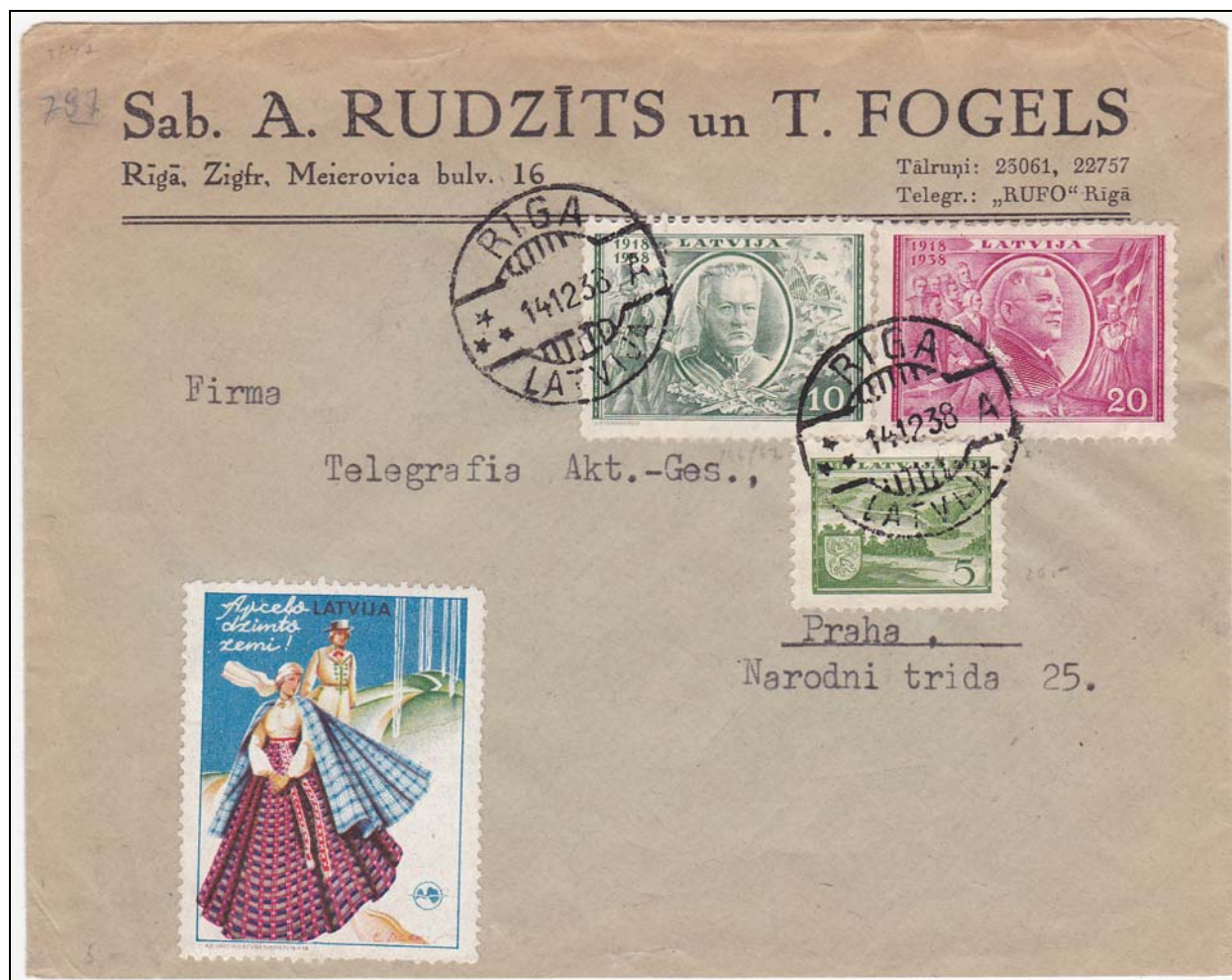

Filatelistengroep
HET BALTISCHE GEBIED

Jubileumnummer 70

**Filatelistengroep
'Het Baltische Gebied'**

Lidmaatschap

Digitaal € 20,00 per jaar.
Nederland € 30,00 per jaar.
Buitenland € 35,00 per jaar.

Voorzitter

R.W. van Wijnen
Karthuizerstraat 31
6824 KA Arnhem
tel. 026 3513484
voorzitter@hetbaltischegebied.nl

***Penningmeester/Secretaris
ledenadministratie***

H.W.A. Pijpers
Nederlandlaan 42
2711 JA Zoetermeer
tel. 06 53171208
secretaris@hetbaltischegebied.nl
penningmeester@hetbaltischegebied.nl

***Opmaak/redactie
'Het Baltische Gebied'***

J. Kaptein
Reigerskamp 705
3607 JP Maarssen
tel. 0346 574418
redactie@hetbaltischegebied.nl

Beheerder bibliotheek

O. Petri
Brugakker 3640
3704 LP Zeist
Tel. 030 6950735
bibliotheek@hetbaltischegebied.nl

Erelid

A.C. de Bruin (1940-2015)

Bankgegevens

IBAN: NL95INGB0003243251
BIC: INGBNL2A
"Het Baltische Gebied"
te Zoetermeer

HBG op Internet

www.hetbaltischegebied.nl

INHOUDSOPGAVE

- 2 **Beste mensen...**
Ruud van Wijnen
- 3 **Verslag 69^e bijeenkomst 24 september 2016**
Olav Petri
- 4 **Antanas Gustaitis**
Frits Gerdessen
- 6 **Post uit Liepāja, Libau, Либава 5**
Jan Kaptein
- 13 **Weer vrienden ... nou ja**
Sijtze Reurich
- 14 **Eropuit in eigen land, genieten, goed uitkijken en blijven opletten!**
Olav Petri, Ruud van Wijnen
- 25 **De puntstempels in het Baltische gebied**
Evert Weijman
- 32 **Schrijfwedstrijd 3 : Monsters van waarde....**
Olav Petri
- 33 **Schrijfwedstrijd 3 : Over haren en snaren**
L.V. Rheinwein
- 34 **Chan-Ser-Ja of Nieuws uit de grabbeldoos**
Thomas Löbbbering
- 36 **Plaatfouten : passie en monnikenwerk**
Peter Feustel
- 38 **Sovjet postcensuur**
Olav Petri
- 40 **Een dagbladartikel met verstrekkende gevolgen**
Joop van Heeswijk
- 42 **Porto, 1839 en Dundee, 1844. Over zee en land, reken(en) maar**
Ivo Steijn
- 44 **Schrijfwedstrijd 4**
Ruud van Wijnen
- 45 **Bladeren.... 2**
Keimpe Leenstra, Jan Kaptein
- 50 **Abrene, Letland**
Nico Bader
- 56 **Een dramatische episode uit de Pools-Russische oorlog**
Raimundas Marius Lapas
- 62 **Alternatieve manieren van postbestelling in de gouvernementen Estland en Lijfland aan het begin van de 20 ste eeuw**
Alexander Epstein
- 67 **Van Baltiski naar Paldiski**
Jan Kaptein
- 72 **Voor u gelezen**

BESTE MENSEN...

Ruud van Wijnen

Waarschijnlijk is het alle aanwezigen op onze vorige bijeenkomst in Geldermalsen ontgaan dat achter de bestuurstafel ingehouden opgewonden werd gemurmeld en er tevens over en weer een aantal balletjes werd opgegooid. "Is het niet een stimulerend idee om van ons volgende blad, het 70ste, een soort jubileumnummer te maken?", was de spontane vraag die opborrelde. In de wandelgangen werden de mogelijkheden afgewogen en na de soep en de kroketten besloot uw bestuur in stilte (en zonder inspraak van de leden) om te streven naar een bijzondere uitgave van ons blad. Dat heeft u nu in uw handen.

Voor ogen stond ons een blad met veel variatie en geschreven door een schare aan leden en enige betrokken buitenstaanders. We riepen de eersten op en benaderden anderen, we vroegen om persoonlijke verhalen en gedegen studies, we kregen veel spontane

reacties en soms moesten we even trekken en duwen. Wekenlang vertaalden we uit het Duits en Engels, redigeerden en corrigeerden we, werkten we samen met auteurs aan nog betere artikelen en maakte Jan uiteindelijk nummer 70 op.

De medewerking van iedereen die toezegde om mee te doen was optimaal en leidde zonder uitzondering tot plezierige contacten én een blad om trots op te zijn.

Liefst 15 artikelen leverde het enthousiasme voor ons verzamelgebied op, solo of gezamenlijk geschreven door 11 leden: voor een deel oude, ervaren rotten, maar ook dappere aspiranten. Dank daarvoor aan Evert, Frits, Jan, Joop, Keimpe, Nico, Olav, Peter, Ruud, Sijtze en Thomas. Daarnaast namen twee leden, de heren O. Petri en L.V. Rheinwein, met lezenswaardige inzendingen deel aan de derde schrijfwedstrijd. Van verre schreven

Alexander Epstein, Raimundas Marius Lapas en Ivo Steijn hun gewaardeerde bijdragen en ook aan hen: "aitäh", "thank you" en "bedankt". En speciaal voor Ivo: oude liefde roest niet. De brief op de voorkaft verwijst naar het artikel dat Olav en Ruud, als vervolg op hun geïmproviseerde lezing, samen schreven over de luchtige én duistere kanten van propaganda in de filatelie.

Ik ga er vanuit dat u deze bijzondere "Het Baltische Gebied" met plezier en interesse zult lezen en mogelijk inspireert om nog onontdekte verzamelgebieden te gaan verkennen. En over 5 jaar? Let bij leven en welzijn op proefballonnen en opgegooide balletjes achter de bestuurstafel. Wie weet....

Olav Petri

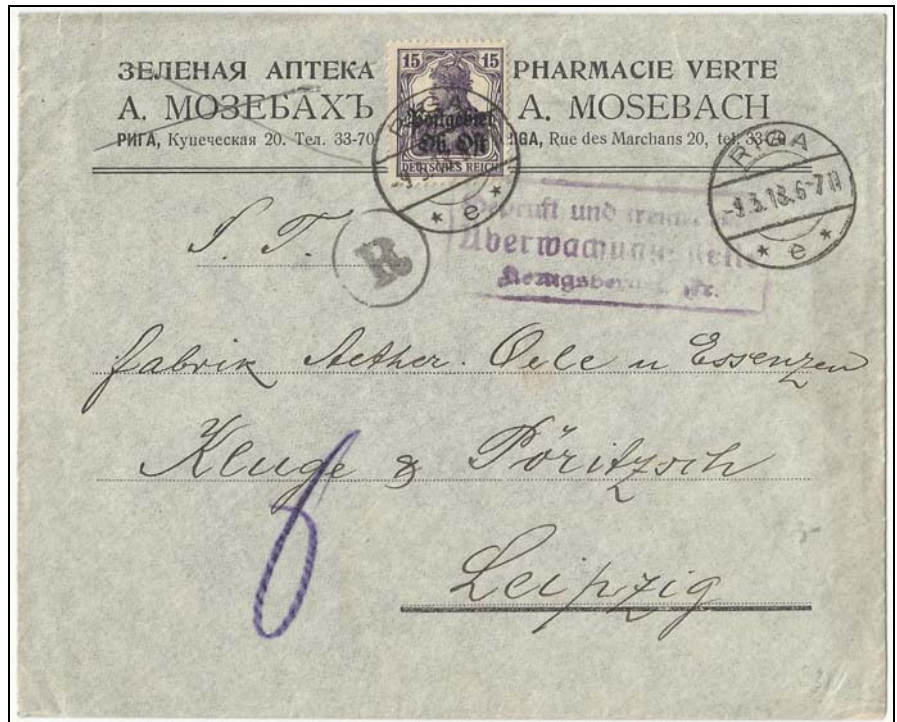
De veertien aanwezigen kregen een gevarieerd programma voorgeschoteld met wedstrijd, puzzel, lezing, veiling en veel gezegel. Ondanks het mooie weer was het binnen goed toeven.

Afmeldingen waren er van Ronald Reuderink, Jan Bisschops en Hans van Elzelingen. De voorzitter vertelde een en ander over ons overleden oudlid Wim Bachman die in de beginjaren enorm veel gedaan heeft voor het drukwerk van ons blad. Ook Ton van Velzen memoreerde een en ander vanuit de Oosteuropa vereniging, Wim als hartstochtelijk Polen verzamelaar en tevens als koppig persoon als het om tentoonstellingen ging. Zelf mocht ik toen ik erg ziek was op eens een brief van hem ontvangen. Zoiets doet goed.

Door het samengaan van de drie Baltische verenigingen in Duitsland in de Arge Baltikum vindt er nu één grote jaarlijkse bijeenkomst plaats in Hennef bij Siegburg. Altijd het weekend voor Hemelvaart, in 2017 op 19-21 mei, prima locatie, geweldige verzorging, vooroorlogse prijzen voor overnachting. Ik spreek uit eigen ervaring.

De Baltikum vereniging, zo vertelde Thomas Löbbeling, heeft inmiddels maar liefst 25 nieuwe leden, ook jongeren, geworven! Bijdragen voor de nieuwe nummers zijn welkom. De nieuwtjesberichten van Bernd Fels zullen stoppen i.v.m. gezondheidsproblemen. Inmiddels is het betreffende nieuws op internet makkelijk te vinden, dus papier is eigenlijk overbodig.

Ruud geeft aan dat de volgende bijeenkomst plus HBG nummer de 70^e zal zijn. HBG wordt meestal door een klein groepje volgeschreven. Onze overige leden worden nu met nadruk uitgenodigd iets te schrijven, kort is prima, neem een lievelingspoststuk en vertel er iets over, wat is er zo leuk aan dat stuk, waarom vind je een bepaalde postzegel zo boeiend. Enkele leden zijn al persoonlijk benaderd met een suggestie.

Afb. 1

"Firmabrief" van apotheker A. Mosebach in Riga, 9 maart 1918, naar Leipzig. Gedurende de Duitse bezetting tijdens de Eerste Wereldoorlog gebruikte de apotheker nog zijn enveloppen uit de Russische tijd. Met gevoel voor de nieuwe verhoudingen zette hij daarbij wel een kruis door cyrillische versie van zijn naam en adres.

De schrijfwedstrijd leverde twee inzendingen op die beide bekroond werden. De winnaars droegen hun tekst voor en bleken goede vertellers te zijn.

Toepasselijke drankjes waren felbegeerde prijzen, nee, geen wisselbikers. Ruud hield een deel van zijn voordracht over "firmapost", een niet bestaand begrip. Hij koos enveloppen van bedrijven en legde uit wat daarover te leren valt. Het bedrijfsleven maakte alle politieke en technische wisselingen mee van de afgelopen eeuwen en dat liet sporen na, lopend van enerzijds stempels van "forwarding agents" en pogingen diefstal van een postzegel te voorkomen tot ander-

zijds wisseling van de gebruikte vreemde talen in de benaming van de firma's. Boeiende stof.

Tot slot de veiling, weinig kavels, maar wel afwisselend en uiteindelijk ging bijna alles weg, er werd soms zelfs hardnekkig geboden.

De bijeenkomsten in 2017 zijn afgesproken:

25 maart en 23 september

ANTANAS GUSTAITIS

Frits Gerdessen

Antanas Gustaitis was niet alleen een bekwaam vlieger en vliegtuigontwerper, hij bracht het ook tot commandant van de Litouwse luchtmacht. Een luchtmacht die voor een groot deel was uitgerust met vliegtuigen van zijn ontwerp.

Antanas Gustaitis werd geboren in Obelinė in het district Marijampole. Hij bezocht de middelbare school in Jaroslavl en vervolgens de Technische Hogeschool en Artillerieschool in Petrograd. Op 15 maart 1919 nam hij dienst in het Litouwse leger en ging naar de vliegschool. Negen maanden later behaalde hij zijn brevet en werd daarna als luitenant-vlieger geplaatst bij het 1^e Escadrille van de Karo Aviacija (Luchtmacht) waarmee hij deel nam aan acties tijdens de oorlog met Polen. Daarna was hij voorzitter van een commissie voor luchtvaartterminologie en gaf hij les aan officieren-vlieger. In 1923 kreeg hij de leiding van de luchtvaart-school.

Afb.3
Portret lt.kol.ir. A. Gustaitis

In 1998 werden in Litouwen 2 postzegels (afb. 1 en 2) uitgegeven ter herinnering aan Antanas Gustaitis, geboren op 26 maart 1898.

Afb. 1
Mi.662 2 l. Gustaitis met de ANBO-41

In 1923 en 1924 was hij in Italië en Tsjecho-Slowakije om toezicht te houden op de bouw van vliegtuigen voor Litouwen. Na een studie aan de "Ecole Supérieure d'Aéronautique et de Construction Mécanique" te Parijs keerde hij in 1928 naar Litouwen terug als luchtvaartkundig ingenieur. Na zijn bevordering tot majoor op 23 november 1928 werd hij niet alleen Chef van de Luchtmachtstaf, maar kreeg hij tevens de leiding over de luchtmachtfabriek en de technische staf. In 1927 was hij getrouwd met Bronė Aleksandravičute, met wie hij drie dochters kreeg.

Op 9 mei 1934 werd hij benoemd tot commandant van de luchtmacht en later bevorderd tot brigade-generaal. Dat bleef hij tot aan de bezetting van Litouwen door de Sovjet Unie in 1940. Onder zijn leiding werd de Litouwse luchtmacht tot aan het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog in september 1939 gestadig uitgebreid en gemoderniseerd. Hierna was aankoop van materieel vrijwel niet meer mogelijk. Na de bezetting in juni 1940 en de daarop volgende ontbinding van de Litouwse strijdkrachten werd Gustaitis lector aan de Vytautas Universiteit in Kaunas, maar al spoedig zag het er voor hem zeer somber uit. Hij zag nog wel kans om zijn vrouw en dochters naar Duitsland te laten ontsnappen,

Afb. 2
Mi.663 3 l. De ANBO-VIII

maar toen hij hen volgde ging het mis. Op 4 maart 1941 werd hij bij de Duitse grens opgepakt en naar Moskou afgevoerd. Daar werd hij op 7 juli ter dood veroordeeld en op 16 oktober 1941 in de Butyrka gevangenis geëxecuteerd. Zijn vrouw en kinderen gingen naar de Verenigde Staten en werden daar vooraanstaande leden van de Litouwse gemeenschap (Chicago is de 3de stad van Litouwen).

Al voor Antanas in Parijs ging studeren had hij een vliegtuig ontworpen, de ANBO-I. Dat maakte zijn eerste vlucht op 14 juli 1925. Ook tijdens zijn studie maakte hij een ontwerp, de ANBO-II. Dit vliegtuig werd op 10 november 1927 ingevlogen. ANBO is de afkorting van "Antanas Norėjo Būti Ore", wat zoveel betekent als "Antanas wil de lucht in".

De ANBO-I, een kleine laagdekker, is bewaard gebleven.

Terug uit Parijs maakte Gustaitis in 1929 zijn volgende ontwerp, het les-vliegtuig ANBO-III.

Hiervan werden er acht gebouwd. Op 14 juli 1932 maakte het belangrijkste ANBO-type, de verkenners ANBO-IV, de eerste vlucht. Hiervan werden 14 toestellen gebouwd en van de verbeterde uitvoering ANBO-41 nog eens 20.

Deze typen waren gelijkwaardig aan buitenlandse verkenners. Daarna volgden diverse lesvliegtuigen en een

niet voltooid sportvliegtuig. Zijn laatste ontwerp, de lichte bommenwerper ANBO-VIII, werd op 5 september 1939 ingevlogen. Als gevolg van de bezetting is het niet tot seriebouw van dit toestel gekomen. Behalve de ANBO-I en de ANBO-VIII waren alle ontwerpen parasol-hoogdekkers.

Omdat Litouwen niet in staat was om zelf alle benodigde vliegtuigtypen te ontwerpen en te bouwen, werden jachtvliegtuigen gekocht in Tsjechoslowakije, Italië, Frankrijk en Engeland. Daartoe maakte Gustaitis regelmatig buitenlandse reizen.

De vertegenwoordiger van Fokker voor Midden- en Noord-Europa, J. Hellebrekers, kwam op zijn reizen meerdere malen bij Gustaitis op bezoek. Dat leidde wel tot offertes, maar nooit tot een order. Gustaitis kwam ook bij Fokker. In een gespreksverslag werd eens gezegd dat je bij hem nooit wist wat hij kwam doen, kopen of de kunst afkijken. Antanas Gustaitis was hoogbegaafd (in 1923 werd hij landskampioen schaken), maar ook een charmante causeur. Daarnaast was hij zeer muzikaal en bespeelde hij enkele instrumenten. De latere president Vytautas Landsbergis heeft nog bij hem op schoot gezeten.

Gustaitis was een van de oprichters van de Litouwse Aero Club (LAK), waarvan hij later vice-voorzitter en erelid werd. In dit kader bevorderde hij de zweefvliegsport en de belangstelling van de jeugd voor de luchtvaart.

Terug uit Frankrijk reorganiseerde Gustaitis de vliegtuigfabriek waardoor die, naast reparaties, ook in staat was nieuwe vliegtuigen te bouwen. In totaal werden er 63 ANBO toestellen gebouwd. Hij werkte ook aan de (re)organisatie van de Karo Aviacija, die in 1940 uitgegroeid was tot 8 escadrilles, verdeeld in drie groepen: jachtvliegtuigen, verkenners en (lichte) bommenwerpers. Op het moment van de bezetting van Litouwen door de Sovjet-Unie in juni 1940 beschikte Karo Aviacija over in totaal 120 vliegtuigen, waarvan 52 ANBO's. Na de bezetting werd de Karo Aviacija gereorganiseerd en als "Tautine Eskadrile" (Nationaal Escadrille) toegevoegd aan het 29ste

Afb. 4

Van 25 juni tot 19 juli 1934 maakten drie ANBO-IV vliegtuigen onder leiding van Gustaitis een rondvlucht door Europa. Op 27 juni kwamen ze vanuit Kopenhagen in Amsterdam aan.

De volgende dag vlogen ze, via Brussel, door naar een vliegshow op Hendon bij Londen.

Afb. 5

In Nederland was de groep te gast bij Fokker. Op de groepsfoto, genomen na aankomst op Schiphol, staat Antanas Gustaitis als vierde van links. Rechts van hem de vertegenwoordiger van Fokker, J. Hellebrekers, links van hem consul Pieter Penn. Het gezelschap bestond verder uit twee waarnemers, twee vliegers en een mecano.

Territoriale Korps van het Rode Leger. De uitrusting bestond uit de ANBO-IV en -41.

Bij de Duitse inval op 22 juni 1941 kreeg het Tautine Eskadrile bevel om naar het oosten uit te wijken. Veel vliegers vlogen echter de andere kant op, sommigen vielen daarbij het Rode Leger aan. Hierbij sneuvelde de

Commandant, majoor Kovas.

Het kenteken van de Litouwse vliegtuigen was oorspronkelijk een ruit in de kleuren van de nationale vlag met in het midden een ruiter (Vytis) met het dubbele kruis. Al spoedig werd dit vervangen door alleen het dubbele kruis.

◀

POST UIT LIEPĀJA, LIBAU, ЛИБАВА [LIBAVA] 5

Jan Kaptein,

Met de de onvoorwaardelijke capitulatie van het Duitse Rijk – 8 mei 1945- is ook in Liepāja eindelijk de oorlog afgelopen.

De ‘bevrijding’ is het begin van een nieuwe Sovjetbezetting.
Na de oorlog is Liepāja geen toeristische bestemming meer: het wordt een Gesloten Stad. De officiële naam voor een Gesloten Stad in de Sovjet-Unie luidde ЗАТО [ZATO], de afkorting voor Gesloten Bestuurlijk-Territoriale Formaties. Het was voor buitenlanders –en soms ook voor Sovjetburgers- verboden om naar zo’n stad te reizen. Voor Liepāja hadden Sovjetburgers speciale toestemming nodig. Na de oorlog zijn al snel de tweetalige Sovjetstempels in gebruik in Liepāja (afb. 1 en 2)

Afb. 1b (160 %)
Stempel uit de periode 1940-1941 met de ‘Letse’ schrijfwijze links, de cyrillische rechts.

De cyrillische schrijfwijze in het stempel is ЛИБАВА [LIBAVA]. De censuur is nog actief in deze tijd en de kaart (afb. 1) heeft het stempel van censor nummer 26061. De –nu bekende- in Letland gebruikte censurstempels¹ hebben de nummers 26061 t/m 26396. Binnen deze reeks komen bijna alle stukken uit Letland.

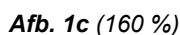
¹ Zie: *In Letland gebruikte censurstempels / Ruud W. van Wijnen. – In: HBG1998 ; 33. – p. 58-68. Deel 2 in: HBG 1999 ; 34. – p. 6-7. Russische censurstempels 1944-1945 in het Baltische gebied. André de Bruin en Ruud van Wijnen. – In: HBG 1999 ; 35. – p. 94-108*

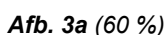
Afb. 1a (83 %)
Ansichtkaart, verzonden 20 juni 1945, vanuit Riga naar Liepāja.

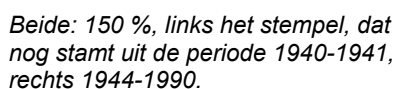
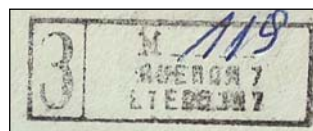
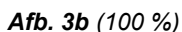
Afb. 2 (collectie Ruud van Wijnen)
Aangetekende brief van ЛЕПЯЯ- ЛIEPĀJA naar Riga, 16-18 juli 1945. Het R-strookje stamt nog uit de tijd van de Duitse bezetting, geschreven Лиепая. Op de achterzijde stempel van censor 26388.

Waarschijnlijk is de nummering van de censoren in Letland begonnen met 26000. De censornummers 26 ... zijn voor het militaire district Letland en dit is niet precies gelijk aan de Letse landsgrenzen. Na november 1946 worden deze stempels niet meer waargenomen. De eerste regel van dit stempel ПРОСМОТРЕНО (PROSMOTRENO) betekent ‘onderzocht/gecensureerd’, de tweede regel ВОЕННОЙ ЦЕНЗУРОЙ (door) ‘de militaire censor’, en daaronder het nummer van de censor 26061. Het censornummer en het daarbij behorende stempel waren verbonden waren aan de persoon van de censor.

Brief, verzonden vanuit Liepāja-7, met aantekenstempel van Liepāja-7. Ook in Liepāja is nu een Lenina iela, Leninstraat (adres afzender).

Op de brief (**afb. 3**) vanuit Liepāja-7 is duidelijk een ander type stempel gebruikt: de ster en letters van de plaatsaanduiding zijn kleiner. Ook staat het cyrillisch nu aan de linkerkant en Lets aan de rechterkant. De aanduiding Liepāja-7 geeft aan dat er nog meer stempels te verzamelen zijn (1,2,3,4,5,6,...).

Vlak na de oorlog zijn ook nog de oude Letse stempels gebruikt. Het dagtekeningstempel² op de

*Briefkaart van LIEPĀJA naar Riga 1, 4-7 mei 1946.
Nog gebruik van een Lets dagtekeningstempel.*

kaart hiernaast (**afb. 4**) is een vooroorlogs Lets stempel, volgens de indeling van Juris Morstype 10 (nieuwe spelling, zonder tralies). Dit stempel met serieletter D was in

gebruik in de periode x5,10.40 – 11.12.46 (gerapporteerde data).

² Zie: <http://www.latphil.se>

Het type stempel op de brief hiernaast (afb. 5) is weer anders dan de sovjet-stempels die tot nu toe getoond zijn: twee horizontale balken, onder en boven de datum.

In het tijdschrift Lituania is een recente typering gegeven de verschillende stempels in de Sovjetperiode (lit. 1). Er worden 6 typen onderscheiden: de eerste vier types met een grotere ster (7 mm), de laatste twee types met een kleinere ster 5 mm.

Type 1: diameter 25 mm, letters 3 mm

Type 2: diameter 30 mm, letters 3 mm

Type 3: diameter 30 mm, letters 2,5

Type 4: diameter 30 mm, letters 3 mm en zonder aanduiding van de Sovjetrepubliek onderin

Type 5: diameter 29 mm, letters 2 mm en de datum binnen een gesloten raam, links en rechts gebogen (afb. 3).

Type 6: diameter 29 mm, letters 2 mm en de datum tussen twee horizontale balken (afb. 5).

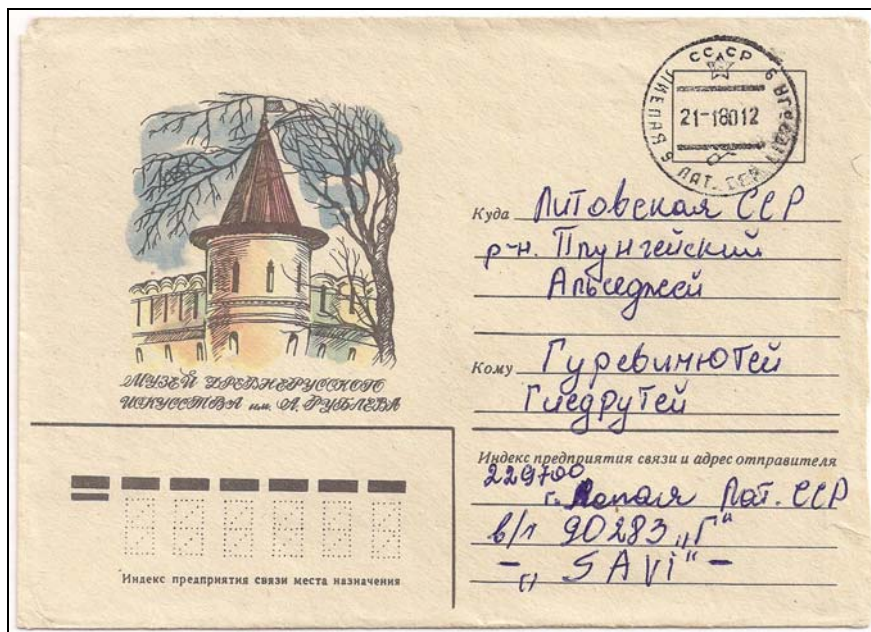
Het oudere artikel van Aivars Cimermanis geeft een typering op basis van de Letse stempels (lit. 2).

De verschillende stempeltypen zien we ook terug in de machinestempels van Liepāja (afb. 6 en 7).

De brief naar Zwitserland (afb. 6) heeft bovendien nog een bijzonder stempel met de aanduiding 'RSS DE LETTONIE'. Dit stempel heeft een bijzondere betekenis in het verbindingssysteem (postbedrijf) voor de verwerking van internationale zendingen (lit. 2).

Afb. 7 (72 %)

Brief vanuit Liepāja met machinestempel van Liepāja.

Afb. 5 (72 %)

Veldpostbrief, verzonden vanuit Liepāja. Bij de gegevens van de afzender is ook een veldpostnummer aangegeven.

Afb. 6 (72 %)

Brief vanuit Liepāja naar Zwitserland.

Spoorpost

Vanuit Liepāja liep een spoorpostlijn naar Ventspils (**afb. 8**).

Afb. 8b

In een artikel van Ruud van Wijnen (**lit. 3**) over de Letse stempels uit deze periode worden meer typen onderscheiden.

Dit type heeft Russische tekst en Letse tekst

-diameter ca 29½ mm.

-kleur: zwart of rood

-gebruiksperiode 1951-1968

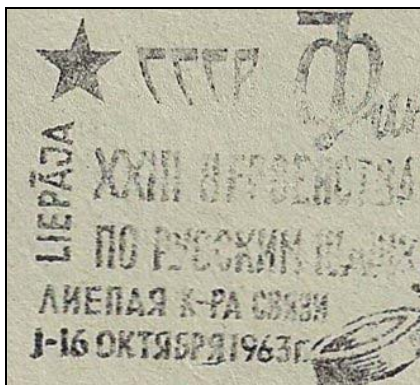
- balk boven en onder de datum, links en rechts verbonden door bogen

In het stempel is ook aangegeven -

П.В. (P.V.) en ook: **Б/Н** (B/N)-

Gelegenhedsstempels, zegels en postwaardestukken

In Liepāja zijn in de Sovjetperiode ook gelegenhedsstempels gebruikt. In 1963 is de schaakwedstrijd de aanleiding voor een bijzonder stempel (**afb. 9**).

Afb. 8a (collectie Ruud van Wijnen)

Ansichtkaart van Alsungā naar Strazde, 17-20 juni 1951.

Verzonden met de postwagon П.В. Б/Н ЛИЕПАЯ – ВЕНТСПИЛС P.V. B/N LIEPĀJA - VENTSPILS.

Tweetalig aankomststempel van СТРАЗДЕ – STRAZDE.

Afb. 9 (72 %)

Envelop met gelegenhedsstempel van Liepāja: schaakwedstrijd.

De volgende afbeelding (afb. 10) heeft alles ineen. In 1971 werd bij de viering van 30^e verjaardag van de verdediging van Liepāja (1941) een postwaardestuk en een zegel (Mi. 3889) uitgegeven, hier met gelegenheidsstempel van Liepāja.

In de Sovjet-Unie werden heel veel postwaardestukken uitgegeven. Hieronder was ook een aantal met een afbeelding van Liepāja (afb. 11, 12, 13). Soms geven ze ook een echt tijdsbeeld (afb. 11). Dit postwaardestuk met het monument in Liepāja van de Held van de Sovjet-Unie, Imants Sudmalis. Hij zou een rol hebben gespeeld bij de verdediging van Liepāja in 1941. Daarna was hij een organisator van de Sovjetguerrilla tegen de Duitsers. Vanaf 1943 zat hij in het verzet in Riga en liet een bom ontploffen bij een antisovjet demonstratie op het kathedraalplein in Riga. In 1944 is hij gedood door de Duitsers. Op 3 november 1978 werd zijn monument geplaatst op het Komsomolplein. Het plein heet nu Jānis Čakste plein. Het monument werd de ontmoetingsplaats van het lokale 'Interfront' (Latvijas PSR Internacionālā Darbaļaužu fronte, Interfronte) en anderen die zich tegen de nieuwe onafhankelijkheid na 1991 verzetten. Daarom is het standbeeld op 21 juli 1995 verplaatst naar het park van het Liepāja Museum.

1990 en later

Op 4 mei 1990 nam de Opperste Sovjet van de Letse Sovjetrepubliek de onafhankelijkheidsverklaring aan, of beter het herstel van de onafhankelijkheid. Ook postaal breekt dan een overgangperiode aan. In oktober 1990 wordt het eerste Letse postwaardestuk uitgegeven: herdenking van de verklaring van 4 mei. Hiernaast het tweede postwaardestuk (Michel U2), uitgegeven 24 december 1990 (afb. 14).

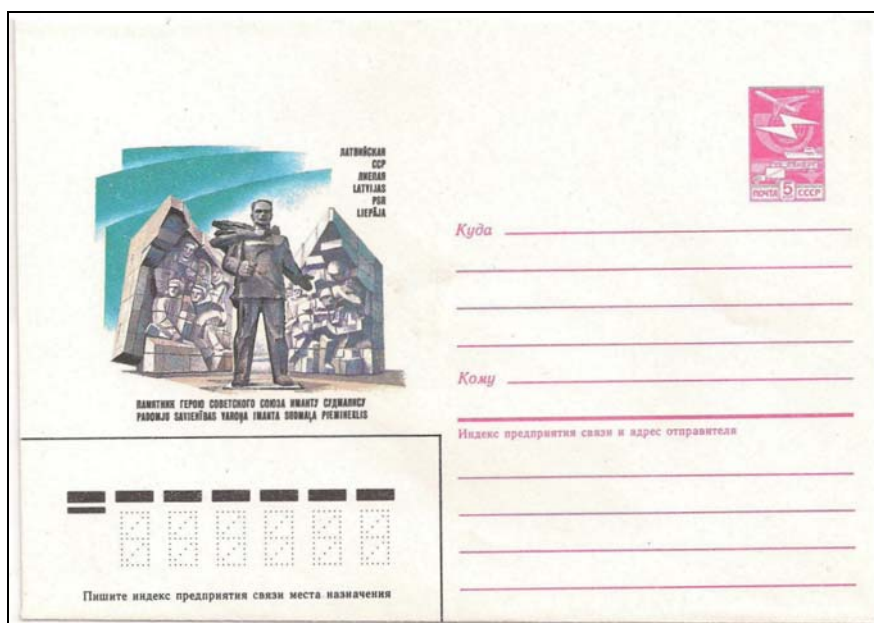

Afb. 14b
(100 %)

Afb. 10 (72 %)

Postwaardestuk, uitgegeven 11/V-71, bijgeplakt Mi. 3889 (uitgegeven 21 juni 1971, met gelegenheidsstempel van Liepāja.

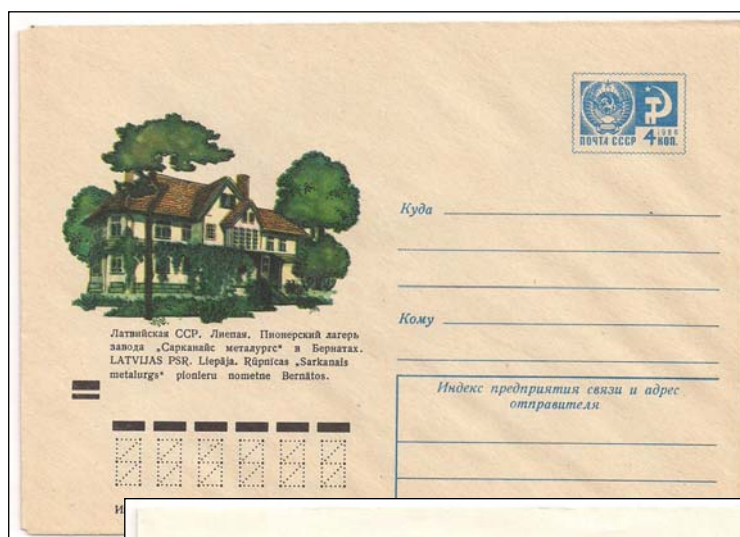
Afb. 11 (70 %)

Postwaardestuk, uitgegeven 25.04.86, met als thema het monument in Liepāja van de Held van de Sovjet-Unie, Imants Sudmalis.

De brief gaat op 27 mei 1991 van Liepāja 5 naar Liepāja 1 (aankomst-stempel). De stempels zijn nog duidelijk omgebouwde sovjetstempels: type 6 met de datum tussen twee horizontale lijnen.

Afb. 12 (60 %)

Postwaardestuk, uitgegeven 3/XI-71, met als thema het zomerkamp in Liepāja van de fabriek 'Sarkanais metalurģs', 'Rode staalarbeiders'.

Afb. 13 (60 %)

Postwaardestuk, uitgegeven 4/V-78, met als thema het XII kampioenschap voor motorboten en jachten bij Liepāja in 1978.

Afb. 14a (70 %)

Postwaardestuk, uitgegeven op 24 december 1990 door de Letse post.

Op een gegeven moment verschijnen de nieuwe Letse stempels op de post, ook uit Liepāja (afb. 15 en 16). Een apart verzamelgebied is de frankeermachinestempels, uit de Sovjettijd en na 1990 (afb. 17).

De Letse post heeft ook een aantal postzegels gewijd aan Liepāja: het wapen van de stad (1998, 2004), de vuurtoren (2009) en de haven (afb. 18, 19 en 20).

Afb. 18

Afb. 19

Afb. 20

Literatuur

Lit. 1

Stempel von Klaipėda in der sowjetischen Zeit (1945-1990) / René Pineau, Hans-Christoph von Lindeiner, Ričardas Vainora. – In: Lituanica 2013 ; 40. – p. 10-34.

Lit. 2

Pasta zīmogu veidi un to pielietojums Latvijā 1944.-1990. G.G. = Typen und Verwendungen der Poststempel in Lettland 1944-1990 / Aivars Cimermanis. -

In: 2. Symposium zur Postgeschichte Lettlands Tuckum 9. August 2003. - p. 51-72

Lit. 3

Treinstempels in Letland na 1945 / Ruud van Wijnen. – In: HBG 1990 ; 16. – p. 5-8.

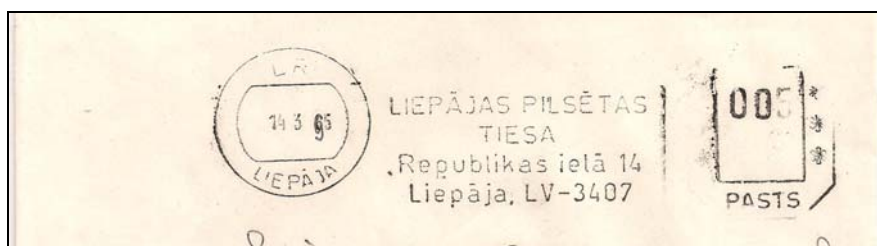
Afb. 15 (collectie Ruud van Wijnen)

Aangetekende brief van LIEPĀJA-1 aan de kanselarij van staatspresident Ulmanis aan het kasteelplein in Riga, 26-29 sept. 1997.

Afb. 16 (collectie Ruud van Wijnen)

Brief van LIEPĀJA, machinestempel, aan hetzelfde adres, 22-23 april 1998.

Afb. 17 (70 %)

Frankeermachinestempel uit 1995 van de 'Liepājas pilsētas tiesa', Liepāja's stedselijke rechtbank

Sijtze Reurich

Al die tijd vonden de Litouwers het vanzelfsprekend dat hun oude hoofdstad Vilnius ook de hoofdstad van het herrezen Litouwen zou worden. Bij de vrede van Moskou erkende de Sovjet-Unie Vilnius dan ook als deel van Litouwen.

Er was echter een land dat het daar niet mee eens was: Polen. Polen voerde in die tijd zijn eigen onafhankelijkheidsoorlog Met succes. Het uiteindelijke resultaat was het Verdrag van Riga van 18 maart 1921, waarbij de Sovjet-Unie het onafhankelijke Polen erkende.

Polen had ook zijn zinnen gezet op Vilnius (de Polen noemden de stad *Wilno*). Dat moest wel op een botsing uitlopen. Vanaf augustus 1920 vochten de Polen niet alleen tegen de Sovjets, maar ook tegen de Litouwers. Op 8 oktober van dat jaar nam de Poolse generaal Lucjan Żeligowski Vilnius en omgeving in. Korte tijd was het gebied onder de naam Republiek Midden-Litouwen een semizelfstandig staatje; op 18 april 1922 sloot het land zich aan bij Polen.

Onder druk van de Volkenbond spraken Litouwen en Polen wel een demarcatielijn af, maar er werd nooit een vrede gesloten. Kaunas werd de voorlopige hoofdstad van het nieuwe Litouwen, maar de Litouwers bleven Vilnius als hun echte hoofdstad zien. De landen onderhielden geen diplomatieke betrekkingen; de spoorlijn tussen Vilnius en Kaunas was opgebroken. Postverkeer was niet mogelijk. Op 7 maart 1938 stelde Polen aan Litouwen een ultimatum. Litouwen diende diplomatieke betrekkingen met Polen aan te knopen. Het veel zwakkere Litouwen kon weinig anders doen dan het ultimatum accepteren, al zag Polen onder internationale druk wel af van de eis dat Litouwen afstand zou doen van zijn aanspraken op

Tussen 1918 en 1920 vocht Litouwen zijn onafhankelijkheidsoorlog tegen de Sovjet-Unie uit. Het resultaat was de Vrede van Moskou van 12 juli 1920.

Afb. 1a

Op de achterkant zien we een aankomststempel van Kaunas.

Afb. 1b

Vilnius. Na koortsachtig overleg binnen de Litouwse regering én een kabinetscrisis ging Litouwen op 19 maart 1938 akkoord. De beide landen wisselden ambassadeurs uit. De spoorlijn tussen Vilnius en Kaunas werd gerepareerd en er werden een paar grensposten ingericht. Telegraaf-, telefoon- en postverkeer werd mogelijk gemaakt en op 15 juli 1938 openden de beide landen een luchtverbinding tussen Vilnius en Kaunas.

Hier is het stempel van de eerste

vlucht tussen de twee steden (**afb. 1**). Het jaar daarop, 1939, verdeelden Hitler-Duitsland en de Sovjet-Unie Polen onder elkaar en gaf de Sovjet-Unie in een gul gebaar Vilnius en omgeving aan Litouwen terug.

◀ **Bronnen**

- Engelse Wikipedia
- Sijtze Reurich, 'Vilnius zeventig jaar Litouws', *Baltische Wijzer*, januari 2010

EROPUIT IN EIGEN LAND, GENIETEN, GOED UITKIJKEN EN BLIJVEN OPLETTEN!

Olav Petri
Ruud van Wijnen

In de jaren 30 verschijnen in Letland op enveloppen met enige regelmaat mooie grote “cinderella’s”, bijplakzegels met afbeeldingen van toeristisch interessante steden en landschappen, soms voorzien van een leuze of een plaatsnaam.

Afb. 1

We zien ze op zowel de achterzijde als de adreszijde van brieven. Omdat ze bedoeld zijn om op te vallen, horen ze op de voorzijde, zoals je dat vaak ziet bij tuberculosezegels uit het verleden (afb. 2) of bij de “Julzegels”, die tijdens de kerstperiode in Scandinavische landen in de linkerbovenhoek van enveloppen worden geplakt. De Letse bijplakzegels (of vignettes) zien er aantrekkelijk uit en de ware filatelist zal ze niet snel weggooien (afb. 3).

Afb. 3

De vraag is, welke instantie zich hiermee bezig hield. Was de overheid erbij betrokken of was het een privé initiatief? Ook wil een mens wel eens weten hoeveel verschillende zegels een bepaalde serie telt. Min of meer onontgonnen gebied, geen filatelie, maar wel een neventerrein waar ook verenigingen als “Rossica” in de Verenigde Staten zich niet voor schamen.

Afb. 2

Briefkaart van VELKI naar Riga, 28 april 1936. Naast de postzegel plakte de afzender een tuberculosezegel van 5 santimi. Deze werd, kennelijk probleemloos, gelijktijdig met de postzegel afgestempeld.

Eerst een overzicht in vogelvlucht: machine-stempels

Reizen in je vrije tijd, uitstapjes maken, het waren in een tijd dat de meeste mensen geen vakantie hadden geneugten waar alleen de adel en de welgestelde hogere burgerij van konden genieten. De gewone man had nauwelijks vrij. Op religieuze feestdagen ging men ter kerke.

Later volgde de gegoede middenklasse en vanaf de jaren 20 van de vorige eeuw breidde de groep reizenden en

dagjesmensen zich gestaag uit. Aan het Letse Ministerie van Binnenlandse zaken was een afdeling Emigratie en Toerisme verbonden en daar zag men graag dat buitenlanders Letland bezochten en dat de Letten hun vrije tijd besteedden aan toerisme in eigen land.

De afdeling onderhield contacten met de PTT, een staatsbedrijf, en in de periode 1931-1936 werden in Riga machinestempels gebruikt met in de vlag propagandateksten voor vakantie in Letland: “Pazīsti savu dzimto zemi

(“Ken uw vaderland”) - Visitez la Lettonie – Das gastliche Lettland erwartet Sie” (afb. 4).

In de jaren 1936-1938 voegde de PTT een landkaart toe aan de tekst:

“Apceļo skaisto Latviju! - Pazisti dzimto zemi!”, “Bezoek het mooie Letland - Ga op vakantie in je eigen land” (afb. 5).

Erg optimistisch is het stempel dat eind 1939 en begin 1940 werd gebruikt op post naar het buitenland:

“Aux Jeux Olympiques 1940 via la Lettonie - Zu den Olympischen Spielen 1940 über Lettland”, “Naar de Olympische Spelen via Letland” (afb. 6).

Voor dit doel werd door de afdeling Tourisme van het Ministerie van Binnenlandse Zaken ook een wervend vignet uitgegeven (afb.7).

Afb. 4

Afb. 5

Afb. 7

In 1940 zouden de Olympische Spelen in Helsinki gehouden worden. Men trachtte bezoekers aan de Spelen te verleiden gedurende hun reis enige tijd in Letland door te brengen. De oorlog zou, zo werd nog gehoopt, wellicht snel voorbij zijn. Onder de zegel staat S.L.M. Turisma nodala (Ministerie van Binnenlandse Zaken, Toeristische afdeling).

Afb. 6

Brief van RĪGA naar Eschwege in Duitsland, 27 jan. 1940. De tekst in het machinestempel roept in twee talen op om via Letland naar de Olympische Spelen in Helsinki te reizen. De brief passeerde in Königsberg de Duitse censuur.

Afb. 8
Briefkaart van RĪGA naar Zvārtava, 28 nov. 1939.

Afb. 9
Door de post uitgegeven briefkaartformulier met een foto van een kruitmolen uit de tijd van Koerlandse hertog Jakob in de buurt van Kandava. De slogan "Pazīsti Dzimto Zemi!" roept de Letten op om hun vaderland te leren kennen. De kaart werd op 18 okt. 1938 van JĒKABPILS naar Rīga verzonden.

Het geheel aan stempels werd gecompleteerd door een machinestempel dat in 1939 en 1940 werd gebruikt: "Apceļo dzimto zemi" met twee kloekke wandelaars op de landkaart van Letland (**afb. 8**). Zouden het dezelfde avonturiers zijn als die op het vignet bij de titel?

Een stap verder: poststukken en zegels

Het bleef niet bij teksten in stempels. Ondanks aanvankelijke bezwaren van de PTT regelde het Ministerie van Communicatie in 1936 een serie van maar liefst 42 briefkaartformulieren met een foto links op de adreszijde. Naast de al bekende leuze "Apceļo dzimto zemi" werden nog drie andere slagzinnen gebruikt om Letten te bewegen in eigen land op vakantie te gaan. Ze waren duidelijk voor binnenlands gebruik bedoeld, de teksten zijn in het Lets (**afb.9**).

Naast de propagandazegels ter stimulering van het toerisme in eigen land, werden er ook briefkaarten met vergelijkbare wervende afbeeldingen uitgegeven. Soms is daarbij de hand van dezelfde ontwerper zichtbaar, in dit geval V. Kregere (**afb. 10**).

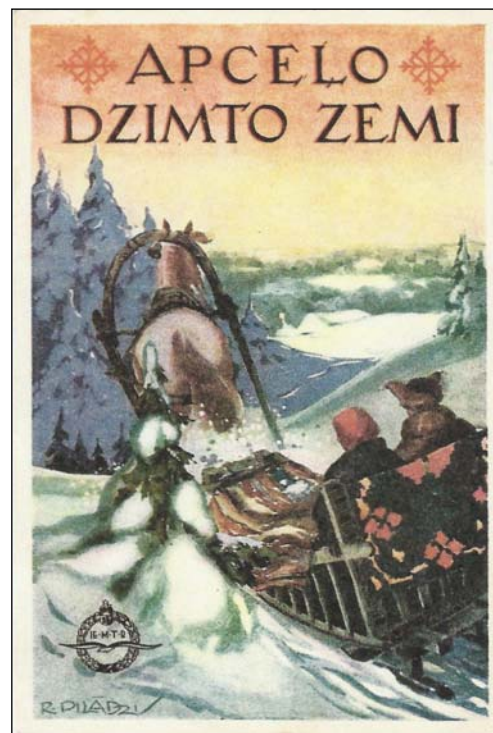
Zegels en kaarten kunnen een wervende tekst hebben en zijn soms voorzien van een naam of adres: "A/s Ernst Plates, Rīgā, M. Monēua ielā 18" (de drukkerij) of SLM Turisma nodala (de afdeling Tourisme van het Ministerie van Binnenlandse Zaken). Sommige zegels hebben een logo in een hoek of de naam, de initialen of het monogram van de ontwerper.

Alsof een tripje of een vakantie in de zomer niet voldoende was, werd er begin 1940 ook op gewezen dat een "Wintervakantie, een dubbele vakantie" is. De betreffende leuze zien we niet alleen terug in een machinestempel (**afb.11**), maar ook in een slogansstempel (**afb.12**). Een arrenslee stuift door de sneeuw (**afb.13**). Zijn het onze wandelaars?

Afb. 10
Propaganda-
kaart naar een
ontwerp van V.
Kregere

Afb. 13

Afb. 11
Briefkaart van RĪGA naar Lisse,
22 januari 1940. Machinestempel met
de tekst "Atpūta ziemā – DIVKĀRŠA
atpūta!", vrij vertaald: "Wintervakantie
telt voor twee!).

Afb. 12 (ware grootte)
Omdat het sloganstempel niet op de
voorzijde van het kleine envelopje kon
worden gestempeld zonder de postze-
gel te raken of het adres te bedekken,
werd het op de achterzijde geplaatst.
Niet de bedoeling en hoogst ongebruik-
kelijk. RĪGA, 8 februari 1939.

In de jaren 1936-1940 werden door het Ministerie van Post en Telegraaf 45 verschillende handstempels geleverd aan 29 postkantoren om die te gebruiken als propagandastempels op brieven en kaarten. Verderop in ons verhaal zullen we nog enkele voorbeelden laten zien.

Vragen en antwoorden

Dit alles leidt tot de volgende vragen waarvan we er enkele hopen te beantwoorden: hoeveel series bestaan er en welke vignetten vormen een serie of setje? Was de overheid overal bij betrokken en bestonden er voorschriften voor het gebruik van de zegels?

De meeste vragen kunnen worden beantwoord met behulp van de publicatie "Tourism promotion and propaganda labels in Latvia".

Allereerst dienden de bijplakzegels op te vallen en gebruik op de voorkant van een poststuk was dus de bedoeling. Bijplakken op een ansicht was niet toegestaan. Als een zegel te dicht bij een frankeerzegel geplakt was, dan moest er met potlood een lijn omheen getrokken worden zoals gebruikelijk was bij ongeldige postzegels.

In 1933 verscheen de eerste serie van 5 vignetten, elk in een oplage van 100.000 stuks. De gekleurde afbeeldingen waren gebaseerd op zwartwit foto's. Afgebeeld zijn de kloof van Zvarta, de vallei van de Gauja, de ruïne van het kasteel van Bauska, het panorama vanaf de Gaiziņš-heuvel (**afb.14**) en twee kinderen in klederdracht. Op elke zegel, die samenhangend in één vel werden gedrukt, staat een leuze. Op het vignet met de Gauja-rivier wordt tevens vermeld "Te.M. tūrisma birojs Valstpārīru Spiestuve": Ministerie van Binnenlandse zaken, toeristische afdeling. Staatsdrukkerij.

Ook in 1936 verscheen een reeks van 5 zegels, eveneens elk 100.000 stuks, samenhangend in één vel gedrukt en deels met in de marge: A/S Ernst Plates Rīgā, M.Monētu ielā 18. We zien een houtvlot, een meisje in klederdracht met bloemen, Riga en Liepāja. Slogans erbij met op de zegel van Riga "Visitez, Besuchen Sie, Visit", dus hier wordt op de buitenlandse gemikt. Afwijkend is de afbeelding van een figuur met zevenmijs laarzen en een madeliefje. (of een zonnebloem?). Alle vignetten zijn afkomstig van grafici die posters ontwierpen en prijzen daarmee gewonnen hadden, A. Lesins ontwierp de Zevenmijs Laarzen (**afb.15**).

Afb. 15

De zegels werden populair en vanaf 1937 kwamen er jaarlijks nieuwe series. In 1937 verscheen een serie waarin steden voor het eerst tegen betaling van Ls 130 aan ontwerp- en drukkosten hun plaats konden promoten. Naast 2 fraaie ontwerpen met mensen in zwierige klederdracht en een wandelend paar in een fraai landschap, zien we opnieuw Riga en een afbeelding van Kuldīga met de leuze "Kuldīga Aicina", "Kuldīga nodigt U uit" (**afb. 16**).

Afb. 14

Afb. 16

Op de drie zegels waarop mensen zijn afgebeeld bevindt zich een logo waarin de kaart van Letland te herkennen valt. Het Kuldīga-vignet werd ontworpen door het hoofd van de Duitse school ter plaatse. Of de nieuwe zegel van Riga te onderscheiden is van de eerdere, is ons niet duidelijk.

In 1938 doen Rīga, Valmiera, Jelgava, Tukums, Rēzekne en Kuldīga mee aan een serie van 9 zegels. Drie zegels met mensen in klederdracht hebben een logo, de andere niet (**afb.17**). We zien de waterval bij Kuldīga en panorama's van de andere steden. Opvallend is de zegel van Riga. Die is in één kleur weergegeven, blauw (**afb. 18**). Die blauwe kleur is standaard bij enkele andere series, waarover later.

Afb. 18

Afb. 17

Brief van RĪGA naar Berlijn, 12 september 1939. In Königsberg gecensureerd en "Von der Wehrmacht zugelassen", 12 dagen na het begin van de Tweede Wereldoorlog. Het vignet is volgens de bedoeling op de voorzijde geplakt, maar de postzegel belandde op een uitwijkplaats.

In 1939 komen maar 4 zegels in omloop, opnieuw in één vel gedrukt.

Afb. 19

Drie steden deden mee: Cēsis (afb.19), Alūksne en Liepāja. Deze plaatselijke zegels waren uitsluitend verkrijgbaar op de stadhuizen, in de hotels en bij de VVV's in de betreffende steden. De zegels van Alūksne en Liepāja vallen niet alleen op door hun iets kleinere formaat, zeker ook door de luchtigheid van het ontwerp. Bij Liepāja lokt de golfslag voor een verfrissend bad. Het vierde vignet hebben we bij de titel van ons verhaal afgebeeld.

Bauska gaf een separate zegel uit. Het toont de kasteelruïne in het stadje.

De bijplakzegels, de machinestempels, het sloganstempel en de ansichtkaarten die de Letten aanspoorden om er in eigen land op uit te gaan kun je zien als een milde, onschuldige vorm van nationalisme. Goed voor het welbevinden van de mensen, goed ook voor de economie. Letland was voor de Tweede Wereldoorlog zeker niet het

Afb. 20

Briefkaart aan Kārlis Dēķens, sociaal-democratische afgevaardigde in de Saeima, het Letse parlement. Na de staatsgreep van 1934 werd hij geïnterneerd in "Liepājas nometnē" (Kamp Liepāja). De kaart werd in het kamp gecensureerd.

enige land in Europa dat propaganda maakte voor vakantie in eigen land, bovendien waren ook buitenlanders welkom. Maar dat laatste zal vooral te maken hebben met 's lands schatkist. Waar niet?

Er speelde echter meer

Op 15 mei 1934 riep premier Kārlis Ulmanis in Letland de noodtoestand uit, ontbond het parlement en verbodde alle politieke partijen. Parlementsleden, lokale politici en vakbondsleiders werden gevangengenomen (afb. 20).

Bij zijn actie kreeg hij steun van de minister van defensie, Jānis Balodis. Ulmanis, leider van de Boeren-Unie die over een grote meerderheid in het parlement beschikte, regeerde vanaf dat moment per decreet. President Kviesis mocht zijn termijn tot april 1936 uitzitten, daarna combineerde Ulmanis de functies van premier en president. Met de democratie was het gedaan en door het aan banden leggen van de vrije pers, het opheffen van vele verenigingen en organisaties en de beperking van de rechten van minderheden, werd het sociale en culturele leven ernstige schade berokkend. De Letse regering bevorderde de nationalisering van de industrie, waarbij bedrijven onder staatscontrole speciale privileges kregen. Speciale Kamers voor de Arbeid, voor de Handel, voor de Cultuur enz. werden, naar Italiaans fascistisch model, opgericht. Hun leden werden door de overheid benoemd. Het conservatief-nationalistische Ulmanis-regime zorgde voor de nodige politieke en economische stabiliteit, waarbij ook meespeelde dat de wereldeconomie aantrok.

Heel andere vignetten en stempels.

“Toerisme” werd in 1938 ondergebracht bij het nieuw gevormde Ministerie van Voorlichting dat direct op de propen kwam met een reeks van vier propagandazegels gewijd aan 20 jaar Letse onafhankelijkheid. Afgebeeld werden het presidentieel paleis, het vrijheidsmonument, een beeldengroep daarvan en een monument op het Broederkerkhof, alle in Riga (afb. 21).

Afb. 21

Afb. 23

Achterzijde van een brief van RĪGA naar Melbourne in Australië, 27 maart 1940. Gecensureerd in Groot-Brittannië. Het vignet is tegen de voorschriften in als sluitzegel op de achterzijde geplakt.

De vier vignetten doen wat bombastisch/imponerend aan en lijken op enkele postzegels uit dezelfde periode.

Ter gelegenheid van het lustrum van het Ulmanis bewind in 1939 zorgde het Ministerie van Voorlichting voor de uitgave van 12, nogal “stoer” uitzijnde, propagandazegels. Drie ervan tonen president Ulmanis en het lijkt erop dat de beeltenis gebaseerd is op het ontwerp van de serie postzegels die in 1937 was verschenen (afb. 22).

Afb. 22

Op 3 zegels zien we in het gelid staande soldaten met de bajonetten op het geweer (afb. 23) en op weer 3 andere zegels nog meer mannen in uniform. Tot slot laten 3 zegels de waterkrachtcentrale in de Daugava bij Ķegums zien. Die kennen we van de postzegel in het blok dat in 1938 was uitgegeven.

Dat de door het Ministerie van Voorlichting in 1938 en 1939 uitgegeven propagandazegels een heel ander karakter hebben dan de vignetten ter stimulering van het toerisme in eigen

land moge duidelijk zijn. De leuzen onder de soldaten in de serie van 1939 luiden “Par Mūžīgo Latviju” en “Par Vadoni un Latviju”, “Letland voor Eeuwig” en “Voor Leider en Letland”. Letland kent tot op de dag van vandaag een rijke traditie aan het organiseren van grootse zangfestivals met het optreden van koren uit het hele land. Gedurende de Sovjetbezetting een mogelijkheid om nationalistische gevoelens onder het mom van culturele traditie te uiten, tijdens de onafhankelijkheid een uitgelezen gelegenheid om het “wij-gevoel” te verstevigen. Ter promotie van het 9de festival op 18 en 19 juni 1938 verschenen liefst zes vignetten waarvan de afbeelding was gebaseerd op een ontwerp voor een poster, opnieuw van de hand van V. Kregere. De vignetten verschillen onderling alleen door de erop gebruikte taal: Lets, Duits, Engels, Frans, Fins, Ests en Litouws. Ook vermelden de zegels en de uitgeven kaart dat staatspresident Dr. K. Ulmanis als beschermheer optrad (afb.24).

Ter promotie van het festival dit maal geen zwerige klederdrachten. Wel zorgde de Letse post voor een gelegenheidsstempel (afb.25).

Afb. 25

IX. DZIESMUS SVĒTKI RĪGA, Gelegenheidsstempel voor het 9de Zangfestival op de 3 santimi zegel met de beeltenis van president Ulmanis, 19 juni 1938.

Vanaf drie weken voor het begin van het 9de Zangfeest werden de Letten middels een sloganstempel opgeroepen om zich voor te bereiden (afb. 26) en tijdens en na het festival werd er op gewezen dat “De geest van het lied verenigt het volk!” (afb.27). Helemaal tijdgeest, zeg maar.

Afb. 24
(ware grootte)

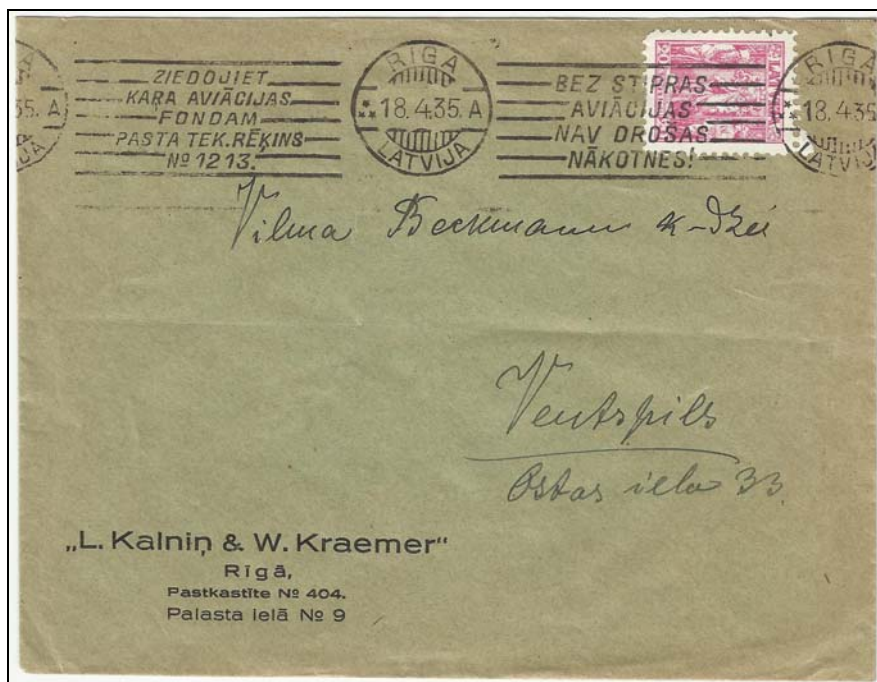
Afb. 26

RĪGA, lokale wenskaart, 3 juni 1938.

Afb. 27

RĪGA, 18 juni 1938, fragment van een brief van de Letse Kredietbank aan de firma Vildenberg.

Afb. 29

Brief van RIGA naar Ventspils, 18 april 1935.

In mei 1940 werkte het Ministerie van Voorlichting nog aan de uitgave van een serie bijplakzegels gewijd aan het thema “Vriendelijkheid”. Schoolkinderen tussen 10 en 16 jaar oud konden hiervoor ontwerpen inzenden. De zegels werden in zeven verschillende kleuren uitgevoerd en tonen een meisje in klederdracht, met een grote bloem in haar hand. Zoiets zagen we al bij de zevenmijlslaarzen, al gaat het hier waarschijnlijk om een zonnebloem. (afb.28). Gelet op de kleuren van de zegels, zou het ons niet verbazen als we te maken hebben met proefdrukken.

Afb. 28

Machine- en sloganstempels

In 1924 kwam in Letland voor het eerst een machinestempel in gebruik dat de Letten aanspoorde om iets te ondernemen, nl. het openen van een girorekening bij de post. In 1930 werd een abonnement op de radio gepropageerd, gecombineerd met sparen bij de postspaarbank. Het blijft echter niet bij deze zinvolle en praktische zaken. In 1929 kwam er nieuwe aansporing bij: “Pērkat Latvijas ražojumus”, of te wel: “Koopt Letse waar”. In 1930 werd deze leuze aangevuld met de woorden “Savā labā”, “Voor uw eigen bestwil”.

Propaganda om vooral producten uit eigen land te kopen is van alle tijden en voor de Tweede Wereldoorlog heel algemeen. “Koopt Nederlandsche waar dan helpen we elkaar” luidde een Nederlandse slogan uit die tijd. Een begrijpelijke en onschuldige vorm van nationalisme.

Eén Letse machinestempel valt in nationalistische zin op, als het ware verstopt tussen de andere stempels. Het werd in 1936, 1937 en 1938 gebruikt en roept op om “Geld te storten voor het luchtmachtfonds op rekeningnummer 1313 van de postchequebank”, want “Zonder sterke luchtmacht geen zekere toekomst” (afb.29).

In de sloganstempels worden allereerste nuttige tips gegeven, nobele doelen aangegeven, reclame gemaakt voor aantrekkelijke stadjes die een tripje waard zijn of gewezen op evenementen.

Een paar voorbeelden: “Oktober – kaarsen maken en zeep koken”, “Steun de schoolmaaltijden voor kinderen”, “Breng de zomer door in het mooie Liepaja” en “Wereldkampioenschappen Gewichtheffen in Riga van 16 tot 18 september” (1939). Maar ook tussen al die aardige en onschuldige leuzen van de sloganstempels zit er een aantal met een ander, nationalistischer karakter. In mei 1938 en mei 1939 werd duidelijk gemaakt dat “Sterk gezin = Sterke staat” (afb. 30) en ook in 1939 werden de Letten opgeroepen “Tot een bezoek aan de tentoonstelling die laat zien wat er in het nieuwe Letland in de laatste 5 jaar is bereikt” (afb. 31). “De laatste vijf jaar”, d.w.z. na de staatsgreep van president Kārlis Ulmanis.

Tot slot

“Cinderella’s”, bijplakzegels en vignettes. Ze zitten als bijvangst in onze verzameling, we nemen ze vaak niet serieus. Dat laatste vinden we onterecht en daarom hebben we u kennis laten maken met de Letse propaganda-zegels. Ze zijn, wat ons betreft, het verzamelen zeker waard. Het was de Letse overheid die ze uitgaf, niet alleen om “vakantie in eigen land” te promoten, maar ook om de verdiensten van de Ulmanis-dictatuur in het zonnetje te zetten.

Tenslotte hebben we gekeken naar dezelfde en vergelijkbare uitingen van aardig en minder aardig nationalisme in machine- en sloganstempels en op briefkaarten.

We hopen dat u ons verhaal met interesse en plezier hebt gelezen.

Afb. 30

Lokale wenskaart, RĪGA 1, 5 mei 1938, met het sloganstempel dat stelt dat “sterke gezinnen voor een sterke staat zorgen”.

Afb. 31

Briefkaart van DAUGAVPILS DZ. ST. naar Ludza, 27 juni 1939.

Misschien stimuleert het u om in uw albums te kijken naar iets wat bij ons verhaal past. Dat horen we graag en ook uw op- en aanmerkingen zien we met belangstelling tegemoet.

Blijven opletten

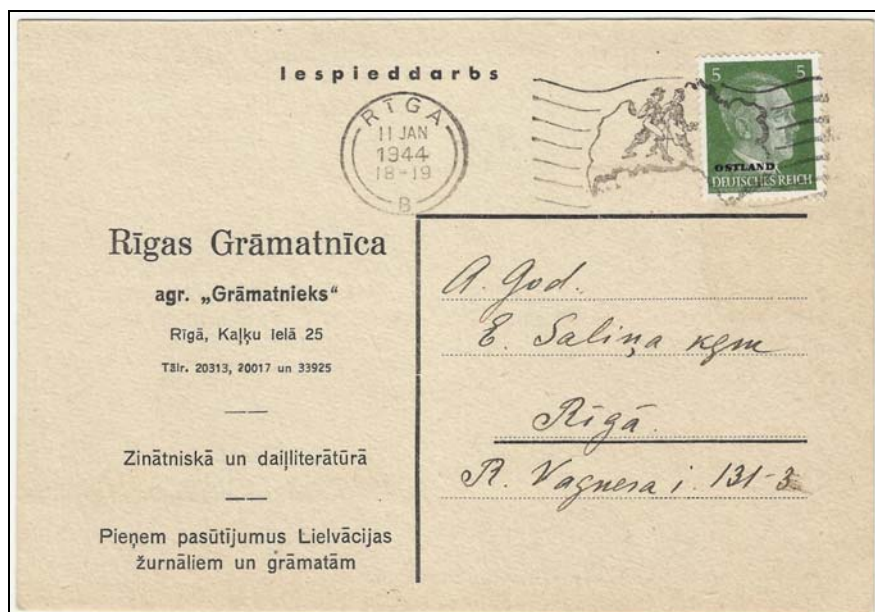
Letland werd op 17 juni 1940 bezet door troepen van het Rode Leger en opgenomen in de Sovjet Unie. Een jaar later trok de Duitse Wehrmacht binnen. We blijven in onze verzamelingen op zoek naar bijplakzegels en uitingen van propaganda. We kijken vooruit, u ook? (afb. 32).

◀

Bronnen

Petrevics, A.: The Latvian Collector 7, 1975 met verwijzingen naar o.a. Rundbrief16 van de Arbeitsgemeinschaft Lettland uit 1957
Zarins, P. Bankevics, A. Jonitis, R.: "Tourism promotions and propaganda labels in Latvia" Dit artikel verwijst naar een serie bronnen in het Lets uit de Jaren '30.

Martin van den Heuvel: "Speelbal der grote mogelijkheden", 1986.

Afb. 32

RĪGA, lokale briefkaart, 11 januari 1944. Nog wel wandelen, maar niet meer in eigen land.

DE PUNTNUMMERSTEMPELS IN HET BALTISCHE GEBIED

Evert Weijman

Per decreet van het Russische Post departement Nr 147 (van 31-5-1858) en Nr 157 (van 17-8-1858) kwam de verordening voor alle Postkantoren en Stations voor het gebruik van puntnummerstempels. Elk postkantoor kreeg één nummer.

Er bestaan 6 vormen van deze nummerstempels, de kleur van de punten is zwart, behalve voor Polen en de Levant.

Type 1

Afb. 1a (79 %, collectie Jan Kaptein)

Toelichting type nummer 1: deze bevatten de getallen 1 t/m 60. Nummer 1 en 2 zijn resp. voor St. Petersburg en Moskou, de overige 58 nummers voor hoofdpостkantoren in de gouvernements-, districts- en militaire districtshoofdsteden.

De nummers voor het Baltisch gebied zijn:

- nr. 5 Wilna (Vilnius) (**afb. 1**)
- nr. 19 Kovno (Kaunas) (**afb. 2**)
- nr. 24 Mitau (Jelgava) (**afb. 5**)
- nr. 37 Reval (Tallin) (**afb. 3**)
- nr. 38 Riga (**afb. 4 en 6**)

Afb. 1b (100 %)

Brief met puntnummerstempel nr. 5 in 3 concentrische cirkels:

Wilna (Vilnius). Op de achterzijde het vertrekstempel WILNO 28 AWG 1860. Dit is volgens de Russische Juliaanse kalender.

Het aankomststempel WARZAWA 31.11 is volgens de Gregoriaanse kalender. De vouwbrief heeft een tekst in het Jiddisch en gaat over geld.

Afb. 2

Afb. 3

Afb. 4

Afb. 5a (83 %) (collectie Jan Kaptein)

Afb. 5b (83 %)

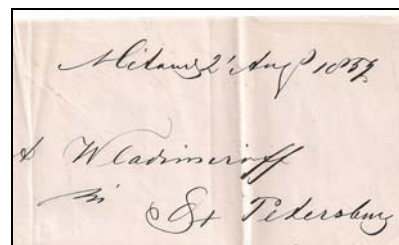
Afb. 6a (79 %) (collectie Jan Kaptein)
Brief uit Riga met puntnummerstempel 38.

De brief met puntnummerstempel 24 in drie concentrische ringen komt duidelijk uit Mitau (Jelgava), de hoofdstad van gouvernement Koerland (afb. 5).

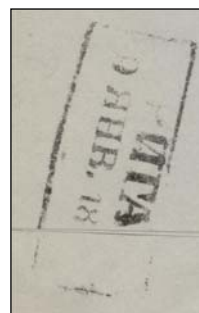

Afb. 5c
(150 %)

Op de achterzijde staat ook een vertrekstempel van МИТАВА [MITAVA], Mitau. De huidige Letse naam is Jelgava. Het is een vouwbrief, met tekst: geschreven in Mitau.

Riga was de hoofdstad van het gouvernement Lijfland en heeft dus ook een puntnummerstempel met drie concentrische ringen: nummer 38 (afb. 6). Het noordelijke deel van Lijfland is later het zuidelijke deel van de Republiek Estland, het zuidelijke deel van Lijfland is later het noordelijke deel van de Republiek Letland. Het stempel op de achterzijde geeft aan dat de brief uit Riga komt:

Afb. 6b (100 %)
Het stempel is wat onduidelijk, maar binnen in de brief staat het jaartal: 1860.

Afb. 7a

Brief uit Tauroggen –ovaal puntstempel nr. 9- (Duitse naam) naar St. Petersburg, verzonden 11 november, 1858.

De plaatsnaam zien we in het firmastempel: een firma-voorafstempeling van Gebr LEVI & Co.

Afb. 7b

Het stempel op de achterzijde: ПОЛУЧЕНО ВЕЧЕРЪ [POLUCHENO VECHER] = Ontvangen in de avond.

Nr. 6(150 %)

Ter vergelijking: nummer 6 (Odessa) met rechte stok. De 9 van Tauroggen heeft een krul.

Type 2

De ovale vorm is voor grenspostkantoren: voor het Baltische gebied is dit alleen nr. 9 Tauroggen (**afb. 7**) in het gouvernement Kowno. De Russische naam is meer een transcriptie van de Duitse naam: Тауроге́нь [Taurogen]. Deze aanduiding zien we in het dagtekeningstempel op de achterzijde: ТАУРОГЕНЪ De Litouwse naam is Tauragė. Tauragė ligt aan de oostgrens van het huidige Litouwen. Zoals zoveel plaatsen in het Baltische gebied had de plaats in de tsarentijd ook een Duitse naam: Tauroggen.

Type 3

Deze vorm –met 17 nummers- is gebruikt voor stationspostkantoren op de stations in St. Petersburg, Moskou en Warschau (en in de trein op deze trajecten). In het Baltische gebied is deze vorm van nummers niet gebruikt. Op de lijn Warschau-St. Petersburg zijn nr. 11, 12, 14, 15 en 16 in gebruik geweest: kunnen dus op post uit het Baltische gebied voorkomen.

Type 4

Deze vorm bestaat uit de nummers 1 t/m 608 voor districtspostkantoren, van oktober 1859 tot januari 1861 werden de nummers 609 t/m 612 toegevoegd.
De nummers voor het Baltisch gebied zijn:

Gebied Reval (Tallinn), Gouvernement Estland (noorden van Estland)

nr. 383 Wesenberg (Rakvere)

nr. 384 Weissenstein (Paide)

nr. 385 Hapsal (Haapsalu)

nr. 386 Jewe (Jõhvi)

Gouvernement St. Peterburg

nr. 6 Narwa (Narva)

Gebied Riga, Gouvernement Lijfland, (noorden van Letland en zuiden van Estland)

nr. 387 Arensburg (Kuressaare) (Estland)

nr. 388 Bolderaa (Bolderāja) (Lets)

nr. 389 Walk (Lets: Valka / Ests: Valga)

nr. 390 Wenden (Cēsis) (Lets)

nr. 391 Werro (Võru) (Estland)

nr. 392 Wolmar (Valmiera) (Lets)

nr. 393 Dorpat (Tartu) (Estland)

nr. 394 Pernau (Pärnu) (Estland)

nr. 395 Fellin (Viljandi) (Estland)

Nr. 611 Quellenstein (Kilingi-Nõmme) (Estland)

Gebied Mitau (Jelgava) Gouvernement Koerland (zuiden van Letland)

nr. 234 Bauske (Bauska)
nr. 235 Windau (Ventspils)
nr. 236 Goldingen (Kuldiga)
nr. 237 Hasenpoth (Aizpute)
nr. 238 Illuxt (Ilūkste)
nr. 239 Libau (Liepāja)

*Afb. (150 %)
(collectie Jan Kaptein)*

nr. 240 Polangen (Palanga, nu in Litouwen)

*Afb. (150 %)
(collectie Jan Kaptein)*

nr. 241 Tuckum (Tukums)
nr. 242 Frauenburg (Saldus)

*Afb. (150 %)
(collectie Jan Kaptein)*

nr. 243 Friedrichstadt (Jaunjelgava)
nr. 244 Schründen (Skrunda)
nr. 245 Jacobstadt (Jēkabpils)

Gouvernement Vitebsk (oosten van Letland)

nr. 44 Dünaburg (Daugavpils)
nr. 46 Kreslau (Krāslava)
nr. 48 Ludsen (Ludza)
nr. 51 Rositten (Rēzekne)

Gebied Wilna, Gouvernement Wilna (zuiden van Litouwen en noorden van Belarus)

nr. 36 Wileika (Belarus)
nr. 37 Disna (Belarus)
nr. 38 Lida (Belarus)
nr. 39 Oschmjany (Belarus)
nr. 40 Swenzjany (Litouwen)
nr. 41 Troki (Litouwen)

Gebied Kovno (Kaunas), Gouvernement Kovno (het centrum en het noorden van Litouwen)

nr. 179 Wilkomir (Ukmerge)
nr. 180 Nowa-Alexandrowsk (Zarazai)
nr. 181 Ponewesch (Panevezys)
nr. 182 Rossijanu (Raseiniai)
nr. 183 Telchi (Telsiai)
nr. 184 Schawli (Siauliai)
nr. 185 Jurburg (Jubarkas)

Type 5

Deze vorm is vanaf oktober 1858 tot juni 1862 ingevoerd bij postafdelingen in kleine steden en dorpen. Deze vorm heeft 103 nummers, waarom zo weinig is mij niet bekend.

Voor het Baltisch gebied heb ik de volgende nummers gevonden:

nr. 3 Molodetschno (gouvernement Wilna, nu in Belarus)

In Litouwen:

nr. 5 Druskeninki (gouvernement Grodno)
nr. 21 Caricino/Zarinskoje? (Kowno)

Gouvernement Estland:

nr. 23 Baltisch Port (Paldiski)

In Letland:

nr. 24 Grobin (Grobiņa)

nr. 25 Doblen (Dobele)
nr. 26 Talsen (Talsi)
nr. 39 Lemsal (Limbaži)
nr. 93 Dubbeln (Dubulti)
Dit stempelttype word echter zelden aangeboden !

Type 6

De gebruikte nummers 1 t/m 622 zijn gebruikt door postkantoortjes langs de postroutes.

Vanaf oktober 1858 zijn ook nog de nummers 623 t/m 1700 toegevoegd. Deze laatste nummers waren voor postafdelingen op treinstations in de Levant en Russisch Polen bestemd. Van deze nummers is geen volledig plaatsenoverzicht bekend en “vondsten” zijn dan ook niet uitgesloten ! De stempeltypes zijn meestal op zegels moeilijk te herkennen omdat deze er niet volledig opstaan, op poststukken is dit uiteraard duidelijker.

Voor het Baltische gebied zijn de volgende nummers bekend:

Gebied Reval, Gouvernement Estland (noorden van Estland)

nr. 370 Waiwara (Vaivara)
nr. 371 Wargel (Varja)
nr. 372 Werder (Virtsu)
nr. 373 Hohenkreitz (Pikaristi)
nr. 374 Jeddefe (Jädivere)
nr. 375 Jechschecht (Jõelähtme)
nr. 376 Kegel (Keila)
nr. 377 Leal (Lihula)
nr. 378 Liwa (Liivo)
nr. 379 Loop (Loopu)
nr. 380 Risti (Risti)
nr. 381 Kunnafer (Konuvere)
nr. 382 Pedrus (Põdruse)
nr. 383 Setkül (Sõtkke)
nr. 384 Turnpell (Turpla)
nr. 385 Friedrichshof (Saue)
nr. 386 Tschudlein (Voka)
nr. 675 Arro (Aru)
nr. 676 Mustlanem (Mustla-Nõmme)
nr. 736 Marien-Magdalenen (Koeru)

Gouvernement Pskow
Plaatsen in het onafhankelijke
Estland (1918-1940), maar daarna
bij de Russische Federatie:

nr.364 Petschory (Petseri)

nr. 646 Isborsk (Irboska)

Zie hierover:

Petseri - een posthistorisch overzicht /
 Alexander Epstein

In: HBG 2002 ; 41 (20 jaar HBG). - p.
 44-51

Gebied Riga, Gouvernement Lijf-
land (noorden van Letland en zui-
den van Estland)

nr. 387 Hallik (Halinga) (Ests)

nr. 388 Sennen (Sänna) (Ests)

nr. 389 Surrie (Surju) (Ests)

nr. 390 Igafer (Igavere) (Ests)

nr. 391 Kirchholm (Salastpils) (Lets)

nr. 392 Kokenhusen (Koknese) (Lets)

nr. 393 Kuikaz (Kuigatsi) (Ests)

nr. 394 Kurkund (Saarde) (Ests)

nr. 395 Lenzenhof (Lenči) (Lets)

nr. 396 Lips (?????)

nr. 397 Menzen (Mõniste) (Ests)

nr. 398 Moiseküll (Mõisaküla) (Ests)

nr. 399 Neuhausen (Vastseliina) (Ests)

nr. 400 Nennal (Nina) (Ests)

nr. 401 Oger (Ogre) (Lets)

nr. 402 Rantzen (Rencēni) (Lets)

nr. 403 Römershof (Skrīveri) (Lets)

nr. 404 Rodenpois (Ropaži) (Lets)

nr. 405 Roop (Straupe) (Lets)

nr. 406 Rujen (Rūjena) (Lets)

nr. 407 Stakkeln (Strenči) (Lets)

nr. 408 Teiliz (Tõlliste) (Ests)

nr. 409 Torma (Torma) (Ests)

nr.410 Uddern (Uderna) (Ests)

nr. 411 Engelhardtshof (Englärte)
 (Lets)

nr. 412 Jungfernhof (Jumprava) (Lets)

nr. 660 Launekaln (Launkalns) (Lets)

nr. 661 Romeskaln (Romeskalns)
 (Lets)

nr. 677 Pellistfer (Pilistvere) (Ests)

nr. 691 Sockmannshof (Plaviņas)
 (Lets)

nr. 700 Riga Bahnhof (Rīga stācija)
 (Lets)

nr. 841 Didriküll (Tidreküla) (Ests)

nr. 842 Ramotzky (Ieriķi) (Lets)

nr. 843 Segewold (Sigulda) (Lets)

nr. 1364 Lermsal (Limbaži) (Lets)

nr. 1365 Schlock (Sloka) (Lets)

Gebied Mitau (Jelgava), Gouver-
nement Koerland (het zuiden van
Letland)

nr. 208 Bächhof (Baloži)

nr. 209 Doblen (Dobeles)

nr. 210 Rutzau (Rucava)

Gouvernement Vitebsk (oosten van
Letland)

nr. 41 Kreuzburg (Krustpils)

nr. 44 Lievenhof (Līvāni)

Gebied Wilna, Gouvernement
Wilna (zuiden van Litouwen en
noorden van Belarus)

nr. 23 Woronow (Voranava) (Belarus)

nr. 24 Dominow (Belarus?)

nr. 25 Dokschinskaja of Dobrschans-
 kaja (Belarus?)

nr. 26 Saborje / Zabore / Zaborje (Be-
 larus)

nr. 27 Radoschkewitschi (Radaško-
 vičy) (Belarus)

nr. 28 Soletschniki (Šalčininkėliai)
(Litouwen)

nr. 29 Smorgony (Smarhon/Smorgon)
 (Belarus)

nr. 30 Schtschutschin (Ščučyn) (Be-
 larus)

nr. 1330 Landwarowo (Lentvaris) **(Li-**
touwen)

Gebied Kovno (Kaunas), Gouver-
nement Kovmno (centraal en noord
Litouwen)

nr. 177 Lukniki (Luokė)

nr. 178 Meškuci (Meškuičiai)

nr. 179 Smilgi (Smilgiai)

nr. 180 Sredniki (Seredžius)

nr. 181 Ucjany (Utena)

nr. 182 Šadov (Šeduva)

nr. 183 Šensilskaja (Šienlaukio?)

nr. 184 Šeislivy (Šiluva?)

nr. 185 Janiški (Joniškis)

nr. 186 Janovo (Jonava)

nr. 695 Keidany (Kėdainiai)

nr. 846 Škudy (Skuodas)

nr. 820 Sjady (Seda)

nr. 698 Nemokšty (Nemakščiai)

Gouvernement Suwalki, nu in Li-
touwen:

nr. 1202 Seree (Seirijai)

De nummers 848 t/m 1700 zijn de
 laatste puntnummerstempels en date-
 ren uit de periode 1864 tot 1875 . De
 toewijzing van deze nummers is niet
 officieel gepubliceerd. Ze zijn dus
 alleen op poststuk te identificeren.

In de praktijk is het heel moeilijk om aan goed stempelmateriaal te komen, op beurzen en veilingen vind je bijna niets.

Aangezien ik deze stempels pas sinds een aantal jaren verzamel is mijn kennis hierover ook nog geen 100%, dus op- en aanmerkingen zijn van harte welkom !

Zoals blijkt zijn er dus veel plaatsen c.q. kantoortjes in het Baltische gebied waar deze stempels gebruikt werden.

Een aantal namen zien er Duits uit: de invloed van de Baltische Duitsers. Deze bevolkingsgroep in Estland en Letland was nooit meer dan 10 %, maar had vaak hoge posities in het Keizerrijk Rusland. De Russische plaatsnamen zijn daarom vaak een transcriptie van de Duitse namen. In Litouwen was de Poolse invloed groot in deze periode en zien we dit ook wel in Russische plaatsnamen, bv.

ШКУДЫ [SHKUDY], Pools Szkudy, Litouws Skuodas, Duits Schoden.

In het koninkrijk Polen – binnen het keizerrijk Rusland- gebruikte wel nummerstempels, maar binnen 4 concentrische ringen. Het westen van het huidige Litouwen hoorde bij dit Russisch Polen en daar werden dus deze stempels ook gebruikt.

Einde van de puntnummerstempels

De puntnummerstempels waren natuurlijk niet echt praktisch: een puntnummerstempel om de zegels te ontwaarden en nog extra een oud datumstempel voor de datum.

Met circulaire no. 53 van 12 april 1860 werden de nieuwe de nieuwe standaard-stempels in heel Rusland geïntroduceerd.

De puntnummerstempels werden teruggetrokken door circulaire 123 van 11 februari 1863, met een uitzondering: zie het type 6 (driehoek van punten met afgesneden hoeken). Dit type puntnummerstempels werd teruggetrokken met een circulaire van 20 oktober 1877.

Een bijzonder geval is nr. 691 Stockmannshof (Plavinas) (Lets). Dit stempel werd door de lokale post van Wenden verder gebruikt tot 1898.

◀

Afb. 8(collectie Ruud van Wijnen)
Brief met puntnummerstempel 700, type 6:
Riga station. De brief gaat naar St. Petersburg

Op de achterzijde het vertrekstempel van Riga (21 dec. 1862) en het aankomststempel van St. Peterburg (23 december 1862)

Bronvermelding:

Specialhandbuch Christian Ebnet (1992)

The Russian Empire 1845 – 1917, auteur V. Zagorskiy 2006

EESTI = Estonia : philately & postal history handbook catalogue = Estland : Philatelie & Postgeschichte Handbuch Katalog / Vambola Hurt, Elmar Ojaste. - 1986 . - 767 p.. - With supplement 1988.

Supplement II: in Eesti 1988 ; nr. 32. - p. 187-207.

Supplement III: in Eesti 1990 ; nr. 33-34. - p. 175-214

Baltische Postorte 1632-1918 / Harry v. Hofmann. - 2nd. edition 1996. - 300 p.

Letland : Handbuch Philatelie, Kommunikations- und Postgeschichte : 1625 - 1915/18 Das Postwesen auf dem Territorium der späteren Republik Lettland, besonders geprägt von Deutschen, Schweden, Polen und Russen = Latvia : Handbook of Philately and Postal History : 1625 - 1915/18 The Postal System in the territory of the later Latvian Republic, as especially influenced by Germans, Swedes, Poles and Russians / Harry v. Hofmann. - Hamburg : Harry v. Hofmann Verlag, 2014
Band/Volume I. - 375 p.
Band/Volume II. - 344 p.

Baltische stempels / H.P. Soetens. – Deel I, II, III en IV. – In OEF 1983 nr. 1, nr. 2, nr. 3 en 1984 (jrg.1)nr. 4
Overzicht van de nummerstempels.

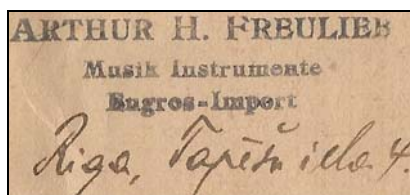
SCHRIJFWEDSTRIJD 3 : MONSTERS VAN WAARDE....

Olav Petri

Het onderwerp van deze wedstrijd is ditmaal een brief, in april 1928 aangetekend verzonden van Riga naar Berlijn. De inhoud was een monster zonder waarde. De opgave luidt: leg uit waarom een waardeloos iets toch aangetekend verzonden werd.

Een monster zonder waarde is een voor verkoop niet geschikte hoeveelheid van een bepaald product. Douanerechten worden daar niet op geheven. Bekend zijn bij de Griekenland-filatelie de zogenaamde “Rosenstempel”, bedoeld voor afstemplingen in de Oostenrijkse Levantkantoren van zendingen met monsters van rozijnen aan mogelijke klanten. Tegen klantvriendelijk tarief uiteraard. Een handvol rozijnen is niet te verkopen of van invoerheffing te voorzien. Dat sommige monsters zonder waarde uiteindelijk toch monsters van waarde kunnen zijn, moge blijken uit het voor deze wedstrijd afgebeelde poststuk...

Het poststuk is verzonden naar Max Lindner aan de Rominterstrasse in Berlijn. De Rominter Heide zal u bekend zijn, een dicht bebost, duister, deels moerassig gebied in Oost-Pruisen, een gebied waar met wat geluk een wisent uw pad kruist. Witte vrouwen komen er voor en men fluistert dat er ook griezelige diersoorten gezien zijn. In augustus 1914 liepen op de Rominter Heide Russische en Duitse troepen elkaar tegemoet. In hoeverre de wildstand hier onder geleden heeft, weet ik niet. De familie Lindner is de filatelist bekend als leverancier van uitnemende albums. Dat Max Lindner een gedreven paleontoloog was, is minder bekend. En dat is jammer, zoals zal blijken...

Afb. 3

Arthur Freulieb, de afzender, handelt blijkens het firmastempel op de enveloppe in muziekinstrumenten. De vraag komt dan ook op welk monster zonder waarde, een muziekinstrument, in een enveloppe past. Na diep nadenken kom ik op rietjes voor klarinetten of hobo's. Iets in mij zegt dat het ook anders geweest kan zijn. Arthur Freulieb was in de tijd van de monarchie, toen Romanovs, Habsburgers en Hohenzollern de dienst uitmaakten, namelijk consul geweest in Rusland en had als hobby het verzamelen van fossielen. Lindner en Freulieb kenden elkaar dus van dezelfde hobby. Lindner was zijn tijd ver vooruit en voorzag dat kleine deeltjes van een fossiel in de toekomst ongekende mogelijkheden konden krijgen. Hij had gelijk, zoals getoond is in de film Jurassic Park waarin via dna toepassingen uitgestorven dieren opnieuw tot leven kwamen, met nare gevolgen voor de mensheid. Freulieb stuurde een in 1938 nog waardeloos monster naar zijn medeverzamelaar, wetend dat dit monster ooit bij toegepaste wetenschap alsnog waarde zou krijgen. En dus liet hij het aantekenen!

Hoe het verder ging, weet u. Nog steeds heeft de mensheid niet afgeleerd te experimenteren met gevaarlijke wezens. Immers, in Leiden staat nu Trix opgesteld, het ongevaarlijk geacht geraamte van een Tyrannosaurus Rex. Dit is echter een monster met ongekende waarde, want er zijn berichten dat een nachtelijke voorbijganger van museum Naturalis een vreemd geluid hoorde dat aan een blaasinstrument deed denken...

L.V. Rheinwein

De laatste verre, verre nazaten, evolutionair afgedwaald van hun ruige voorgeslacht, struinen nog rond in het Woud van Białowieża, het laatste Europese oerbos op de grens van Polen en Wit-Rusland.

Deze laatste “wildernis” in ons werelddeel ligt op de waterscheiding van de Oostzee en de Zwarte Zee, het schamele overblijfsel van het oerwoud dat zich ooit uitstreckte over de Europese Vlakten.

Eeuwenlang waren de wouden het privé jachtterrein van de Poolse koningen en later van de Russische tsaren, waardoor ze een speciale bescherming genoten en tot aan de Eerste Wereldoorlog nagenoeg onaangestast bleven. Tijdens de oorlog werd er niet alleen veel hout gekapt, maar werden er ook wegen en een spoorlijn aangelegd.

Toch wordt tot op de dag van vandaag het Woud van Białowieża gekenmerkt door een combinatie van diverse unieke bostypen zoals het eiken-lindenhaagbeukenverbond en het sparrenbroekbos met ondermeer zomereiken en winterlinden, met zeldzame bergiepen en zwarte elzen.

Door de bescherming van het adellijke jachtdomein door strenge opzichters vormde het Woud van Białowieża het laatste gebied waar de laaglandwisent (Bison bonasus bonasus) in het wild voorkwam (foto). De Eerste Wereldoorlog bracht echter de genadeslag voor dit geweldige dier, de laatste wisenten werden in 1919 gezien. De nazaten die nu in het bos rondlopen en door toeristen gespot kunnen worden, werden gefokt uit de dieren die in dierentuinen overgebleven waren.

Wat niemand meer weet is dat er nog een tweede, nog ondoordringbaarder oerbos bestond.

Een nog ongerepter overblijfsel van het oerwoudgebied dat zich uitstreckte van het Peipsimeer en het meer van Pskov in het noorden tot aan de

Karpaten in het zuiden, in het afgelegen grensgebied van Letland en Rusland.

Daar, achter het merengebied van Latgale, leefde de ruige en trotse laaglandwisent tot ver in de jaren 30 van de vorige eeuw. Niet bedreigd door adellijke jagers met geweren, maar beschermd door de plukkers van hun lange haren.

Tijdens de lange, barre winters brachten de bewoners van de gehuchten en eenzame boerenhoeven in het gebied de donkere dagen vooral door met breien en schaken, 's avonds werd er, onder het genot van zelfgestookte wodka, met burens gezongen en muziek gemaakt.

Daarbij speelden de kleine Latgalse violen, gebouwd door lokale instrumentmakers, de eerste viool. En juist die vioolbouwers waren de grootste vrienden en beschermers van de rondzwervende wisenten. De lange haren van hun manen en staarten bleken uitstekende, klankvolle snaren voor de plaatselijke violen. Tegen het einde van de winter, bij het ontluiken van de lente, trokken de vioolbouwers het woud in. Met zorgvuldig bewaarde winterbieten lokten ze de vermagerde wisenten, fluisterden ze in hun eigen dialect toe en met respect knipten ze een voor een zorgvuldig de langste en dikste haren. Niet meer dan nodig voor de nieuwe violen en het vervangen van gesprongen snaren. Dat laatste kwam door hun kwaliteit eigenlijk nauwelijks voor.

Eeuwenlang was het zo gegaan, maar in 1927 lekte het geheim van de winsnaren uit.

Op een wandelvakantie in het merengebied rond het stadje Ludza hoorde muziekhandelaar Freulieb uit Riga een jongen oefenen op de Latgalse viool.

Verrast door de zuiverheid van de klanken bleef hij staan en hoorde geruime tijd toe. Als kenner zag Freulieb aan hun kleur en soepele spanning direct dat de viool voorzien was van bijzondere snaren. Een praatje leerde hem dat de viool was gebouwd door een buurman een paar huisjes verderop langs de zandweg. In zijn onschuld vertelde die de bijzondere herkomst van de snaren en een forse prijs voor enige exemplaren deed de rest. Opgewonden en gehaast keerde Freulieb terug naar Riga om zijn nieuw verworven, bijzondere handel aan de man te brengen. Niet in Riga, maar bij relaties in Berlijn die goed en grif wilden betalen voor exclusieve, ecologische snaren uit de verre oerbossen in het oosten.

Op 20 april 1928 verstuurde Arthur H. Freulieb, “Musik Instrumente, Engros – Import” een aantal kostbare, nieuwe “oogst” wisentensnaren als monster zonder waarde aangetekend naar Berlijn. Zo zette hij niet alleen de douane en de concurrentie op het verkeerde been, ook hoopte hij door de schijnbaar waardeloze inhoud mogelijke boeven te misleiden.

Voor de filatelisten onder ons: vanaf 1 april 1928 bedroeg het aantekenrecht 30 santimu en omdat het monster kennelijk zwaarder woog dan 50 gram moest Freulieb daarvoor twee keer 6 santimi betalen. Mooie frankering.

◀

Thomas Löbbbering

Kent u de heer Chan-Ser-Ja? Nooit van gehoord? Ik in ieder geval niet, tot ik het adres las op de brief die ik nu vanuit verschillende gezichtspunten aan u wil laten zien. Voor ik begin aan de raadselachtige heer Chan-Ser-Ja zelf, ga ik eerst in op een aantal postale aspecten van de brief.

De afzender gebruikt voor de aangetekende luchtpostbrief van Vilnius naar Wenen (18 dec. 1952 - 8 jan. 1953) een envelop met ingedrukt zegel van 40 kopeken (Michel U 104b). Dit postwaaardestuk is bestemd voor gebruik binnen de Sovjet-Unie en werd daarom bijgefrankeerd met een zegel van 40 kopeken (Michel SU 1508), gewijd aan de ondertekening van de Vredesoproep van Stockholm in 1950. Het totale porto voor de brief bedraagt dus 80 kopeken. Nergens aan de brief is te zien dat eventuele andere postzegels er af gevallen zijn of door de censuur verwijderd.

Volgens de posttarieven van de Sovjet Unie diende voor een aangetekende luchtpostbrief naar het buitenland in de eerste gewichtsklasse tussen 16 september 1948, resp. 10 juni 1950 en 30 augustus 1958 echter een bedrag van 40+60+100 kopeken, dus 2 roebel, betaald te worden ¹.

Ik kan niet verklaren waarom het porto van 80 kopeken niet gecorrigeerd is. Ook indien de voor luchtpost bestemde brief ten onrechte over land vervoerd zou zijn had de brief met 2 roebel gefrankeerd moeten zijn. Omdat op de brief geen enkele aantekening betreffende het te lage porto te ontdekken valt, rest mij voorlopig alleen de hypothese dat de afzender of de ontvanger een vorm van portvrijdom genoot. Ik hoor het graag als iemand een verklaring kan geven die meer hout snijdt.

De zegels werden ontwaard met het nieuwe tweetalige stempeltype dat werd ingevoerd na de herbezetting van Litouwen door de Sovjet Unie in 1944-1945. Hierin wordt de plaatsnaam links in het cyrillisch en rechts in het Latijnse schrift genoemd.

Afb. 1
Vilnius – Wenen 1952/53, voorzijde van de brief.

In de tweetalige stempels die tijdens de sovjetbezetting in 1940-1941 in gebruik kwamen was dat omgekeerd ². Verder draagt de brief behalve het internationale R-stempel van “VILNIUS LIT SSR” in Latijnse letters en het Franstalige WPU-stempel “RECOMMANDÉ” voor “aangetekend”, ook nog het Russische “МЕЖДУНАРОДНОЕ”: “Mezjdoenarodnoje”. Welwillend neutraal vertaald betekent het “Naar het buitenland”, maar in de sovjetterminologie van die tijd echter treffender en letterlijk “Aan de kleinburgerlijke volken” oftewel “Naar het kapitalistische buitenland”. Het stempel fungeerde als dekmantel voor de sovjetcensuur in Vilnius op civiele post naar het buitenland.

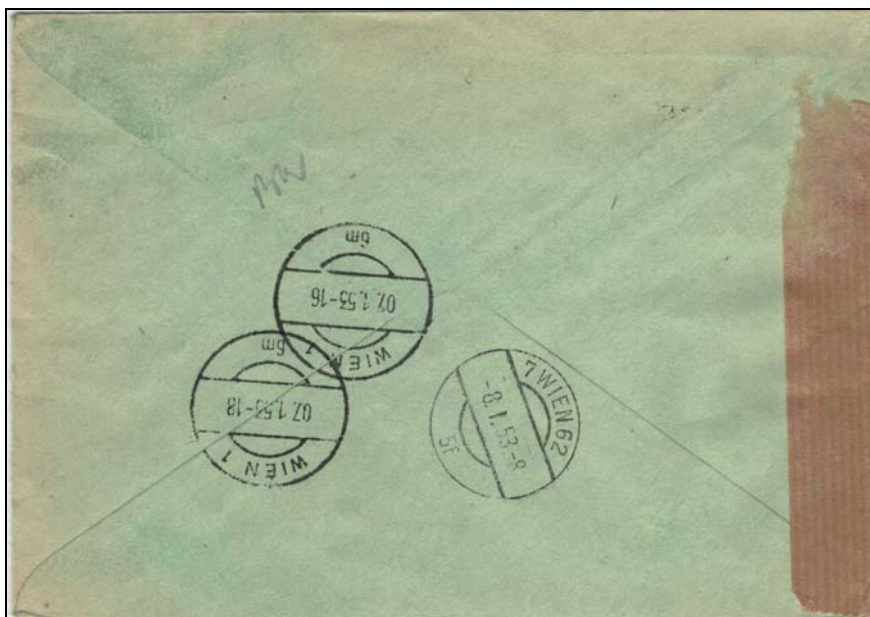
Net als Berlijn was ook Wenen na de Tweede Wereldoorlog aanvankelijk door de Sovjets bezet en werd daarna op grond van het Akkoord van Potsdam vanaf 1 september 1945 in vier sectoren gedeeld. Tot 1955 werd de stad “intergeallieerd” bestuurd, d.w.z. door de vier bezettingsmachten Frankrijk, Groot-Brittannië, de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten van Amerika. Daarom draagt de brief het stempel “Alliëte Zensurstelle 45 – Z 1” (Zensor 1, censor 1.), en verder de bruine sluitstrook. Op de achterkant van de brief laten drie stempels zien welke weg de brief op 7 en 8 januari 1953 in Wenen voor zijn bestelling ging.

Maar nu verder met de heer Chan-Ser-Ja³. Hij viel me op toen ik de adressering van de brief las, zowel in het cyrillisch als in het Latijnse schrift: Wenen, Vredescongres, Koreaanse delegatie, Chan-Ser-Ja. Daarachter verbergt zich een bijna ongelofelijke geschiedenis.

Om te beginnen: de heer Chan-Ser-Ja heette helemaal niet zo. Hij gebruikte tijdens zijn bewogen leven meerdere dozijnen aan revolutionaire schuilnamen. Hij werd op 3 augustus 1900 in het toen door de Japanners bezette Mantsjoerije geboren als Han Sör-ya. Vanaf 1925 publiceerde hij zijn eerste verhalen waarin hij de maatschappelijke omstandigheden in het toenmalige Oost-Azië beschreef. Je kan hem beslist als een van de eerste science-fiction auteurs betitelen die een niet onbelangrijke rol speelde bij de verspreiding van de communistische ideologie. In de Sovjet-Unie, in Korea (en niet alleen in het huidige Noord-Korea), in Vietnam en vele andere Aziatische landen werd en wordt hij onveranderlijk vertaald en gelezen. Omdat kameraad Chan-Ser-Ja zich als lid van een links georiënteerde Koreaanse schrijversbond politiek tegen de Japanse bezettingsmacht opstelde, kwam hij daarmee in conflict. De jaren tussen 1939 en 1943 bracht hij in gevangenschap door, maar hij slaagde erin naar de Sovjet-Unie te ontsnappen. Van 1943 tot 1945 vocht hij actief in het Sovjetleger tegen de Asmogendheden. In de Sovjet-Unie werd hij echter ook voorbereid op een rol in de regering van een mogelijk communistisch Korea. Hierbij kwam zijn vroege omgang, zelfs vriendschap, met de latere Noord-Koreaanse dictator Kim Il-Sung van pas. Na afloop van de Tweede Wereldoorlog keerde hij naar Korea terug, werd daar in 1947 eerst voorzitter van de Koreaanse schrijversbond en later Minister van Onderwijs in de Democratische Volksrepubliek Korea.

In die functie nam hij midden in de Koreaanse oorlog (1950-1953) als leider van de Koreaanse delegatie deel aan de door de Sovjets geïnitieerde internationale Vredescongres van Wenen (1952-1953).

De postzegel van 40 kopeken past, getet op het motief, prima bij de propaganda voor de door de Sovjet-Unie nagestreefde “Conferentie voor Vrede

Afb. 2

Vilnius – Wenen 1952-1953, achterzijde.

en Veiligheid” (Michel SU 1507-1510).

De afzender van de brief zal zich daarvan zeker bewust zijn geweest. Zo zou ook het contact tussen de lezer van zijn boeken in Vilnius en de Koreaanse minister in Wenen tot stand gekomen kunnen zijn, want zijn boeken werden al vroeg in het Russisch vertaald en vooral door jongeren gelezen.

Terug in Korea werd kameraad Chan-Ser-Ja de “Macher” van de persoonscultus rond Kim Il-Sung tot hij in 1962 in ongenade viel en van het toneel verdween. In 1969 werd hij gerehabiliteerd en opgenomen in het centrale comité van de communistische partij van Korea.

Chan-Ser-Ja overleed op 6 april 1976 in Pyongyang en ligt aldaar begraven op het Heldenkerkhof.

U ziet, een onopvallende brief uit de grabbeldoos kan, als je hem de kans geeft, een wonderlijk verhaal vertellen. Vakliteratuur en het internet geven ons daarvoor de sleutels. Ontsluiten en opschrijven moeten we wel zelf doen. Laat interessante brieven en kaarten uit uw verzameling zien in “Het Baltische Gebied”.

Literatuur:

1. Schwaneberger Verlag, Michel Ganzsachen-Katalog Europa tot 1960, ISBN 978-3-87858-870-2, Unterschleissheim 2008, blz. 647.
2. Vytautas Fugalevicius en Martin Bechstedt, “LITAUEN, Handbuch der Philatelie und Postgeschichte”, Deel 4, Poststempel in Litauen 1918-1940/41. ISBN 979-3-942841-02-6 Ebersdorf bij Bremen 2015, blz. 259 e.v.
3. Wikipedia.

Peter Feustel

Twee mensen en mijn beroep bepaalden mijn voortdurende zoektocht naar drukafwijkingen: mijn oma Elfriede, een veilinghouder en nachtdiensten.

Toen ik in het begin van de jaren 50 als lagere school leerling met een mooi rapport thuiskwam, kreeg ik van mijn grootmoeder, uit een op de zolder liggende zak, een handvol postzegels uit de hele wereld om te sorteren. Ik herinner me nog goed dat daar ook blauwe zegels van 10 marka uit de “Weefster en Smid” serie uit het land “EESTI” bij zaten. Waar kwamen deze zegels vandaan? Ik vroeg het een handelaar en die legde me uit dat ze uit Estland afkomstig waren. Hij raadt me aan om Estland te gaan verzamelen, daar waren immers maar 162 zegels uitgegeven en dat zou ik nog wel compleet kunnen krijgen. Ik kreeg van oma het zogenaamde “Sprekende Behrens Album”, waarin bij iedere losse zegel of serie een korte toelichting stond (afb. 1 en 2).

Afb. 1

Oudere verzamelaars kennen zeker nog andere landen uit deze album-serie. Na een tijdje voldeed mijn zakgeld niet meer om de ontbrekende zegels te kunnen kopen. Het voorlopige einde van mijn “verzamelaarcarière”.

Ruim 35 jaar later, begin jaren 90, las ik toevallig een advertentie van de firma Baltikum-Auktionen van Sven

Afb. 2

Kraul en ik herinnerde mij mijn braakliggende hobby. In de veiling werden ook studies van de verzamelaar pastoor Plath te koop aangeboden. Het werd me duidelijk, ook met hulp van het handboek van Vambola Hurt en Elmar Ojaste, hoe omvangrijk de Estland-filatolie is. Zonder kennis van de markt werd ik aanvankelijk overboden, maar daarna begon ik deze studies doelgericht op veilingen te kopen. Daarbij was ik zeker niet alleen in Estland geïnteresseerd, maar ook in Letland. In de loop der jaren, ook tijdens reizen in het Baltische gebied, kon ik bundelwaar en veldelen op de kop tikken, waardoor ik de studies kon aanvullen en preciseren.

Mijn nachtdiensten op een chirurgische ziekenhuisafdeling voor ongelukken waren soms hectisch. Om na een stressvolle ingreep te ontspannen en weer op adem te komen, wende ik me aan om op mijn dienstkamer in bundelwaar naar drukafwijkingen en plaatfouten te speuren. De gevonden kenmerken noteerde en sorteerde ik op kleine papiertjes. Indien nodig kon ik deze bezigheid stantepede beëindigen. Zo ontstonden enige omvangrijke

publicaties, waarbij mijn vrouw Renate de verhelderende tekeningetjes voor haar rekening nam.

Mijn betrokkenheid bij de filatelie, mijn 10-jarige voorzitterschap van de voormalige ArGe Estland, maar ook de reizen naar de Baltische landen maakten ontmoetingen met andere verzamelaars mogelijk. Die werden voor een deel goede bekenden of zelfs vrienden. Voor mijn vrouw en mij is dit een onschatbaar neveneffect van onze, helaas, enigszins “ouderwetse” hobby. Zo lang mijn hersenen en ogen meewerken wil ik deze hobby niet missen.

Tijdens een seminar van het voormalige veilinghuis Schwanke in Hamburg hield Gerd H. Hövelmann een voordracht over filatelistische afwijkingen. In de daarbij verschenen brochure schrijft hij: afgelopen herfst (2010) verscheen “Sax”, de nieuwste roman van de Zwitserse schrijver Adolf Muschg. In deze roman komen meerdere malen niet alleen postzegels, maar ook afwijkingen, ter sprake. Muschg laat een van zijn figuren zeggen: “wat maakt dit snippertje zo

kostbaar? Omdat het op een vergissing berust... God weet, waarom. Zo is het ook in het echte leven, Peter. Zonder afwijkingen geen ontwikkeling. Zou het bij de evolutie van onze erfelijke eigenschappen steeds helemaal correct gegaan zijn, dan zouden we nog steeds eencelligen zijn”.

G. Hövelmann schrijft verder dat de betekenis van drukafwijkingen en het plezier dat ze verschaffen wellicht ligt in de inspirerende invloed die ze op de gehele filatelie hebben.

Ik kan me geen treffender beschrijving van dit onderdeel van de filatelie voorstellen.

Afsluitend ter illustratie twee voorbeelden van een plaatfout:

Als eerste het luipaard met het “vijfde pootje”, een heel populaire en gemakkelijk te herkennen plaatfout binnen de Estse filatelie (Mi. 77). Het handboek spreekt van “Bottom leopard with 5 paws / Unterer Leopard mit 5 Tatzen” (afb.3).

Als tweede de Letse “Drakendoder” uitgave van 1919 (Mi. 36-39)

Hier komt bij alle vier de waarden van de serie, op zowel verschillende posities als in verschillende aantallen, een opvallende plaatfout voor in de landsnaam “Latwija”.

Daarbij ontbreekt bij de a aan het einde van het woord de ophaal (afb. 4 en 5).

◀

Afb. 3

De onderste leeuw van de zegel in het midden heeft 5 poten.

Afb. 4

Afb. 5

SOVJET POSTCENSUUR IN LITOUWEN : HOEVEEL WERK HAD EEN CENSUURAFDELING EIGENLIJK TE DOEN?

Olav Petri

In 2016 verscheen het boek “Soviet Clandestine mail Surveillance, 1917-1991.”, geschreven door David Skipton en Steve Volis.

De auteurs namen in hun boek tal van bijlagen op. Een ervan is een stuk van de sovjet geheime dienst. Met toestemming van David Skipton ontleen ik aan deze bijlage een aantal gegevens die tonen hoeveel werk de censuur te verzetten had. Er zijn voor het boek veel méér stukken vertaald, dus wie belangstelling heeft. De bijlage leest niet als een roman, de lezer is dus gewaarschuwd.

Bijlage 18

In bijlage 18, beginnend met het omslachtige briefhoofd “De operationeel technische afdeling van de KGB bij de Raad van Ministers van de Litouwse Sovjetrepubliek”, staat waar het om gaat: “Jaarverslag van de werkzaamheden over het jaar 1959”. De afdeling gaat over interessante zaken als af luisteren met behulp van microfoons, telefoon af luisteren, spoorwerk. Binnen sectie 6 van de dienst komen we terecht bij ons domein, de controle van de post. Clandestien houdt de sectie de post en telegraafberichten in de gaten met als doel het ontmaskeren van buitenlandse veiligheidsdiensten, criminelen en anti-sovjet personen. Daarbij moet alle materiaal tegengehouden worden dat gebruikt kan worden voor anti sovjet propaganda in binnen- en buitenland.

Buitenlandse post

Omwille van de leesbaarheid rond ik getallen af. In 1959 waren in totaal ongeveer anderhalf miljoen brieven en 150.000 drukwerken door de molen gegaan. Let op, dit was materiaal uit of naar kapitalistische landen. Daar komt nog eens ruim een miljoen stukken uit het socialistische blok bij. We leven anno 1959, de zogenaamde Dooi, de periode van Chroesjtsjov, de deur stond op een kier, men durfde weer te schrijven met het buitenland.

Afb. 1

Een blok uit 1958, waarop te zien is hoe de post werkt, dat wil zeggen, wat we ervan mochten weten!

Voor de correspondentie met socialistische landen bestond beperkte controle op grond van een specifieke lijst aandachtspunten, terwijl post met de DDR extra bekeken werd op eventuele pamfletten.

Bij de douane in Vilnius bekeek een speciaal team nog eens 70.000 pakjes. Alles wat het land uit ging werd gecontroleerd, 70% van wat het land uit ging.

Namenlijsten

En nu komt het: aan de lijsten met Litouwse correspondenten met kapitalistische landen kon de dienst ruim 38.000 individuen toevoegen. De totale lijst telde ongeveer 325.000 namen. In ongeveer 20.000 was men tot onderzoek overgegaan. Er waren meteen ook 167.000 namen toegevoegd aan het kaartsysteem met namen van buitenlanders die in het buitenland

wonen. Deze gegevens waren naar Moskou doorgestuurd.

Binnenlandse post

En nu de binnenlandse post. Over 1959 controleerde alleen de afdeling Vilnius bijna 15 miljoen poststukken. Men hanteerde doelenlijsten. Meer dan 5 miljoen stukken werden gecontroleerd, soms zelfs op handschrift op zoek naar de schrijvers van anonieme brieven.

Brieven werden qua inhoud ook geselecteerd op bepaalde kenmerken. De buitenkant kon iets opvallends hebben, ze konden verzonden zijn uit wijken of districten waar min of meer geheime bedrijven stonden of waar high-security werk verricht werd. Uiteraard was er post van gevangenen en speciale aandacht kreeg ook post van studenten aan de universiteit van Vilnius.

Wat was fout materiaal?

Wanneer post sovjet Litouwen niet mocht verlaten, dan was dat omdat er anti-sovjet informatie in stond, klachten over de levensomstandigheden, over de werking van de kolchozen, klachten over werkomstandigheden of salaris. Uit den boze was post naar emigrantenorganisaties en al helemaal post waarin gewaarschuwd werd om niet naar Litouwen te reizen, dan wel waarin om hulp gevraagd werd om het land te verlaten.

Post die het land niet binnen mocht komen bevatte pamfletten van politieke aard, handgeschreven verklaringen in het Litouws, post die als godsdienstige propaganda werd gezien van kerken en religieuze sekten. Deze post

was meestal afkomstig uit Amerika, Duitsland, België, Italië en Nederland en was verzonden naar leidinggeven- den op politiek gebied, in het onder- wijs, de industrie en dergelijke.

En dan?

In ongeveer 5000 gevallen is de operationele dienst ingeschakeld. In 150 gevallen daarvan betrof het criminelen die men op het spoor was gekomen. Wat die dienst verder gedaan heeft tegen overtreders, staat niet vermeld. Men kon waarschuwen, de werkgever inschakelen, eventueel straffen. In 625 gevallen ging men over tot een actief beleid van het volgen van een verdachte.

De kous is daarmee nog niet af, want de dienst had ook nog in 100.000 gevallen de kaartenbakken moeten doorlopen op verzoek van de KGB in Moskou. Ook had men 25.000 documenten moeten vertalen. Verdere taken waren geweest het legen van brievenbussen, een procedure waarbij men post van bepaalde afzenders kon controleren of waarbij sprake was van een aanpak die “oblava” heet. Men controleerde dan voor bepaalde tijd de post van een flattenblok of een deel van een wijk op zoek naar een specifiek persoon of een groep personen.

Werkloosheid was er niet in deze tijd en werkloos toezien op kantoor was er bij de postcontrole ook niet bij!

◀

EEN DAGBLADARTIKEL MET VERSTREKKENDE GEVOLGEN

Joop van Heeswijk

Voor mij begon het verzamelen van de postzegels (en poststukken) van de Baltische staten met een artikel in het dagblad Het Vrije Volk van 17 juni 1971 geschreven door de destijds bekende verslaggever Joep Bonn (afb. 1 en 2).

Mijn interesse was hierdoor gewekt. Aanvankelijk was het voor mij een aanvulling op het verzamelen van Nederland, Ned. Indië, Duitsland en Denemarken. In die periode, begin jaren '70, werd ik lid van de R.Ph.V. (Rotterdamsche Philatelisten Vereniging). Deze organiseerde op de donderdagen postzegelavonden in het zaaltje van de Kunstzaal Zuid, een gebouwtje op drie poten op het Zuidplein (Rotterdam).

Een van de markantste bezoekers was mevr. De Geus. Hier leerde ik ook Ruud van Wijnen kennen, die al enige tijd bezig was met de postzegels van de Baltische staten. Met name herinner ik mij dat Ruud toen al bezig was met Letse treinstempels. Van Ruud heb ik de nodige kennis (en postzegels en poststukken) opgestoken. Later werden de RPhV-avonden gehouden in het gebouw van de technische school in de buurt van de Beijerlandse Laan, ook in Rotterdam-Zuid. In die periode bezocht ik regelmatig de postzegelmarkt op het Schouwburgplein te Rotterdam waar ik Ruud ook regelmatig ontmoette. In de loop van de jaren '70 legde ik mij meer en meer toe op de filatelie van de Baltische staten en werd dit mijn specialisatie. Ook verdiepte ik mij in de geschiedenis, cultuur en talen.

Als kind al had ik veel belangstelling voor zowel aardrijkskunde als geschiedenis, en daarmee voor landkaarten en atlanten. Al voor dat ik met het verzamelen van Baltische postzegels begon wist ik dat er een postzegel bestond met op de achterzijde een stukje landkaart en het was mijn wens om ooit zo'n zegel te pakken te krijgen. Rond 1980 had Ruud al zoveel contacten met Baltikumfilatelisten opgebouwd dat bij hem het idee ontstond om een studiegroep te vormen. Ik kreeg van hem het verzoek om de verzamelgegevens van de respondenten

op een rijtje te zetten, met name ook de bij de mensen aanwezige literatuur. De positieve respons op zijn oproep in het Maandblad deed Ruud besluiten tot het organiseren van een kennismakingsbijeenkomst in De Gentel te Geldermalsen, waaruit in september 1982 de studiegroep Het Baltische Gebied (HBG) ontstond. Een markant lid was de ook uit Rotterdam afkomstige Cor Dekkers die met zijn vrouw (een groot Polenverzamelaarster) altijd op de bijeenkomsten te Geldermalsen aanwezig was. Cor had een brede filatelistische belangstelling. Vaak kon ik met hem vanuit Spijkenisse meerijden. Zoals al eerder gemeld had Letland Michel nr 1/2 (de stafkaartzegel)

mijn bijzondere belangstelling (afb. 3 en 4).

Afb. 3

Afb. 4

Europa's verdwenen landen

Dit jaar is het dertig jaar geleden dat voor het laatst postzegels verschenen in dat deel van Europa dat naar verhouding het zwaarst is getroffen door de Tweede Wereldoorlog: het Baltische statentrio Estland, Letland en Litauen.

Drie landen die na een Russische bezetting in 1940 de status van Sowjet-republieken kregen, een jaar later door de nazi's werden bezet, in 1944 door het Rode leger werden bevrijd/bezet, in 1945 opnieuw Sowjet-republiek werden en vervolgens grote delen van hun bevolking onvrijwillig verspreid zagen over het Sowjet-vaderland, waarvan zij zich in 1918 hadden losgemaakt. Afgezien van enkele plaatselijke uitgiffen, en zegels van een Quisling-regering in Estland, verdwenen in 1941 de eigen postzegels van de Baltische staten.

Zij maakten ook al deel uit van het tsaristische Rusland. Maar aan het eind van de Eerste We-

reldoorlog waren zij nog bezet door Duitse troepen. Kort na de Duitse capitulatie in november 1918 werden zij onafhankelijk. En zo verschenen in december drie nieuwe staten. Vervolgens in 1918 de eerste postzegels van de onder primitieve omstandigheden vertonen ze een grote variatie van papier, tekening, tanding en dergelijke. Vooral de papierverschillen maken het verzamelen van deze zegels tot een aardige hobby. Er komen postzegels voor gedrukt op sigarettenspapier en ook op papier waarvan één kant al gebruikt was voor het drukken van bankbiljetten van 5 en 10 roebel, waardoor veel verzamelaars proberen de vellen van deze zegels te reconstrueren.

In de 22 jaren van hun onafhankelijke bestaan gaven de drie Baltische staten vrij veel postzegels uit, waaruit de culturele band met Scandinavië en een grote zin voor historie en christendom blijkt. Het zijn dikwijls aller-aardigste zegels, waarvan er meestal slechts betrekkelijk weinig

zijn gedrukt. En die zich, én door de geringe belangstelling voor deze landen, én door het grote aantal variëteiten, uitstekend lenen voor speciaal-verzamelingen.

Men kan bovendien, door te letten op stempels, ook postzegels uit de verschillende Russische en Duitse bezettingsperiodes erbij zoeken.

De laatste postzegels van Estland verschenen nog een week nadat het land voor het eerst, op 6 augustus 1940, Sowjet-republiek werd. Letland kreeg als Sowjet-republiek nog in 1941 postzegels. De laatste Litause postzegels verschenen, ook als Sowjet-Litause zegels, in 1940. Sindsdien is het afgelopen.

JOEP BONN

Afb. 1

Aanvankelijk richtte ik mij hierbij, aan de hand van de publicaties van Hofmann en Pouli. en het gidsje van Barefoot, op de plaatfouten. Doch meer en meer werd de belangstelling verlegd naar de kaartzijden.

In de literatuur was onduidelijk hoeveel en welke verschillende stafkaarten er daadwerkelijk gebruikt zijn voor het drukken van de eerste zegel van Letland. Dit was voor mij een uitdaging om aan de hand van mijn eigen collectie, de gegevens van diverse HBG-leden en derden (m.n. W. Apsit) te achterhalen welke stafkaarten er in elk geval hiervoor zijn gebruikt. Dit vraagstuk houdt mij nog altijd bezig en zal mogelijk nooit geheel tot een oplossing komen.

◀

Literatuur:

Apsit, W. (2000) - Latvian map stamps; tekst van tentoonstelling.
Barefoot, J. (1983) - Latvia map stamps (European philately nr 12); 36 pp.

Afb. 2

Hofmann, H. von (1967) - Handbuch-Entwurf, 1 Teil; Philatelia Baltica 48, p. 35-58.

Hofmann, H. von (red.) (1988) - Lettland, Handbuch Philatelie und Postgeschichte, Die Briefmarken Teil 1, p. 25-48.

Pouli, J. (1939) - De postzegels van Letland, deel 1; Nederlandsch Maandblad voor Philatelie 18(11), p. 236 e.v. (herpublicatie in: Het Baltische Gebied 20, p. 9-16; 1992).

PORTO, 1839 EN DUNDEE, 1844. OVER ZEE EN LAND, REKEN(EN) MAAR

Ivo Steijn

Wie zich bezighoudt met Russische eofilatelie, en dan vooral met post van of naar het buitenland, krijgt al snel te maken met brieven die door twee, drie of zelfs vier landen behandeld zijn op weg naar hun bestemming.

In de periode voor de UPU (Union Postale Universelle) moest ieder land zelf maar zien dat ze betaald kreeg voor hun transportdiensten. Als gevolg werd er aan iedere grens druk gerekend en proberen wij daar een paar eeuwen later allemaal wijs uit te worden, met wisselend succes. Hoe minder landen er bij betrokken zijn, hoe simpeler het is. Als ik een brief van, zeg Pruisen naar Rusland zie, dan boezemt me dat weinig angst in. Maar als een zekere Ruud v. W. (naam bekend bij de redactie) mij een scan stuurt van een brief die van Portugal naar Rusland reisde, dan zucht ik diep en haal ik veel dikke naslagwerken tevoorschijn.

1839: Porto naar Reval (afb. 1)

Gelukkig is het allemaal niet zo erg, want met grote opluchting lees ik op de achterkant "Forwarded by Sir ...Lubbock, London ...". Dat betekent dat de brief op de een of andere manier van Porto naar Londen reisde, wellicht in iemands achterzak of als bijsluitsel bij een andere brief.

In Londen werd de brief door de heer Lubbock op de post gedaan. Vervolgens zien we de transitstempels van Hamburg en Riga. Geen aankomststempel van Reval, maar dat is niet zo ongewoon.

In grote lijnen weten we nu wat er gebeurde: buiten de post om van Porto naar Londen en van daar per post via Hamburg en Riga naar Reval. Hoewel het theoretisch mogelijk is dat de brief over zee van Hamburg naar Riga ging, is het bijna zeker dat de brief gewoon over land reisde, via Memel. Dat wordt bevestigd door de portberekening op de achterkant, waarover later meer. Voor post uit het buitenland

Afb. 1a

Afb. 1b

ging de postzak eerst naar St. Petersburg of Riga (voor post naar het Baltische gebied), met een enkele uitzondering als de bestemming dichterbij Memel lag. Vanuit Riga werd de post dan verder gezonden naar de plaats

van bestemming, in dit geval Reval.

Daar zal de brief met veel gevloek ontvangen zijn omdat de post maar liefst 565 kopeken van de geadresseerde verlangde. Dat waren dan

“assignat-koepen”, betaalbaar in papier- of kopergeld, maar dan nog... Waarom zoveel?

Rusland had wat nare trekjes als het om post uit het buitenland ging. De niet-Russische portokosten werden tegen een soort straftarief omgerekend naar assignat-koepen. Het vervoer van de grens naar Riga kostte maar liefst 140 assignat-koepen en het laatste stukje van Riga naar Reval werd volgens het normale binnenlandse tarief, plus een opslag van 50%, berekend. De som ziet er dan zo uit: 520 assignat-koepen tot en met Riga (380 aan buitenlandse portokosten tot de grens en 140 voor het vervoer van de grens naar Riga) en dan nog eens 45 om in Reval te komen.

Voor die eerste 380 assignat-koepen zijn nogal duister. Na veel en lang staren naar veel brieven denk ik dat er af en toe flink afgerond werd bij het berekenen van dat bedrag. Maar om eerlijk te zijn mist er belangrijke informatie op de achterkant wat vaak, maar niet altijd, het geval is op brieven uit deze tijd: het bedrag dat Pruisen in rekening bracht. Op de voorkant zien we verder een Britse krabbel (“2/8” misschien?, twee shilling en acht pennies) en een zuinig viertje dat Hamburg in rekening bracht voordat de brief bij de Pruisische post belandde. Mooie puzzelbrief dus!

1844: Dundee naar Pernau (afb. 2)

Op deze brief werd niet zuinig gedaan met transitstempels: Dundee, York, Hamburg, Riga en Pernau. Over de route hoeft ik niet te puzzelen. Hull was een bekende vertrek- en aankomsthaven voor zeepost en daarmee is het niet zo gek dat het in dit rijtje voorkomt. Ook is het duidelijk dat er tenminste enig port vooruit betaald was, want zowel Dundee als Hull stempelden tevreden “Paid”. Vanaf Hamburg ging het weer over land naar Riga en vandaar verder naar Pernau.

Dit keer ziet de portaantekening op de achterkant er heel anders uit, want sinds 1839 was er veel veranderd. In Rusland werd nu alleen nog maar in zilverkoepen gerekend en niet meer in rare assignats, bovendien was er inmiddels een uniform binnenlands brieftarief van 10 kopeken.

Afb. 2a

Afb. 2b

Ook denk ik dat Rusland niet meer die vreemde binnenlandse tweetrapsraket-berekening hanteerde. Als Pruisen betaald wenste te worden dan werden Pruisische Silbergröschchen omgerekend in zilverkoepen tegen een koers van 1 Slbgr. = 3,25 kopeken.

Wat is hier aan de hand? In Rusland werd voor het vervoer van de grens naar Pernau 10 kopeken gerekend. We zien dat de geadresseerde in totaal 52,25 kopeken mocht ophoesten. De rest was dus buitenlands port: 42,25 kopeken is precies 13 Silbergröschchen., een lieve duit.

Dat zit zo: in de goede oude tijd (voor 1843) kostte het 10 gute Groschen om een brief van Hamburg naar de grens te krijgen en 10 gute Groschen is

ongeveer 13 Silbergröschchen¹. Dat zal dan, denk ik, het traject van Hamburg tot aan de grens geweest zijn en was de brief tot Hamburg vooruit betaald.

¹ De Pruisische Taler was oorspronkelijk verdeeld in 24 gute Groschen, en na 1825 in 30 Silbergröschchen. Dus 10 gute Groschen = $10/24 \cdot 30 = 12.5$ Silbergröschchen.

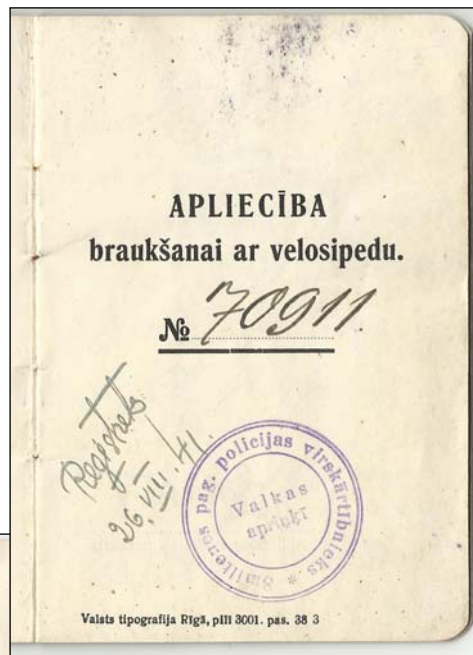
Ruud van Wijnen

Beide inzenders, de heer O. Petri en L.V. Rijnwijn, spitsten hun verhaal toe op het aangename nuttigen van beide kruidendrankjes. Ook sloten beiden de ogen niet voor de daarbij optredende duistere “neveninkomsten”. Beide inzendingen werden op geanimeerde wijze verwoord: “Het was warm....” door de heer Petri zelf, “Donkerbruine dranksmokkel” door de voorzitter, omdat de inzender niet in de zaal aanwezig bleek. Ook ditmaal kon de jury niet anders dan aan beide boeiende verhalen gezamenlijk de eerste prijs toe te kennen. Onder welgemeend applaus ontvingen beide inzenders een kleine alcoholische opkikker.

Voor de derde schrijfwedstrijd ontving de jury wederom twee inzendingen, zowel de heer Petri als de heer L.V. Rheinwein lieten hun gedachten gaan over het “Monster zonder waarde” uit 1928. De eerste neemt aan de wedstrijd deel met een verhaal met als titel “Monsters van waarde”, zijn concurrent voor de hoofdprijs schrijft “Over haren en snaren”.

Beide auteurs maken duidelijk dat er in het betreffende monster zonder waarde zeker geen waardeloze spullen werden verzonden. Na het voorlezen van beide verhalen tijdens onze bijeenkomst van 25 maart 2017 zal de jury haar oordeel bekendmaken. Inmiddels is het jury via een onbedoelde en uitgelekte e-mail ter ore gekomen dat zich achter het pseudoniem L.V. Rheinwein een manspersoon verschuilt. Als dit geen nepnieuws is, kunnen we het idee dat het om een dame zou gaan uit ons hoofd zetten. De jury hoopt dat we de onbekende heer op onze bijeenkomst kunnen verwelkomen. Dan kan hij zijn verheel eens een keer zelf voordragen. Het onderwerp voor de vierde schrijfwedstrijd ziet u in de afbeeldingen **4a** en **4b**. Het betreft een “Vergunning om een fiets te berijden”, in 1938 afgegeven aan Jānis Zilvestris. Het

Jägermeister en Rigas Balzams speelden een belangrijke rol tijdens het voorlezen van de inzendingen van de vorige schrijfwedstrijd tijdens onze bijeenkomst in Geldermalsen.

Afb. 4a

Afb. 4b

belastingzegel toont aan dat hij daarvoor liefst 1 lats diende te betalen. We weten dat Jānis van plan was om in de zomer een flinke fietstocht te ondernemen. De jury verwacht daarvan van de inzenders een boeiend verslag, waarbij het van belang is dat jargon uit het wielrennen, zoals “kop-over-kop” en “chasse patat”, wordt vermengd met alledaagse fietsbe-

slommeringen zoals “lekke band” en “altijd wind tegen”. Vanzelfsprekend mogen ook de geneugten van het fietsen, zoals “goede benen hebben” en “een soepele pedaalslag” aan de orde komen. De jury hoopt dat dit sportieve onderwerp meer dan twee leden zal stimuleren om deel te nemen aan de schrijfwedstrijd.

Keimpe Leenstra,
Jan Kaptein

De laatste filateliebeurs in Hilversum was voor sommigen ook een extra ledenbijeenkomst. Keimpe Leenstra bracht een brievenalbum en insteekboeken mee met bijzonder materiaal. Na uitgebreid kijken en bladeren maakten we een keuze voor dit artikel.

Brieven uit het Memel-gebied

In het zuidwesten van het huidige Litouwen ligt Klaipėda, het vroegere Duitse Memel. Memel en omgeving, het Memelgebied, bleef tot 1918 onder Duits bestuur (**lit. 1**). Niet alleen Memel, maar ook andere plaatsen hebben nu heel andere, Litouwse, namen.

Memel was een grote havenplaats en daarom zijn brieven hiervandaan nog wel te vinden. Hiernaast een brief uit Heydekrug uit 1892. De huidige Litouwse naam luidt Šilutė.

De gemeente Heydekrug telde op 1-12-1910 slechts 1142 inwoners.

In 1887 werden de nieuwe 'tralie'-dubbelringstempels geïntroduceerd en vanaf juli 1890 in heel Duitsland gebruikt. Hier zien we in 1892 nog het oude stempel van Heydekrug: vanwege de hoge kosten werden stempels pas vervangen als het nodig was.

Het is een vouwbrief, een officieel document, verzonden door de 'Gerichtschreiber des Königlichen Amtsgerichts' in Heydekrug, 1892. Linksboven staat ook de aanduiding 'Port ... Dienst Sache!' en linksonder 'frei!'. Het is niet duidelijk waarom er toch een postzegel op de brief geplakt is. Op de achterzijde staat het aankomststempel van Szameitkehmen (in 1910 179 inwoners).

De huidige Litouwse naam van Szameitkehmen is Žemaitkiemiai. Op de adreszijde is deze plaats doorgekraast: Lapallen p.(ost) Szameitkehmen. Lapallen, het huidige Lapalai ligt iets ten zuiden van Žemaitkiemiai (district Šilutė). Deze plaats wordt vaak – ook op kaarten – verward met Žemaitkiemis (district Ukmergė).

Afb. 1a (65 %)

Afb. 1b (65 %)

Op de adreszijde (**afb. 1a**) staat ook de aanduiding 'Zurück 4/7'.

Op de achterzijde (**afb. 1b**) is aangegeven waarom: 'Adressaat nach Amerika 4/7.92'

Het dienststempel is van het Königlichen Preussischen Amtsgerichts Heydekrug.

De inhoud is een ingevuld formulier m.b.t. de invoer van de gegevens in het kadaster.

Afb. 2 (72 %)
Aangetekende brief verzonden uit Memel, 18-2-1922.

Afb. 3 (72 %)
Brief van de firma W. Wauschkies, 'Memelmarken-Versand', verzonden 11-4-1923

Met de ondertekening van het Verdrag van Versailles op 10 januari 1920 eindigde het Duitse bestuur in het Memelgebied. Men wilde het gebied niet aan Litouwen overdragen, maar maakte er een soort mandaatgebied van de Volkenbond van. Vanaf 15 februari 1920 viel het gebied onder Frans bestuur en dat zien we aan de frankering van brieven in deze periode (**afb. 2**).

De historische achtergrond van de zegels wordt beschreven in het artikel van Olav Petri (**lit. 2**). De zegels op deze brief zijn uit de eerste serie opdrukken uit Parijs (Mi. 18-33): mark begint met een kleine letter, onjuist dus. Door het tekort aan zegels bij een tariefsverhoging moesten er al snel zegels van 15 en 60 Pf. bijgedrukt worden (Mi. 34-35).

Dan ontstaat er al snel een tekort aan zegels door postzegelhandel (**afb. 3**) en speculanten. Op het einde van de Franse periode gaat de inflatie een grote rol spelen: nieuwe opdrukken met hoge waarden. In Memel zijn er dan vele postzegelhandelaars, die hier wel brood in zien (**afb. 3**). De brief van de firma W. Wauschkies is verzonden in de Litouwse periode. Memel werd op 15 januari bezet door Litouwse troepen en de rechten van Litouwen werden als fait accompli erkend op 16 februari 1923. Op 24 januari kwam de post in het Memelgebied onder Litouws bestuur. Deze brief, verzonden 11-4-1923 heeft al de eerste echte zegels uitgegeven voor Memel-Klaipeda.

In de periode hiervoor werden opdrukzegels gebruikt (**afb. 4**).

Vanaf 5 augustus 1923 mochten Litouwse zegels gebruikt worden en tot eind augustus 1925 zijn mengfrankeringen mogelijk.

Op 22 maart 1939 accepteerde Litouwen het Duitse ultimatum: Memel terug naar Duitsland (**lit. 3**). Dezelfde dag kwamen al de bijzondere opdrukken 'Memelland ist frei' op de markt. Ze zijn 22 maart 1939 uitgegeven, maar niet postaal. Deze zegels mochten toch tot 31 maart 1939 gebruikt worden. Mengfrankeringen van de opdrukken met Duitse zegels zijn mogelijk, maar de berekening van het tarief is wat onduidelijk (**afb. 5**). Vanaf 1 december 1933 bedroeg het Duitse tarief voor een brief 12 Pfennig (Fernverkehr).

Het Litouwse tarief blijft 23 maart 1939 30 centų (tot 1-4-1939). Een aangetekende brief (**afb. 5**) kostte in deze periode 42 Pfennig of 1 litas 5 centai (vanaf 23-3 tot 1-4-1939). De brief is Litouws gefrankeerd met 95 centai. Er moet nog 10 centai bij: 1/3 van het tarief van een gewone binnenlandse brief is dus 1/3 van het Duitse tarief, 4 Pfennig. Het klopt dus.

Vanaf 23 maart 1939 viel het Memelgebied officieel weer onder Duits bestuur.

Bijzondere zegels

De postzegel hieronder laat zien dat we af en toe ook naar de achterzijde moeten kijken.

Afb. 6a (100 %)
 Mi. 8

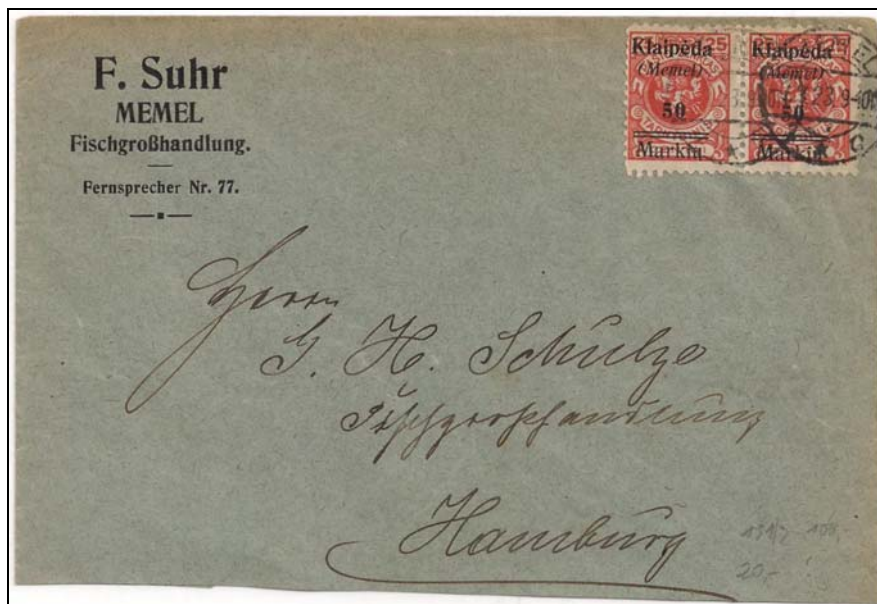
Afb. 6b (100 %)
 De achterzijde.

Bij Jankauskas (**lit. 4**) wordt deze zegel ook afgebeeld en hij noemt dit een drukvariant.

De zegel is ook een plaatvariant: door een tekort aan de juiste Litouwse letter – ū – is een omgekeerde h gebruikt. Mi. 8 komt in meer varianten voor: met de juiste letter ū, met de omgekeerde h en met de omgekeerde n met komma eronder.

De zegel hiernaast (**afb. 7**) is ook een bekende variant, althans voor de specialisten. De T in LIETUVA is korter. Deze variant staat ook in Michel onder nummer 62 I.

Afb. 4 (73 %)

Brief vanuit Memel naar Hamburg, verzonden maart 1923. Het tarief is het Duitse binnenlandstarief, ingevoerd 1-3-1923: 100 mark voor een brief 'im Fernverkehr'. Ook Memel had last van de Duitse inflatie: brief 'im Ortsverkehr' kostte 40 mark en naar het buitenland 300 mark.

Afb. 5 (58 %)

Aangetekende brief, met het stempel van Memel 31.3.39. Achterzijde: aankomststempel Berlin W 35 - 2.3.9 I. Frankering 35 c, 60 c. en 4 Pfennig. Het aantekenstrookje is van Schillkojen met daarop een stempel Memel. In Litouwen werden geen strookjes gebruikt, maar aantekenstempels, met Litouwse plaatsnamen. Men kreeg aantekenstrookjes van postkantoren in Oost-Pruisen en in het Memelgebied werden ze voorzien van een stempel met eigen plaatsnaam (**lit. 3, p. 36**).

In het handboek van Bechstedt (**lit. 5**) is het type II. Dit type komt voor bij 11,11 % van de zegels (25 in vel van 225).

Afb. 7a (100%)
 Mi. 62 I

Afb. 7b

Mi. 75 heeft een variant, die met het blote oog te zien is: de rechter 5 heeft een andere kleur (**afb. 8**).

Afb. 8
(100 %)
Mi. 75

De rechter 5 is 'verdubbeld' en heeft daardoor een afwijkende kleur (rood en groen). In het vel is deze zegel veld 18 en ongetand één van de zeldzaamste misdrukken van Litouwen (**lit. 5**).

Dit exemplaar van Mi. 95 heeft een echte kleurafwijking (**afb. 9**).

Afb. 9 (100 %) Mi. 95

De kleur zou bruin/groen moeten zijn.

Soms kan je twijfels hebben bij 'kleurvariëteiten', maar dit verschilt wel heel veel van het origineel (**afb. 10**).

Afb. 10 (100 %)
Mi. 95 met de juiste kleur.

Afb. 11
(100 %)
Mi. 131 I

Het is wel duidelijk wat er met deze zegel (**afb. 11**) aan de hand is: het portret staat op z'n kop. Bij zo'n grote afwijking, die vaak voorkomt, spreken we van een variëteit: in Michel ook met een sub-nummer vermeld. Deze serie (Mi. 126-137) heeft ook veel plaatfouten: een afwijking op de

drukplaat, die een duidelijk zichtbare afwijking oplevert, bv. door een beschadiging. Een plaatfout hangt ook samen met de positie (veld) op de drukplaat. Een druk toevalligheid is een afwijking door bv. een vuiltje op de drukplaat, die ook weer kan verdwijnen. Een variëteit hoeft geen foutdruk te zijn, maar kan ook betrekking hebben op de kleur, het watermerk, het papier, de perforatie, of een missende kleur of opdruk (**afb. 12**).

Afb. 12a
(100 %)
Mi. 181 I

Opdrukken zijn geliefd onder vervalzers. Deze zegels zijn gekeurd en op de achterzijde staat het naamstempel van de keurmeester (**afb. 12b**). Deze variant staat ook in Michel als nummer 181 I.

Afb. 12b
(165 %)
Mi. 181

Afb. 13a (100 %)
Mi. 120 met punten in de hoeken onder AUKS

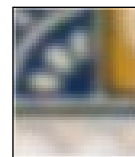
Afb. 13b

Mi. 120 (**afb. 13a**) is een opdruk op een niet uitgegeven zegel. Deze zegel kent twee types, met witte halve stip

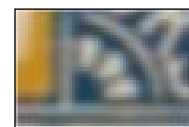
bovenin (type I) of met halve zwarte stip bovenin. De zegel hier is type I, maar het gaat nu om de stippen links en rechts onderin (**afb. 13b**). Deze stippen ontbreken bij de zegel hieronder (**afb. 14**).

Afb. 14a (100 %)

Afb. 14b (500 %)

Afb. 14c (500 %)

In de Michel-catalogus wordt deze variant niet vermeld. In het handboek van Martin Bechstedt (**lit. 5**) is dit type III. Deze variant komt 1 x per vel voor: positie/veld 100, links onderaan. Het handboek toont ook een afbeelding van de indeling van een vel 12 x 9 zegels, in totaal 108.

De Michel-catalogus vermeldt bij Mi. 244 wel dat er talrijke druktoevalligheden zijn, maar de variant hieronder (**afb. 15**) wordt niet vermeld. Hij wordt wel aangegeven bij Antanas Jankauskas (**lit. 4**): CIETUVA in plaats van LIETUVA. De positie/veld in het vel is 20.

Afb. 15a (100%)
Mi. 244

Afb. 15b (500 %)

Volgens het handboek van Martin Bechstedt (**lit. 6**) komt deze variant/plaatfout één keer op een vel voor. In een 'Schalterbogen' zit de

zegel op veld 2, op andere vellen op veld 20 (links of rechts).

Mi. 429-431 is ook ongetand op de markt gekomen. Volgens de Michel-catalogus zijn er van Mi. 429U 500 ongetande exemplaren en van Mi. 430 U ook 500.

Afb. 16 (100%)
Mi 431 U

Van Mi. 431 U zouden maar 200 ongetande exemplaren bestaan (**afb. 16**).

Volgens Keimpe kan dit aantal niet kloppen, omdat je deze zegel toch wel vaak tegenkomt. De vader van de bekende verzamelaar Veržbolauskas bezat zelfs een heel vel. Elk jaar knipte hij 1 zegel uit en stuurde die naar de Michel. In ruil kreeg hij dan ook elk jaar weer gratis zijn catalogus.

Penontwaardingen

Bij gebrek aan stempels werden in de beginperiode ook zegels ontwaard met een handgeschreven aanduiding. Hieronder een paar voorbeelden.

Afb. 17 (100 %)
Pilviškiai 2-10-1919.

Afb. 18 (100 %)
Viekšniai, 2-10-1919

Afb. 19 (100 %)
Žagarė 19-12-1919

In het nieuwe stempelhandboek (**lit. 7**) is ook een heel hoofdstuk gewijd aan de provisorische ontwaardingen (handgeschreven, lokaal vervaardigde stempels). In dit deel van het boek zijn ook veel illustraties opgenomen in kleur. In 1990 waren er nog maar 90 provisorische ontwaardingen bekend, nu al 300.

Plaatfouten

Zoals Martin Bechstedt in zijn handboek (**lit. 5**) aangeeft: fouten worden in de filatelie hoog gewaardeerd. Dit in tegenstelling tot het 'gewone' leven. Zoals hiervoor al is aangegeven hangt een plaatfout samen met een constante beschadiging/afwijking op een bepaald veld op de drukplaat. Het verschil met een 'druktoevalligheid' blijft een wat grijs gebied.

Afb. 20a (100 %)
Mi. 94 A

Afb. 20b (200 %)
Plaatfout: de witte stip naast de l.

Deze zegels zijn gedrukt in steendruk/lithografie, zoals zo veel Litouwse zegels. Dit zorgt ervoor dat Litouwen een geweldig gebied is voor de speurder naar plaatfouten. Het handboek (**lit. 4**) van Antanas Jankauskas inventariseert heel veel plaatfouten. Ook deze witte stip (**afb. 20**) wordt vermeld als variant nummer 3 van Mi. 94. Van Mi. 94 worden 42 varianten/plaatfouten geïnventariseerd: met een illustratie voor elke fout.

Literatuur

Lit.1

Klaipeda-Memel : een bijzonder gebied / Jan Kaptein

In: HBG 2002 ; 40. – p. 14-17

Lit. 2

De postzegels van Memel-Klaipeda in het kader van de historische ontwikkeling / Olav Petri

In: HBG 2012 ; 60. – p. 26-32

Lit. 3

1939 : Memel terug naar Duitsland / Sijtze Reurich

In: HBG 2008 ; 53. – p. 30-41

Aanvulling: HBG 54. – p. 31

Lit. 4

Lietuva specializuotas pašto ženklų katalogas 1918-2012 = Special Lithuanian postage stamp catalogue 1918-2012 / Antanas Jankauskas. – 496 p. : ill. ; A4

Lit. 5

LITAUEN : Handbuch der Briefmarken des unabhängigen Staates
Teil 1 : Die Briefmarken der Aukštinės Vėliavos 1918-1922 / Martin Bechstedt

. – Hamburg : Martin Bechstedt ; Reinbeck : Bahruth-Verlag, 2005. – 217 p. – ISBN 3-00-016432-4

Lit. 6

LITAUEN : Handbuch der Briefmarken des unabhängigen Staates 1918-1940/41

Teil 2 : Die Marken der Litauischen Währung 1922-1940/41 / Martin Bechstedt

. – Hamburg : Martin Bechstedt Verlag, cop. 2011. – 402 p. – ISBN 978-3-942841-01-6

Lit. 7

Litauen : Handbuch der Philatelie und Postgeschichte

Teil 4 : Poststempel in Litauen : Normstempel und provisorische Entwertungen 1918 1940/41 = Pašto antspaudai Lietuvoje = Postal markings in Lithuania with tables in English / Vytautas Fugalevičius, Martin Bechstedt

. – Bargteheide : Martin Bechstedt Verlag, 2015. – 380 p. – ISBN 978-3-942841-02-6

ABRENE, LETLAND

Nico Bader

Het klooster aldaar, in verschillende ansichtplaatjes, stond op mijn netvlies. Mijn gids was stellig: dit gaat niet lukken. De grenspassages waren moeizaam en zeker bij deze grens was de kans op succes minimaal. Het voormalig Letse Abrene, 90 km zuidelijker gelegen, was hiermee ook niet meer aan de orde.

Petseri en Abrene maakten van 1919/1920 tot 1940 deel uit van het zelfstandige Estland, respectievelijk het zelfstandige Letland. Beide stadjes intrigeren me al lang en ik probeer er allerlei postale materialen van te verzamelen. Voor wat betreft Petseri heeft Alexander Epstein een uitstekend en uitgebreid artikel geschreven (lit. 1).

Abrene is tot nu toe onderbelicht gebleven. In zowel HBG 36 (p. 58-65) als HBG 48 (p. 46-49) worden enige trein- en aantekenstempels genoemd met daarin de naam Jaunlatgale of Abrene. In dit artikel wil ik een aantal postale aspecten van Abrene weergeven.

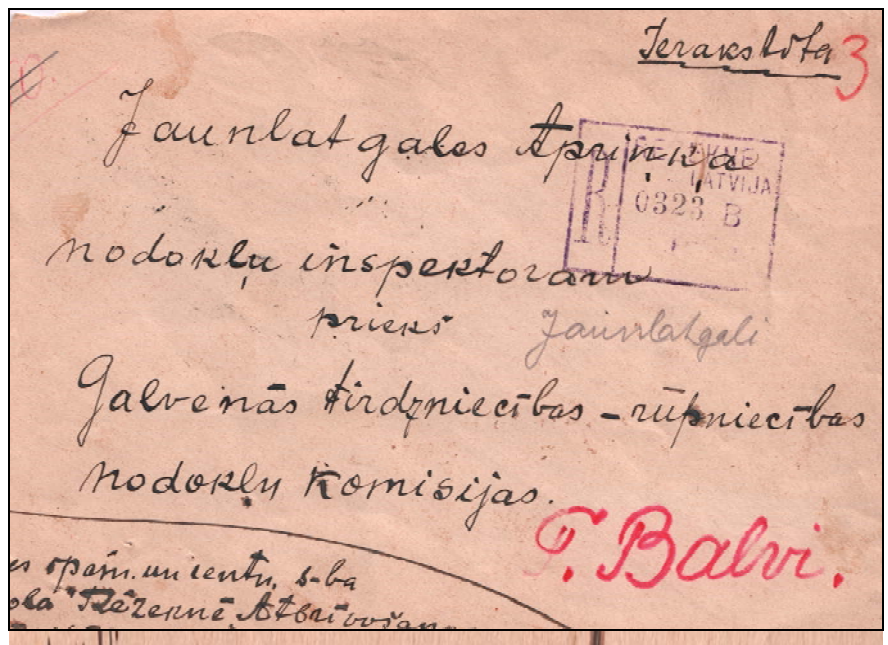
Abrene is van 1938 tot 1945 de naam van een kleine Letse stad met ruim 1200 inwoners, liggend in een district met dezelfde naam. Het district grensde aan de Sovjet-Unie. Deze grens tussen Letland en de Sovjet-Unie werd in 1920 vastgesteld bij vredesonderhandelingen. Dit verliep moeizaam, gezien ook de bevolkingssamenstelling in dit gebied: niet alleen ongeveer evenveel Letten als Russen, ook Joodse en Wit-Russische minderheden van min of meer gelijke omvang. Het gebied ten westen van deze nieuwe grens werd Jaunlatgale ("Nieuw Latgale") genoemd. Ook de grootste plaats Pitalova, een belangrijk knooppunt aan de internationale spoorlijn van Leningrad naar Warschau, kreeg deze naam (afb. 1 en 2a en 2b).

Tijdens een bezoek aan Estland in 1994 lukte het me niet mijn Estse gids te overreden om Petseri, in 1991 ingelijfd door Rusland, te bezoeken.

Afb. 1

Briefkaart naar Rēzekne, op 12 november 1935 met postwagon nr. 17 van de lijn DAUGAVPILS – JAUNLATGALE.

Afb. 2a

Aangetekende brief van REZEKNE aan de belastingdienst in JAUNLATGALE, 9-10 oktober 1937.

In rood is aangegeven "T.(ālāk) Balvi", doorsturen naar Balvi. De veranderde datum in het stempel van Jaunlatgale kan er op duiden dat de brief daar al op 9 oktober aankwam en de dag daarop werd doorgezonden.

In de Letse “staatscourant” Valdības Vēstnesis van 2 april 1938 wordt met onderstaande tekst melding gemaakt van de naamsverandering van Jaunlatgale naar Abrene, geldend zowel voor de plaats als voor het district (lit. 2).

Likums par Jaunlatgales apriņķa un Jaunlatgales pilsētas pārdēvēšanu.

Ministru kabinets 1938. g. 31.
Martā ir pieņēmis un Valsts
Prezidents izsludina šādu likumu:

Jaunlatgales apriņķis pārdēvēts par
Abrenes apriņķi un šī apriņķa
pilsēta Jaun
latgale par Abreni.

Ar šo pārgrozīts likums par Lat-
vijas teritorijas iedalīšanu apriņķos
(Lik. kr. 1924. g.
103) un likums par Jaunlatgales
pilsētas nodibināšanu (Lik. kr.
1933. g. 150), atvietojoš šo likumu
attiecīgos pantos un virsrakstā
vārdu „Jaunlatgale” ar vārdu
“Abrene”.

Rīgā, 1938. g. 1. aprīlī.

K Ulmanis,

Valsts un Ministru Prezidents.

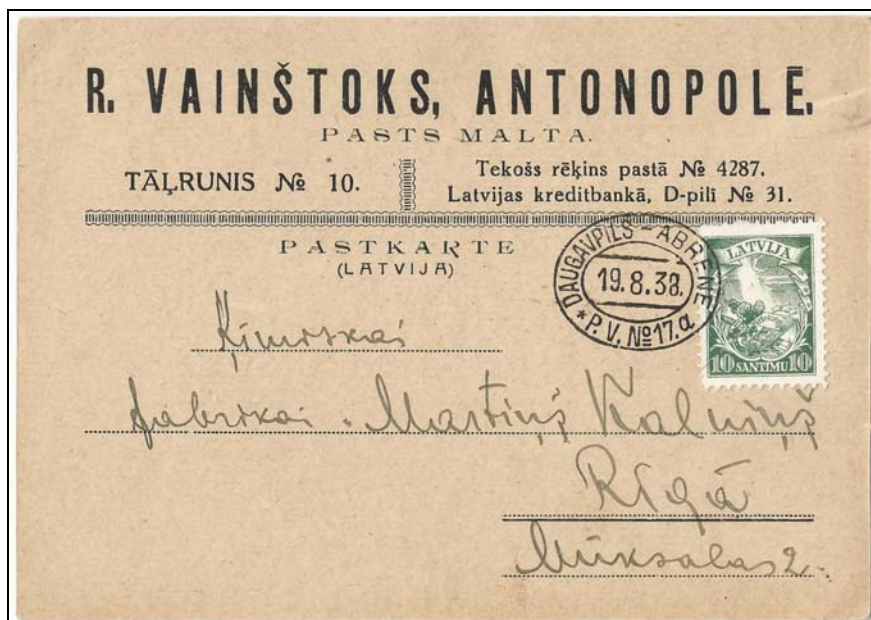
Een reden werd niet gegeven. De
naamsverandering heeft waarschijnlijk
te maken met de politieke situatie in
1938. Jaunlatgale (“Nieuw Latgale”) was
een vrij recente naam, Abrene
wordt al genoemd in oude geschriften:
al in 1218 streken de Latgalen en de
Russen om het gebied Abrene.
Referenties 3, 4 en 5 geven verdere
verwijzingen. De afbeeldingen 3 en 4
tonen de naamsverandering in 1938.

Plattegrond van Abrene.

Afb. 2b

Afb. 3 (collectie Ruud van Wijnen)

Briefkaart van het dorpje Malta naar Riga, op 19 augustus 1938 verzonden met postwagon nr. 17 van de lijn DAUGAVPILS-ABRENE.

Afb. 4

Wenskaart van ABRENE naar Riga, verzonden op 26 mei 1939. Officieel slogan-stempel met als tekst "De eenheid van het volk is de kracht van het land".

Afb. 5

Briefstukje met Sovjetzegels en (nog) Lets post-stempel ABRENE, 23 januari 1941.

Afb. 6a (collectie Ruud van Wijnen)

Brief van АБРЕНЕ – ABRENE naar het hoofdkantoor van de spaar- en kredietbank van de Letse sovjetrepubliek in RĪGA, 19-20 april 1941. Het dagtekeningstempel heeft als kenletter de cyrillische B.

In 1939 raakte Letland meer en meer binnen de invloedssfeer van de Sovjet Unie en in de zomer van 1940 werd het land bezet en geannexeerd. Aanvankelijk werden tijdens de Sovjetbezetting nog de Letse dagtekeningstempels gebruikt (afb.5). In januari 1941 kreeg het postkantoor van Abrene de beschikking over drie tweetalige sovjetstempels met de cyrillische A, B en B als volgletters (afb.6).

Afb. 6b

In juni 1941 volgde bezetting door het Duitse Rijk en ging het gebied deel uitmaken van Ostland (afb. 7a, 7b en 8). In Duitse stempels werd de plaatsnaam Abrene verduitsd naar Abrehnen (afb. 9). In 1944 volgde de herbezetting door de Sovjet-Unie. Letland werd weer een van de Sovjetrepublieken, maar het district Abrene werd overgeheveld naar de Sovjetrepubliek Rusland. De stad Abrene werd weer Pitalovo (ПЫТАЛОВО), nu gelegen in de Pskov-oblast (afb. 10 en 11). Ondanks protest van Letland bleef in 1991 bij het herstel van de Letse onafhankelijkheid deze grens gehandhaafd. In 2005 werd de grens officieel door beide landen bevestigd.

Mijn artikel is een eerste schets, aanvullingen zijn daarom welkom.

Literatuur en bronnen

Lit. 1

Alexander Epstein. Petseri - een posthistorisch overzicht. HBG 41, Jubileumuitgave 2002.

Lit. 2

http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html#panel:pa|issue:p_001_wawe1938n076|article:DIVL40|query:Abrenes

Lit. 3

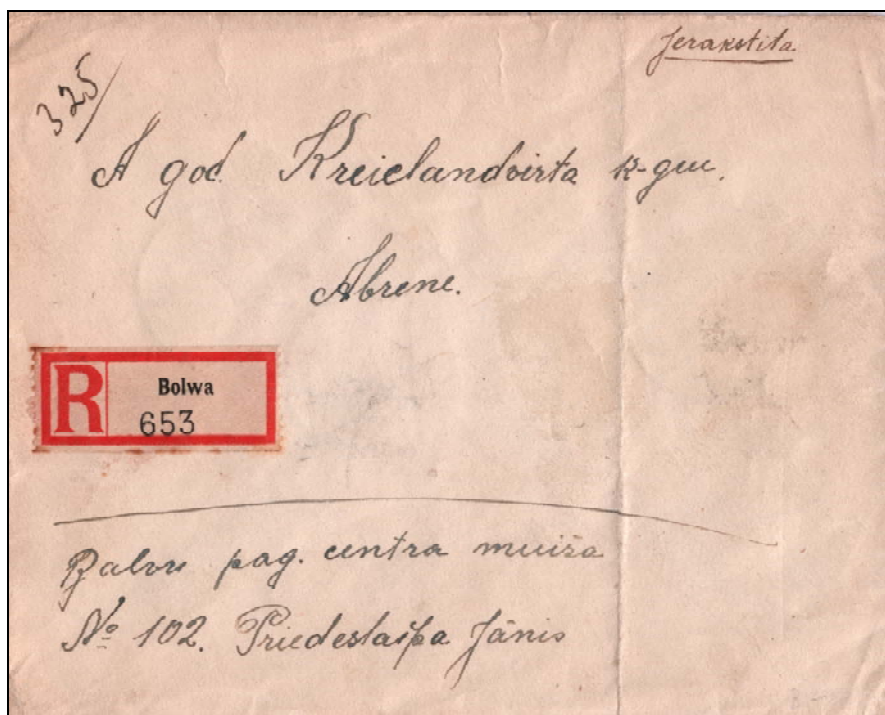
https://lv.wikipedia.org/wiki/Abrenes_apriņķis

Lit. 4

Correspondentie met archival expert Dace Plīkša, Faculty of Humanities, University of Latvia, Riga.

Lit. 5

Fraaie landkaarten van Lijfland (Latgallen) staan op Wikipedia: <https://de.wikipedia.org/wiki/Livland>

Afb. 7a

Aangetekende brief van BALVI naar ABRENE, 18 juni 1942.

De dagtekeningstempels zijn nog Lets, het aantekenstrookje "Bolwa" al Duits.

Afb. 7b

Afb. 8
Brief van de "Kreislandwirt Abrene" in
ABRENE naar Riga, verzonden 1 fe-
bruari 1943.

Afb. 9a
Portvrije dienstbrief van het Deutsches
Dienstpostamt Abrehnen, met stempel
ABREHNEN (Deutsche Dienstpost
Ostland), Berlijn. Verzonden 4 oktober
1942.

Afb. 9b

Afb. 10a
Ansichtkaart van PITALOVO naar
RIGA 2, 10 augustus 1948. De tweeta-
lige kaart, nummer 48 uit een serie,
toont een landschap in Latgale.

Afb. 10b

Afb. 11
Briefkaart PITALOVO naar SLOKA,
15-17 december 1955.

EEN DRAMATISCHE EPISODE UIT DE POOLS-RUSSISCHE OORLOG : Wat de postgeschiedenis vertelt over het Litouws-Wit-Russische front, 1919-1922

Raimundas Marius Lapas

De postzegels van Midden-Litouwen kunnen nog wel “compleet” verzameld worden en vormen ook voor de specialist een interessant gebied. In dit artikel besteed ik aandacht aan iets geheel anders: veldpost uit het frontgebied tussen Litouwen en Wit-Rusland.

Het eerste postkantoor in Midden-Litouwen opende op 16 oktober 1920 zijn deuren in Vilnius (Wilno in het Pools). De postdienst in het gebied functioneerde tot 14 juli 1921, minder dan negen maanden. Behalve de postzegels kennen we uit Midden-Litouwen een relatief groot aantal “maakwerk” brieven, speciaal op de markt gebracht voor verzamelaars. Echt door de post vervoerde brieven zijn veel lastiger te vinden, zeker brieven die verzonden zijn vanuit andere plaatsen dan Vilnius (Wilno). In hoofdstad functioneerden naast het hoofdpstkantoor nog 3 andere postkantoren, in de rest van het gebied nog 19 postkantoren en 6 postagentschappen.

Onbekend en zeker zo interessant is de militaire post uit het gebied. Toen ik in het midden van de jaren 70 voor de eerste keer Poolse veldpost in handen kreeg, realiseerde ik me dat ik me niet kon beperken tot de stad Vilnius, maar me moest richten op het hele Vilniusgebied (Wileńszczyzna in het Pools).

Afb. 2

Briefkaart van de Staf van het Hoofdkwartier van het Litouws -Wit-Russische front naar Warschau. Tweeregelig paars stempel van de staf “Oddział Sztabowy” etc. en rood rondstempel van het 26ste veldpostkantoor.

Afb. 1

Brief van het Centrale Magazijn van het Poolse leger in WARSZAWA aan het bevoorradingscommando van het Litouws-Wit-Russische front in WILNO, 10-11 april 1920.

De militaire ontwikkelingen en de postgeschiedenis van het grensgebied tussen Litouwen, Polen en Wit-Rusland lijken me interessant voor zowel de gevorderde als beginnende verzamelaar. Daarbij richt ik mij speciaal op de militaire post in het frontgebied tussen Litouwen en Wit-Rusland (afb. 2).

Het merendeel van de veldpost die ik kan laten zien is afkomstig van de 1ste Litouws - Wit-Russische Divisie (afb. 3) (Pools: 1. Dywizja Litewsko-Białoruska, Wit-Russisch: 1-ая Литоўска-Беларуская дывізія), een vrijwilligerseenheid binnen het Poolse leger, die eind december 1918, begin januari 1919 werd gevormd tijdens de oorlog tussen de Tweede Poolse Republiek en de Russische SFSR (Socialistische Federatieve Sovjetrepubliek).

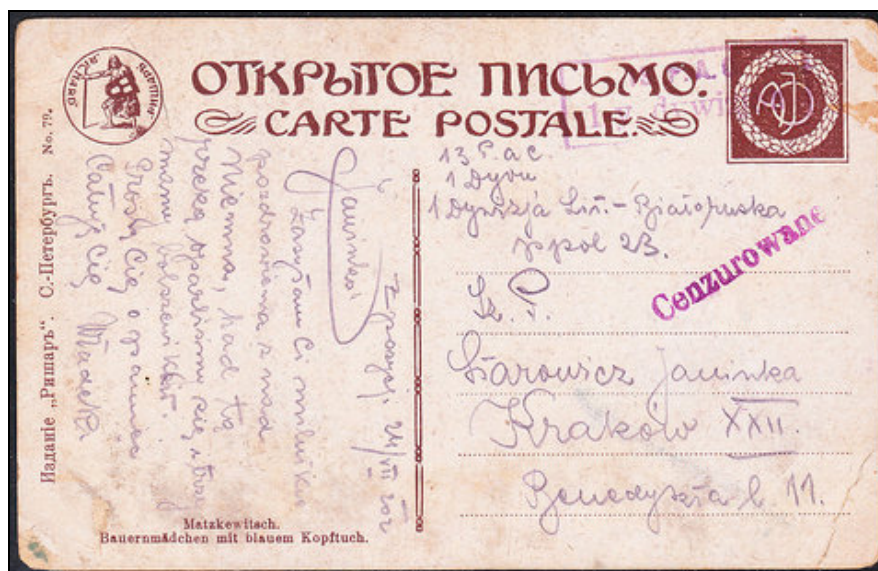
Ontstaan van vrijwilligerseenheden

Na de Eerste Wereldoorlog ontstond in Centraal- en Oost-Europa een aantal territoriale conflicten, waarvan die tussen Polen en Sovjet-Rusland het belangrijkste was. Al voor het einde van W.O. 1 ontstonden uit lokale vrijwilligersgroepen kleinere zelfverdedigingseenheden. De bekendste daarvan is waarschijnlijk de Litouwse en Wit-Russische Zelfverdediging (Pools: Samoobrona Litwy i Białorusi). Deze eenheden werden gevormd in delen van het "Grensland" (Pools "Kresy") waar de meerderheid van de bevolking uit Polen bestond of waar die een aanzienlijke minderheid vormden. Meestal ging het daarbij om verstedelijkte gebieden zoals de steden

Afb. 4

Voor- en achterzijde van een brief van het Hoofd van de Genie aan het Litouws - Wit-Russische front naar CHEŁM, 6 febr. 1920. Onbestelbaar teruggezonden. Militair rondstempel van het Hoofd der Genie.

Op de achterzijde tevens een dagtekeningstempel van het 37ste frontveldpostkantoor, 10 febr. 1920.

Afb. 3

Op 24 juli 1920 geschreven briefkaart naar Kraków (Krakau) verstuurd door een soldaat bij het 13de regiment Zwarte Artillerie van de 1ste Litouws - Wit-Russische divisie. Censuurstempel "Cenzurowane" en tweeregelig dienststempel in kastje. (Onbekende eigenaar).

Vilnius (Wilno / Вільня), Minskas (Mińsk / Менск), Gardinas (Grodno / Гóрадня) en Lyda (Lida / Лída), maar ook kleine plaatsen als Ašmena (Oszmiana / Ашмяны), Vileika (Wilejka / Вілейка), Nemenčinė (Niemenczyn / Неменчын) en Svyriai (Świr / Свір).

De plaatsnamen worden hierboven eerst in het Litouws weergegeven, daarna (in het Pools / Wit-Russisch).

Tot december 1918 kenden deze lokale eenheden geen algemeen opperbevel of centrale organisatie en de meeste droegen de naam van hun eigen stad of regio, zoals "Samoobrona Lidy".

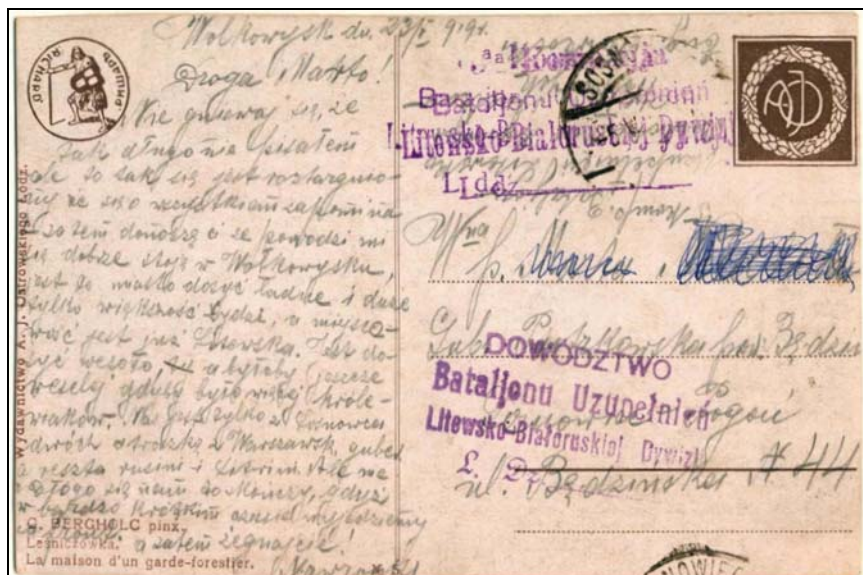
Aanvankelijk hielden deze eenheden zich bezig met het terugdringen van de golf van misdaden door Duitse deserteurs en later met de bescherming tegen pro-bolsjewistische groepen. Hoewel de namen van de organisaties anders doen vermoeden, waren de meeste leden ervan Polen of verpoolsd en ondersteunden daarom de aansluiting van de genoemde gebieden bij de nieuwe Poolse staat (**lit. 1**).

De 1ste Litouws -Wit-Russische Divisie.

De eerste kern van de toekomstige 1ste Divisie werd in December 1918 in Minsk gevormd en bestond uit ongeveer 1500 Polen en Wit-Russen die de stad wilden verdedigen tegen oprukkende Sovjetrussische troepen (**lit. 2**). Vanwege de numerieke overmacht van de Russen en door gebrek aan steun van de kant van de slechts kort bestaande Wit-Russische Nationale Republiek trok de groep zich terug naar midden Polen. Ook andere zelfverdedigingsgroepen, verzetsorganisaties en veteranen van het Groene Leger uit de Russische burgeroorlog trokken naar Polen.

Daar werden ze samengevoegd tot een eenheid onder bevel van generaal Władysław Wejtko.

Een tweede grote groep vrijwilligers voegde zich bij de 1ste Divisie. Zij waren overgebleven van een strijdmacht van ongeveer 2500 man die in januari 1919 in Vilnius was gevormd om de stad te verdedigen tegen de bolsjewisten. Ze moesten zich na vier dagen durende gevechten om Vilnius en het

Afb. 5

Op 23 mei 1919 geschreven briefkaart van Wolkowysk van het Commando van de Toegevoegde Bataljons aan het Litouws -Wit-Russische front naar SOSNOWICE. Vierregelig bataljonsstempel.

Afb. 6

Op 30 maart 1920 uit SOSNOWICE verzonden briefkaart. De afzender werkt bij de "Renard"-mijn en schrijft aan zijn zoon Jerzy Bentkowski die dient in de 2de brigade bij het 14de FRONTOWA PO CZTA POLOWA, het 14de frontveldpostkantoor, 7 april 1920. De kaart werd, via het 12de veldpostkantoor in Lwów, doorgezonden aan M. Talentowski van de afdeling Huisvesting & Constructie bij het Commando van het Litouws -Wit-Russische front in Wilno.

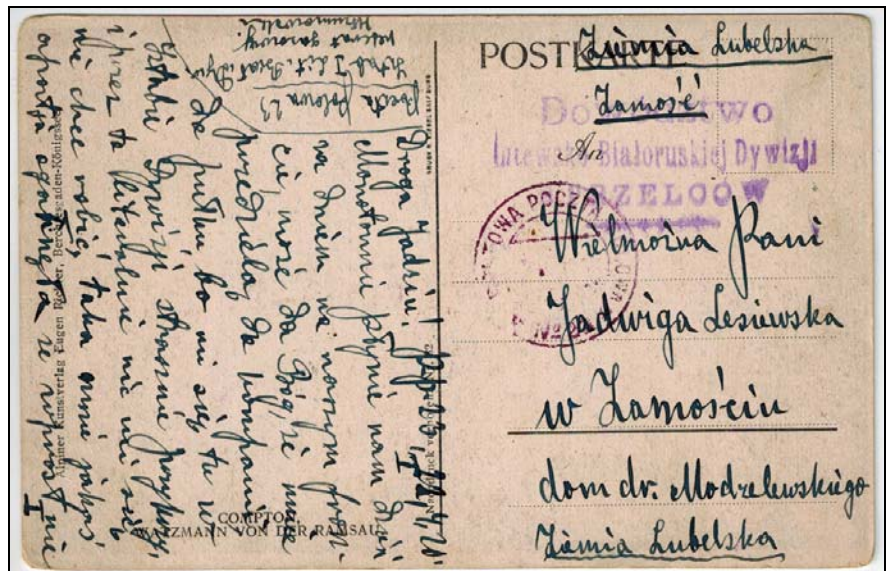
gebied rond Naujoji Vileika (Pools Nowa Wilejka) terugtrekken en de stad verlaten (**lit. 2**).

De nieuw gevormde 1ste divisie nam op 8 januari deel aan de slag bij Brest Litovsk (Lietuvos Brastas, Brześć Litewski), een van de eerste veldslagen uit de Pools-Russische oorlog. Onder bevel van generaal Jan Rządkowski speelde de 1ste Divisie

een belangrijke rol in de gevechten bij Radzymin, onderdeel van de beslissende Slag om Warschau. Ze nam ook deel aan de slag bij de rivier de Memel (Nemunas / Nieman) waarbij flinke verliezen werden geleden (**lit. 2, 3**). Twee dagen voor de wapenstilstand die een einde maakte aan de oorlog, veroverden eenheden van de 1ste Divisie, nu onder bevel van generaal

Lucjan Żeligowski, het Vilnius-gebied op het Litouwse leger en vormden er daarna de kern van het leger van de Republiek Midden-Litouwen. Na de verkiezingen in het gebied en de samenvoeging met Polen in 1923 werd de divisie voor een deel gedemobiliseerd en de overgebleven eenheden samengevoegd met de in Vilnius gelegerde Poolse 19de Infanterie Divisie.

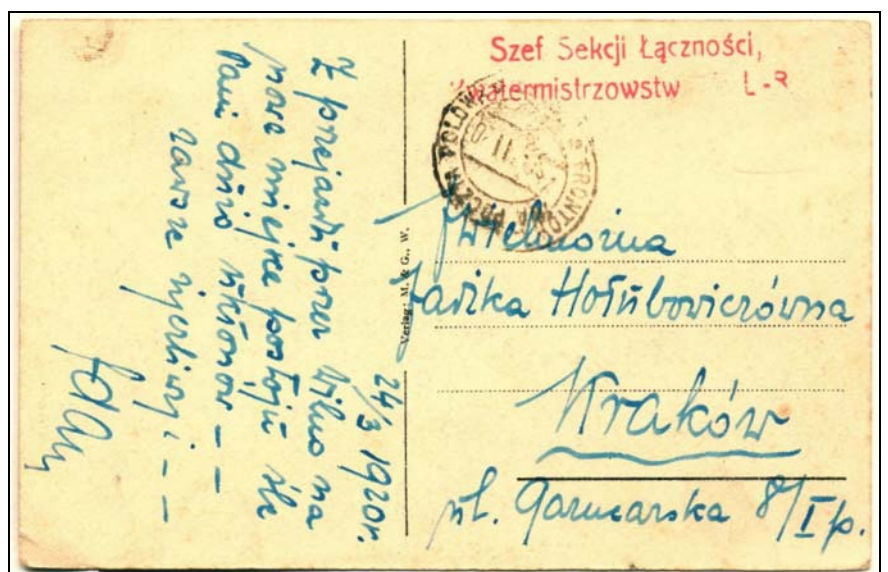
Afb. 7 (collectie Jan Niebrzydowski). Briefkaart, gedateerd 11 april 1920, naar Zamość. Verzonden via het 24ste Frontveldpostkantoor (datum onleesbaar). Drieregelig dienststempel van de Litouws - Wit-Russische Schutters Divisie.

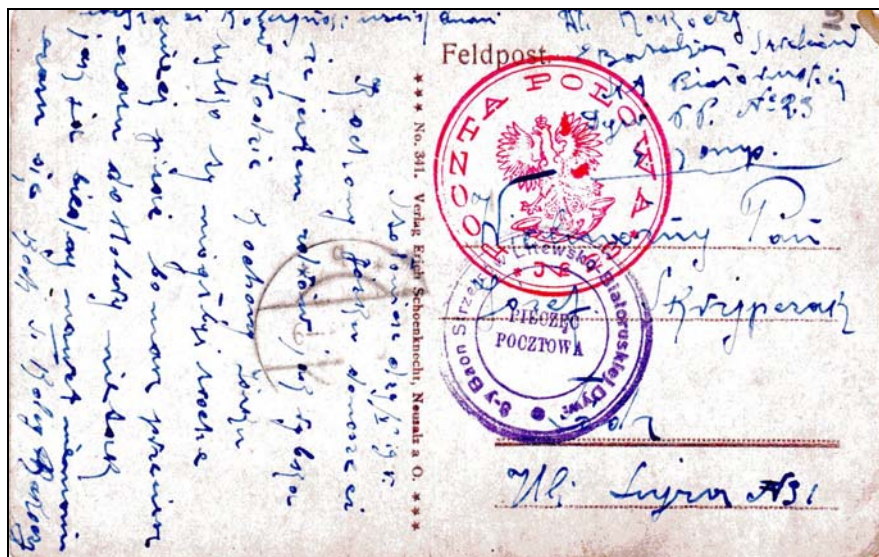

Afb. 8 Briefkaart van het peloton militaire politie bij de 10de divisie aan het Litouws - Wit-Russische front naar Sambor. Op 11 febr. 1920 behandeld door een veldpostkantoor, POCZTA POLOWA, met een onleesbaar nummer. Drieregelig onderdeelstempel.

Afb. 9 Op 24 maart 1920 geschreven briefkaart naar Kraków (Krakau). Afzender is de kwartiermeester van de afdeling Verbindingen L-B (= Litouws - Wit-Russische front). In rood het tweeregelige dienststempel van de kwartiermeester

Afb. 10 (collectie Andrzej Kłosiński).

Briefkaart, gedateerd 29 mei 1919, naar Lódź. Via het 23ste veldpostkantoor verzonden door een soldaat in het 8ste Schutters bataljon van de Litouws – Wit-Russische Divisie. Gekapt aankomststempel LÓDŹ b.

De 2de Litouws-Wit-Russische Divisie

De 2de Litouws -Wit-Russische Divisie (Dywizja Litewsko-Białoruska in het Pools) (**afb. 11**) maakte deel uit van het Poolse leger en werd in juli 1919 tijdens de Pools-Russische oorlog gevormd uit onderdelen van de 1ste Divisie. Bij de Sovjetinvasie in de zomer van 1920 leed de divisie zware verliezen. Een aantal soldaten trok zich toen terug op Litouws grondgebied en werd daar vervolgens geïnterneerd. Korte tijd later werd de divisie als 20ste Infanterie Divisie heropgericht. Na de muiterij van Żeligowski kreeg de divisie, als deel van het leger van de Republiek van Midden-Litouwen, tijdelijk haar oude naam terug.

Tot slot

Ik bedank de verzamelaars die hun albums openden, hielpen met vertalen of anderszins hun steentje aan dit artikel bijdroegen: Ewa Gryk, Chris Ceremuga, Andrzej Kłosiński, Jan Niebzdowski. Tenzij anders vermeld komen de afbeeldingen bij dit artikel uit mijn eigen collectie. Voor opmerkingen en vragen houd ik me aanbevolen: studijar@msn.com

Afb. 11

Brief van de telegraafcompagnie van de 2de Litouws -Wit-Russische Divisie aan de Voorbereidende afdeling van de Toetsingscommissie in Warschau. Stempel van het 45ste FRONTOWA POCZTA POLOWA, 45ste frontveldpostkantoor, 30 maart 1920 en linksonder het aankomststempel van de commissie, gedateerd "13/IV-20".

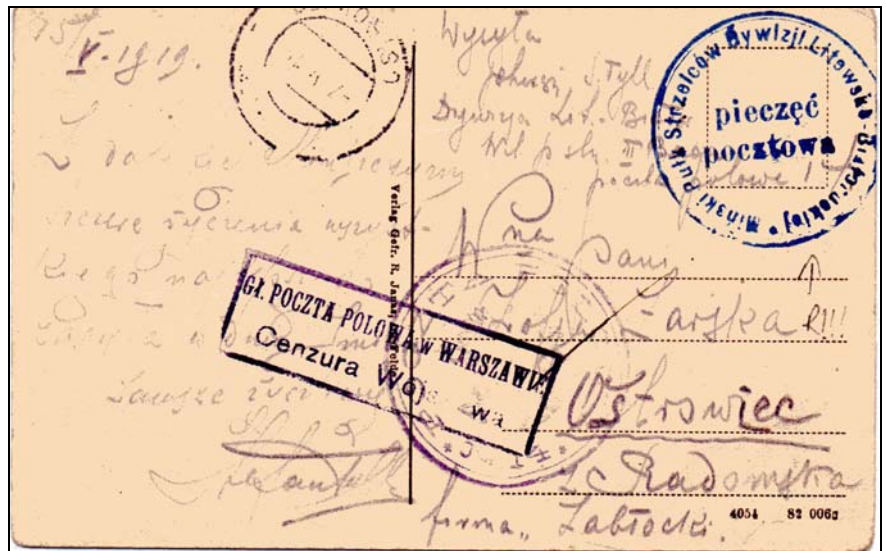
Bronnen

Lit. 1 Łukomski, Grzegorz en Rafal E. Stolarski: "Walka o Wilno. Z dziejow Samoobrony Litwy -Bialorusi, 1918-1919" (Strijd om Wilno. Over de geschiedenis van de zelfverdediging in Litouwen en Wit-Rusland, 1918-1919), Warschau, 1994.

Lit. 2 Krzysztof Janikula (2004): "Wojna roku 1920" (De oorlog van 1920), Flotylle Rzeczne, 27.06.2006

Lit. 3 Marek Tarczyński, ed. "Bitwa niemeńska 29 VIII - 18 X 1920" (Slag aan de Memel, 29 augustus-18 oktober 1920). Verzameling documenten. Warschau, 1988.

Lit. 4 Łukomski, Grzegorz en Bogusław Polak: "Wobronie Wilna, Grodna i Mińska: front litewsko-białoruski wojny polsko-bolszewickiej 1918-1920" (De verdediging van Wilna, Grodno en Minsk: het Litouws-Wit-Russische front tijdens de Pools-Russische oorlog 1918-1920). Koszalin/Warszawa: Wydaw. Wyższej Szkoły Inżynierskiej, 1994.

Afb. 12 (collectie. Andrzej Kłosiński).

Briefkaart, gedateerd 15 mei 1919, verstuurd naar Ostrowiec door een soldaat in het Minsk Schutters Regiment van de Litouws - Wit-Russische Divisie, verzonden via het 14de veldpostkantoor. Verder een censuurstempel van Hoofdveldpostkantoor in Warschau en een aankomststempel van Ostrowiec met onleesbare datum.

Afb. 13

Litouwse politieke poster, gemaakt door Vilius Jomantas in 1920:

Žiurėk ir suprask Pilieti! Šisai siaubūnas - smakas su raguota kepuraite tai lenkų legijonai!

Vertaling: Burgers, kijk en begrijp! Dit drakenmonster is het Poolse legioen!

ALTERNATIEVE MANIEREN VAN POSTBESTELLING IN DE GOUVERNEMENTEN ESTLAND EN LIJFLAND AAN HET BEGIN VAN DE 20ste EEUW

Alexander Epstein

In dit artikel laat ik zes briefkaarten zien die in de gouvernementen Estland en Lijfland buiten de Russische staatspost om werden vervoerd. Hetzij door lokale bestuursorganen, hetzij door private organisaties.

Het gaat hierbij om aanvullend postvervoer in dun bevolkte gebieden. Dat kon alleen maar plaatsvinden met medeweten en goedkeuring van de landelijke autoriteiten, maar we kennen geen documenten die dat vermoeden bevestigen. Dit artikel heb ik geschreven om hierop de aandacht te vestigen en daarmee verder onderzoek te stimuleren.

Zoals bekend was het netwerk van de Russische staatspost in het uitgebreide tsarenrijk beperkt waardoor in grote delen van het land geen post werd bezorgd. In vele gouvernementen van Europees Rusland (om maar niet te spreken van het Aziatische deel) functioneerden alleen in de hoofdsteden van districten (oejezd, уезд in het Russisch) door de staatspost ingerichte postkantoren en hulppostkantoren. In de overige stadjes en dorpen en op het platteland functioneerde de staatspost niet. Daarom organiseerden de zemstvo's, regionale raden, op districtsniveau hun eigen lokale post.

In de Baltische gouvernementen Estland, Lijfland en Koerland waren geen zemstvo's actief en als gevolg daarvan werden er geen lokale postdiensten opgezet. Het district Wenden vormde daarop de enige uitzondering, maar daar werd de lokale post niet georganiseerd door een zemstvo. Meestal was er ook geen reden om hier lokale postdiensten te organiseren omdat in het Baltische gebied het netwerk van de staatspost veel dichter was dan in andere delen van het keizerrijk. Daarnaast waren er binnen de Baltische districten ook in kleinere plaatsen postkantoren en hulppostkantoren gevestigd.

Afb. 1a

Op het lagere niveau van de volost (волость in het Russische) lag dat anders. Op grond van postale reglementen waren daar ook wel door de staatspost ingerichte hulppostagentschappen gevestigd, vaak verbonden aan volostraden en postkoets- of treinstations (**lit 1, 2 en 3**). Omdat hun aantal duidelijk onvoldoende was, losten ze het probleem van de postbestelling slechts ten dele op. Tegen 1914 functioneerden deze hulppostagentschappen in slechts 22 van de 130 volosten in Estland (in 1914 kwamen er 7 bij). Daarnaast bestonden er 3 postkoetsstations met postale diensten en 3 postagentschappen. In het noordelijke deel van het gouvernement Lijfland lagen aanzienlijk minder hulppostagentschappen, daar functioneerden wel weer meer postagentschappen.

Vergeleken met andere delen van het keizerrijk was het postvervoer binnen

de volosten in Estland duidelijk beter georganiseerd, maar het bleef onvoldoende. De afstand tussen sommige dorpen (ook als daar een volostbestuur was gevestigd) en het dichtstbijzijnde staatspostkantoor bedroeg hier en daar enkele tientallen kilometers. En omdat er in die tijd nog geen auto's of bussen reden, waren de schrijvers en ontvangers van brieven gedwongen om op eigen houtje naar het dichtstbijzijnde staatspostkantoor te gaan.

Het probleem van het lokale postvervoer werd rond 1900 opgelost door de organisatie ervan bij de parochies te leggen. Zij moesten er voor zorgen dat twee keer per week het vervoer van post van en naar een staatspostkantoor of een poststation plaatsvond (**lit. 4, 5**). Het lijkt erop dat deze regeling later werd aangepast waardoor ook de volosts zich bezig moesten houden met het lokale postvervoer. Hoewel dit vermoeden (nog) niet wordt bevestigd

door documenten, suggereert een aantal poststukken dat wel.

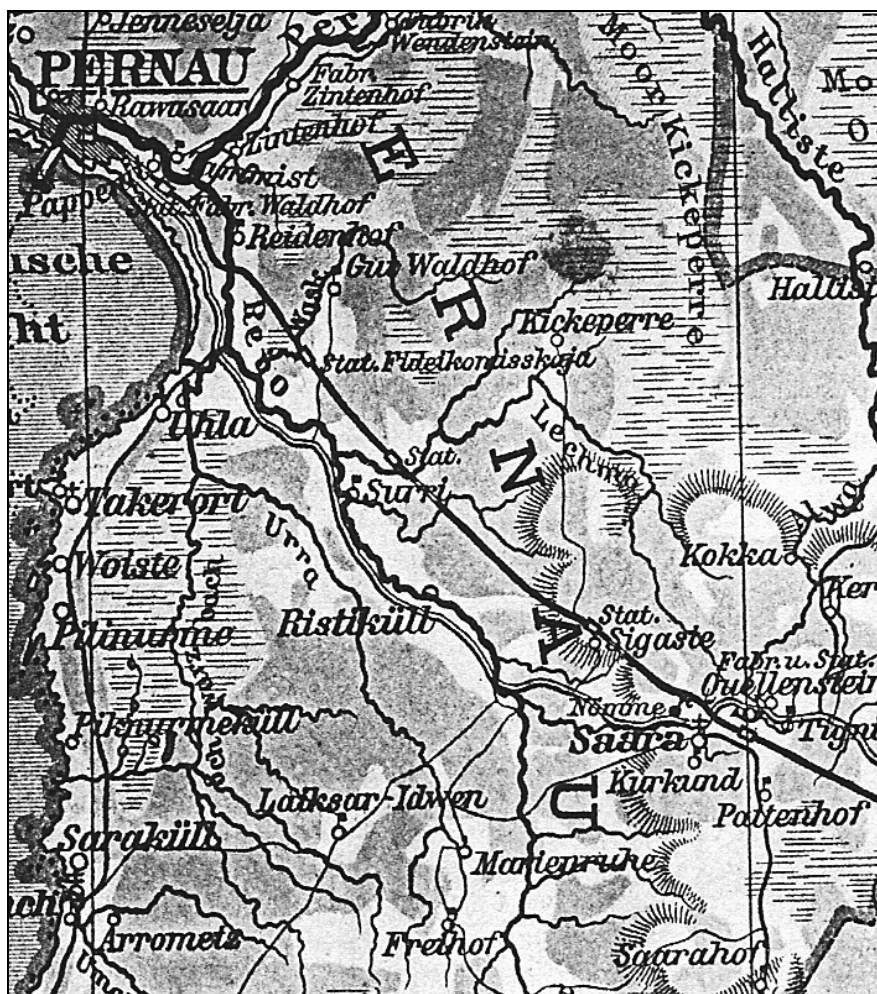
Op enkele zeldzame uitzonderingen na, valt dergelijke post niet te herkennen aan stempels of geschreven aantekeningen. **Afbeelding 1** toont een gewone briefkaart, volgens het geldende tarief gefrankeerd met een zegel van 3 kopeken uit 1909, op 24 dec. 1911 verzonden van PERNOV (Pärnu) naar QUELLENSTEIN (Tihemetsa), waar die nog dezelfde dag op het postkantoor werd ontvangen. In de adressering is de Tali volost als bestemming aangegeven. Op de kaart bevindt zich een ovaal stempel met de tekst “ТАЛИСКОЕ ВОЛОСТНОЕ ПРАВЛЕНИЕ”, d.w.z. “Bestuur van de volost Tali” met als datum 29 december 1911.

Afb. 1b

Dat is 5 dagen na de dagtekening op het postkantoor in Quellenstein, 17 kilometer van het dorp Tali (Freihof) waar het bestuur van de volost was gevestigd (**afb.2**). Het lijkt er dus op dat het bestuur van de volost in Tali, waar geen hulppost-agentschap was, een regulair postverkeer met het staatspostkantoor in Quellenstein had opgezet. Het valt op dat het ovale stempel met datum erg lijkt op de stempels die door vele Russische zemstvo's op post werden gebruikt.

Ook **afbeelding 3** toont een interessant voorbeeld van postverkeer binnen een volost zonder betrokkenheid van de staatspost. Het gaat om een nieuwjaarskaart voor 1911, volgens het tarief voor wenskaarten gefrankeerd met een zegel van 1 kopeken uit 1901 en geadresseerd binnen de Alexander volost.

Afb. 2

Afb. 3

De zegel is ontwaard met een officieel stempel “АЛЕКСАНДРОВСКИЙ ВОЛОСТНОЙ СУДЪ”, “Rechtbank van de volost Alexander” (**afb. 3b**). Er bestaan twee vergelijkbare stem-pels. In die tijd bestonden op het grondgebied van het huidige Estland namelijk twee volosten met dezelfde naam: een in de oejezd Reval (Tallinn) in het gouvernement Estland en de andere in de oejezd Verro (Võru) in het gouvernement Lijfland. In geen van beide dorpjes bevond zich binnen de volost een hulppostagentschap. Mogelijk is hier sprake van een speciaal, tijdelijk georganiseerd postvervoer van wenskaarten. Hoewel het stempel van het gerecht werd gebruikt, blijft onduidelijk of dit postvervoer werd georganiseerd door de rechtbank of door het bestuur van de volost.

Afb. 3b

Mogelijk, maar niet helemaal zeker, gaat het bij de kaart in **afbeelding 4** om een voorbeeld van postvervoer georganiseerd door het bestuur van de volost. De kaart werd op 23 december 1910 verzonden door het hulppostkantoor in LIVA (Riisipere) naar de “volost Jogisja”, dat in de adressering ook correct als Jõgisu is vermeld en vervoerd via het poststation in Turpel, Gapsal (Haapsalu) oejezd, gouvernement Estland. Turpel is ook bekend als Parmel en die naam zien we als ПАРМЕЛЬ ook terug in het violette stempel.

Afb. 4a

Afb. 4b

Op het poststation van Turpel/Parmel werd niet alleen post aangenomen en uitgegeven, er konden ook paarden gewisseld worden. Hoogst ongewoon gebruikte het poststation gedurende een aantal jaren, alleen op uitgaande post, ook dagtekeningstempels. Omdat de volost Jõgisu, met het dorp Jõgisoo als centrum, op ongeveer 12 kilometer van Parmel lag, kunnen we er vanuit gaan dat het poststation zelf zorgde voor het verdere transport van de ontvangen post.

Poststukken tonen aan dat op het grondgebied van het huidige Estland ook een aantal publieke instanties het vervoer van post binnen de grenzen van een volost organiseerde en zelfs er buiten. We weten dat in Rusland postagentschappen werkzaam waren in de kantoren van bijvoorbeeld kredietmaatschappijen en coöperaties. In Estland zijn slechts twee van deze postagentschappen bekend: bij de Estse Economische Vereniging en bij

de Estse Agrarische Bond, beide in Jurjev (Tartu) (lit. 1). De briefkaart in **afbeelding 5** bevestigt het vervoer zonder tussenkomst van een postagentschap en is geadresseerd binnen de volost Olustfer (Olustvere) in de oejezd Fellin (Viljandi), gouvernement Lijfland. De postzegel is ontwaard met een rondstempel met de tekst “ОЛУСТВЕРСКОЕ ОБЩЕСТВО / ПОТРЕБИТЕЛЕЙ”, de Verbruikersvereniging van Olustvere.

Afb. 5b

Verder staat in het midden nog de aanduiding “ОЛУСТВЕРЕ / ЛИФЛ. ГУБ.”, Olustvere / gouv. Lijfl. Op de kaart staan twee stempels, jammer genoeg zonder datum. Olustvere beschikte sinds 1900 over een hulppostkantoor van de Russische staatspost, maar dat verzorgde niet het postvervoer binnen de volost.

Ook de briefkaart in **afbeelding 6** werd vervoerd door een verbruikersvereniging.

Afb. 6b

Afb. 5a

Afb. 6a

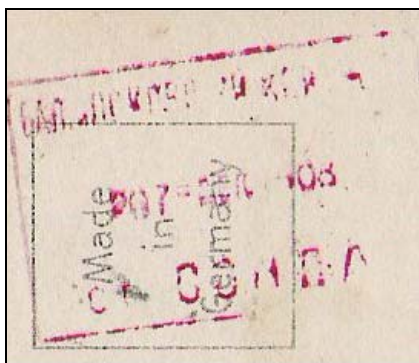
In tegenstelling tot de kaart hierboven is deze niet gefrankeerd en heeft alleen een rondstempel met de tekst “ЛАХАВЕРСКОЕ ОБЩЕСТВО ПАЙСКОЙ ВОЛОСТИ”, “Lahavere Vereniging van de Pai volost” en in het midden nog “Лифл. Губернія”, Lijfl. Gouvernement.

Het dorp Lahavere lag weliswaar ook in de Fellin (Viljandi) oejezd, maar ver van de stad Viljandi, zo’n 20 kilometer ten noordwesten van Oberpalen (Põltsamaa). Maar de bestemming lag ver buiten de eigen volost, namelijk in de volost Ania, Revel

oejezd, gouvernement Estland. Via het spoorwegstation in Keddar (Kehra) een afstand van meer dan 100 kilometer en daarmee dus ver over de grens van het lokale postvervoer.

Verbruikersverenigingen konden in Rusland hun post niet portvrij verzenden, op de kaart zijn geen aanwijzingen dat de staatspost voor een deel van het vervoer zorgde en ook is er kennelijk geen strafport geheven. Opmerkelijk allemaal.

Als laatste nog een voorbeeld van lokaal postvervoer buiten de staatspost om (afb.7).

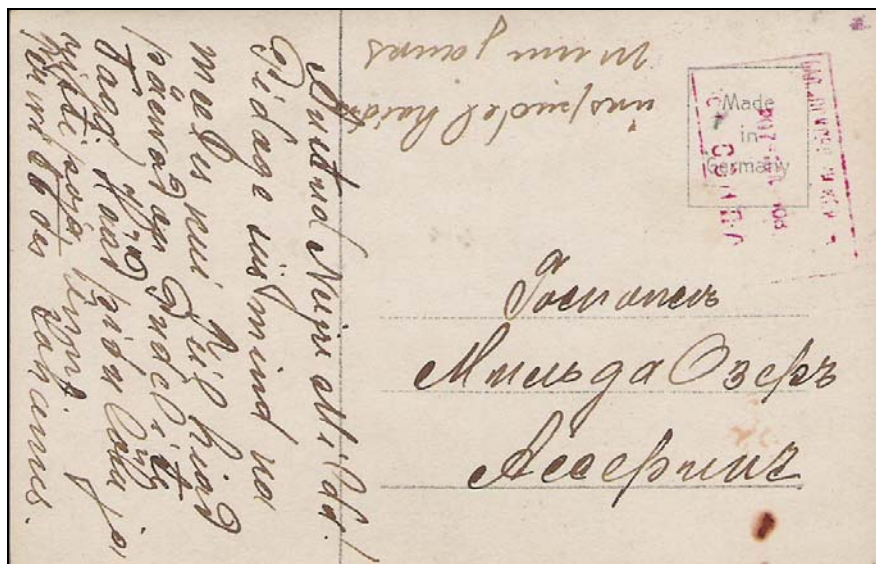

Afb. 7b

Het rechthoekige stempel op de ongefrankeerde briefkaart maakt duidelijk dat die op 7 december 1908 door de afzender werd afgeleverd op het treinstation van Sonda aan de Baltische spoorlijn in de oejezd Vesenberg (Rakvere), gouvernement Estland. Op dit station bevond zich een postloket waar gewone post kon worden ingeleverd en opgehaald, maar dat niet beschikte over een normaal dagtekeningstempel. De kaart is geadresseerd aan de nederzetting Asserien (Aseri) aan de Finse golf.

Daar werd, bij de in 1902 geopende cementfabriek, nog in 1916 door de Russische staatspost een hulppostkantoor gevestigd onder de naam Tsementnoe. Het lijkt erop dat de kaart door een of andere lokale private postdienst bij de geadresseerde werd bezorgd, wellicht via het spoorlijntje tussen Sonda en Asserien (afb.8) dat speciaal was aangelegd voor het goederenvervoer van en naar de fabriek. Daarop reden geen passagierstreinen, dus ook geen postwagens. Hoewel daarvoor op de kaart geen aanwijzingen zijn, gold voor het te betalen port waarschijnlijk "boter bij de vis".

◀

Afb. 7a

Afb. 8

Bronnen

1. Alexander Epstein. "Particuliere postagentschappen in Estland in de eerste decennia van de 20ste eeuw". Het Baltische Gebied, Nr. 49, 2006, p. 40-59.
2. Alexander Epstein. "Postagentschappen bij districtsbesturen in Estland aan het begin van de 20ste eeuw". Het Baltische Gebied, Nr. 51, 2007, p. 12-17.
3. Alexander Epstein. "Postkoetsstations in Estland vanaf het laatste kwart van de 19de eeuw tot 1918". Het Baltische Gebied, Nr. 53, 2008, p. 47-57.
4. Elmar Ojaste. "Mail Coach Stations in Estonia 1710-1915 and their postal markings and cancellations". The Estonian Philatelist, Nr. 27, 1981, p. 43-88.
5. Adolf Richter. "Baltische Verkehrs- und Adressbücher", Band 3, Livland. Riga 1913.

VAN BALTISKI NAAR PALDISKI

Jan Kaptein,

Baltischport is, zoals de naam al aangeeft, een havenplaats. Op deze plek werd in de 17^e eeuw een Zweeds vissersdorp gesticht met de naam Rågervik. In de Grote Noorse Oorlog (1700-1721) werd het gebied van het huidige Estland veroverd door het Keizerrijk Rusland. Het noorden van het huidige Estland werd het Russische gouvernement Estland. Peter de Grote maakte in 1718 van het Zweedse vissersdorp een steunpunt voor de Russische vloot. In 1761 veranderde Catharina de Grote de naam in **БАЛТИЙСКИЙ ПОРТ** [BALTIISKII PORT] en deze aanduiding zien we in de stempels (afb. 2). In de literatuur en Wikipedia is de Russische naam net anders: **БАЛТИЙСКИЙ ПОРТ**. De letter I is in 1918 afgeschaft. Deze letter werd uitsluitend direct voor andere klinkers en de й gebruikt. Voor de I is daarna de И gebruikt, dezelfde klank. In 1786 werd hier al een postkantoor geopend en er zijn dus veel meer, oudere, stempels. In 1874 kreeg het postkantoor de rang van hulppostkantoor.

De eerste gerapporteerde stempels zijn twee verschillende stempels uit 1854: tweeregelig zonder raam. Deze stempels hebben beide een cyrilische plaatsaanduiding.

Met de invoering van de postzegels komt het puntnummerstempel in gebruik: hexagonaal stempel, nummer 23 (1858-1863)¹.

Verder zijn er nog een label (rechthoekig) -1862- en een ovaal stempel -1869- gebruikt, beide met nog de aanduiding BALTISCH PORT, niet cyrilisch dus.

De puntnummerstempels worden opgevolgd door de enkelring-stempels: datum in drie regels en later de 'cross-date'. Voor **БАЛТИЙСКИЙ ПОРТ** in totaal 9 stempels. Vanaf 1908 worden de dubbelring-stempels gebruikt in **БАЛТИЙСКИЙ ПОРТ** (afb. 2).

Op oudere kaarten (afb. 1) ligt in het noordwesten van Estland de plaats Baltiski of Baltischport.

Afb. 1

Op deze kaart uit 1914 (Baedeker) wordt Tallinn nog aangegeven met Reval. Aan de noordwestkust is Baltischport aangegeven. 'Esthland' is in deze tijd het gouvernement Estland, het noorden van het huidige Estland.

Afb. 2 (80 %)

Kaart, verzonden 24 VIII 1910 vanuit ГАПСАЪ ЭСТЛЯН.Г [GAPSAL EHSTLAYAN. G.], het Estse Haapsalu. Het dubbelringstempel is het aankomststempel van **БАЛТИЙСКИЙ ПОРТЪ ЭСТЛ.** [BALTIISKII PORT ESTL.]. In het adres is de latere Estse naam herkennen, Paldisk Port.

De serieletter is helaas onduidelijk. Gerapporteerd zijn twee ring-stempels met de 3^e, 4^e en 5^e letter van de het cyrilische alfabet. Stempels met de eerste twee letters als serieletter zijn niet gerapporteerd, maar zullen wel gebruikt zijn.

а, б, в, г, д, е, ж

De eerste 'schrijffletters' van het cyrilische alfabet.

¹ In het artikel van Evert Weijman: type 5 (HBG 70, p.29)

In Baltischport vond 4 juli 1912 een ontmoeting plaats tussen de Duitse Keizer Willem II en tsaar Nicolaas (afb. 3).

Eerste Wereldoorlog

Tot 1918 was Estland geen strijd-toneel. Nadat Kerenski aan de macht is gekomen kregen de Esten een vorm van zelfbestuur (maart 1918). In februari 1918 rukten de Duitsers op in Estland.

Op 24 februari 1918 trekken de eerste Duitse troepen door Baltiski². Op 3 maart volgde een eerste inkwartiering. Wel was op 24 februari de Republiek Estland uitgeroepen, maar het zou nog even duren voordat Estland echt onafhankelijk werd.

De periode onder Duits bestuur was wel betrekkelijk kort. Uiteraard worden de postzegels van Postgebiet Ob. Ost gebruikt en er worden Duitse stempels gebruikt.

De eerste stempels van Baltischport zijn de provisorische stempels, één regel- (afb. 4 en 5), later komen de standaardstempels ook in Baltischport in gebruik (afb. 6).

Afb. 4 (100 %)

Dit 'briefstuk' is duidelijk deel geweest –midden onderaan– van een souvenirblad, nr. 73. Zie Afb 5.

Afb. 6 (collectie Thomas Löbbeling)
Kaart met het standaardstempel, BALTISCHPORT 7. 6 18 8-9 V ***.
Censuurstempel R is Riga.

² Details staan in een familiekroniek van een pensionado in Baltiski. – Zie: Postgebiet Ob. Ost 1980 ; nr. 4. – p. 5.

Afb. 3

Bericht uit de 'Illustrierte Chronik der Zeit'.

Afb. 5 (collectie Thomas Löbbeling)

Dit souvenirblad heeft 7 zegels met het provisorische stempel. Er is een souvenirblad gesignaleerd met nr. 123 .. per blad 7 zegels. Vaak zijn ze als briefstuk op de markt gebracht: meer dan 800 stempels.

Republiek Estland 1918-1940

Tussen 1918 en 1920 bevochten de Esten hun onafhankelijkheid. In februari 1919 werd heel Estland bevrijd. De Vrede van Tartu werd 2 februari 1920 ondertekend en dit betekende het einde van de onafhankelijkheidsoorlog.

Tussen 1918 en 1920 zijn er veel provisorische stempels in gebruik. Van Baltiski zijn in totaal 7 verschillende provisorische stempels bekend. Het zijn allemaal éénregelige stempels, waaraan bij 1 ook een handgeschreven datum is toegevoegd. Ze verschillen door het formaat en door de aanduiding: Paltiski (1918), Baltiski (1919), altiski, B + altiski (afb. 7), Baltiski + handgeschreven datum, BALTISKI.

Afb. 7 (collectie Joop van Heeswijk)

De standaard dubbelring-stempels zijn in gebruik tussen 1919 en 1941. Het postkantoor heeft de naam Baltiski vanaf 22-11-1918 tot en met 31-8-1933. Er zijn twee dubbelring-stempels met deze aanduiding. Het eerste stempel heeft serieletter A (afb. 8). Het is een voormalig Russisch stempel. Alle voormalige Russische stempels hebben de maand in Arabische cijfers. Het tweede stempel met serieletter B is een Ests stempel met de maand in Romeinse cijfers. In 1933 wordt Paldiski de officiële Estse naam en dit zien we terug in de stempels (afb. 9). Het zijn ook Estse stempels met de maand in Romeinse cijfers, ook met de serieletters A en B.

In de beginperiode gaf de Estse Post ook zegels ongetand uit. Om de zegels wat gemakkelijker te scheiden werden wel semiofficiële of private tandingen aangebracht.

Ook postmeesters hebben zegels van een tanding voorzien: de postmeester-tandingen.

Afb. 8 (81 %)

Afb. 9 (collectie Joop van Heeswijk)
Paldiski B 26-7-1936 (H/O-nr. 430:4) op zegel Mi. 115.
Briefkaartformulier binnenland 5 s.

Estse postmeestertandingen zijn vooral vervaardigd in Paldiski. Kaido Laurits heeft mijn exemplaren (afb. 10 en 11) vergeleken met exemplaren op een brief, die verstuurd is door de postmeester van Baltiski. Het zijn dezelfde postmeestertandingen: uit Paldiski dus.

Afb. 11(100 %)

Afb. 10 (100 %)
Mi. 6

Mi. 8

Als een zegel het stempel heeft van Baltiski, dan kan je er eigenlijk ook wel vanuit gaan, dat de postmeestertanding in Baltiski is vervaardigd (afb. 12).

Afb. 12 (collectie Joop van Heeswijk)
Mi. 20

Tweede Wereldoorlog

Op 23 augustus 1939 werd het Molotov-Ribbentrop-pact gesloten en Estland kwam onder de Sovjet-invloedssfeer. Paldiski wordt een vlootbasis van de Sovjet-Unie. De lokale bevolking werd gedeporteerd.

Na een ultimatum op 16 juni 1940, werd Estland op 17 juni bezet door de Sovjet-Unie.

Op 22 juni 1941 viel Duitsland de Sovjet-Unie binnen en in augustus werd Tallinn al bezet.

De Esten probeerden wel een regionaal bestuur op te zetten, met daarbij een Estse Post.

De Estse Post valt vanaf 1 december 1941 onder het "Generalpostkommissariat Ostland" en de postkantoren vallen onder de Deutsche Dienstpost Ostland.

In deze periode worden eerst Duitse 'Hindenburg'-zegels gebruikt en later de zegels met de opdruk OSTLAND (afb. 13). In de regel werden de oude 'Estse' stempels gebruikt (afb. 13 en 14).

Briefkaarten met opdruk OSTLAND zijn er van 5 Pfennig (lokale post) en 6 Pfennig (niet-lokale post) (afb. 14).

Er is wel een Duits spoorpoststempel in gebruik geweest: Ovaal stempel REVAL-BALTISCHPORT BAHNPOST ZUG

In de herfst 1944 werd Estland opnieuw bezet door de Sovjet-Unie.

Onder Sovjet bestuur

Paldiski wordt een belangrijke Sovjet-basis. Op een gegeven moment zijn er 16.000 man sovjet-troepen gelegerd. Vergeleken met de lokale bevolking: Paldiski heeft nu ruim 4000 inwoners. In 1968 komt er een trainingscentrum voor kernonderzeeërs en de stad wordt een 'gesloten' stad.

Na de oorlog worden tijdens de Sovjetbezetting de bekende tweetalige stempels gebruikt, ook in Paldiski (afb. 15).

Afb. 13 (collectie Thomas Löbbbering)

Afb. 14 (collectie Thomas Löbbbering)

Afb. 15b (150 %)

Republiek Estland 1990-

In 1990 begon Estland te streven naar onafhankelijkheid. Op 20 augustus 1991 verklaarde Estland zich (opnieuw) onafhankelijk.

De laatste Russische oorlogsschepen vertrekken op 30 augustus 1994.

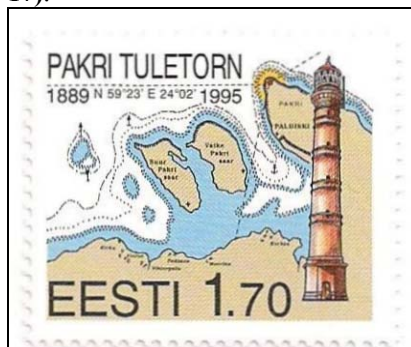
Wel staan er nog veel nutteloze bouwwerken uit deze tijd.

Russen maken nog steeds grootste deel van de bevolking uit.

Paldiski blijft een vlootbasis, nu van de Estse marine. Paldiski is wordt ook een belangrijke export-haven, die ook in de winter ijsvrij blijft.

In deze periode zijn voor Paldiski nieuwe Estse stempels gemaakt (afb. 16).

In 1995 is een zegel uitgegeven met de bekende vuurtoren bij Paldiski (afb. 17).

Afb. 17 (150 %)

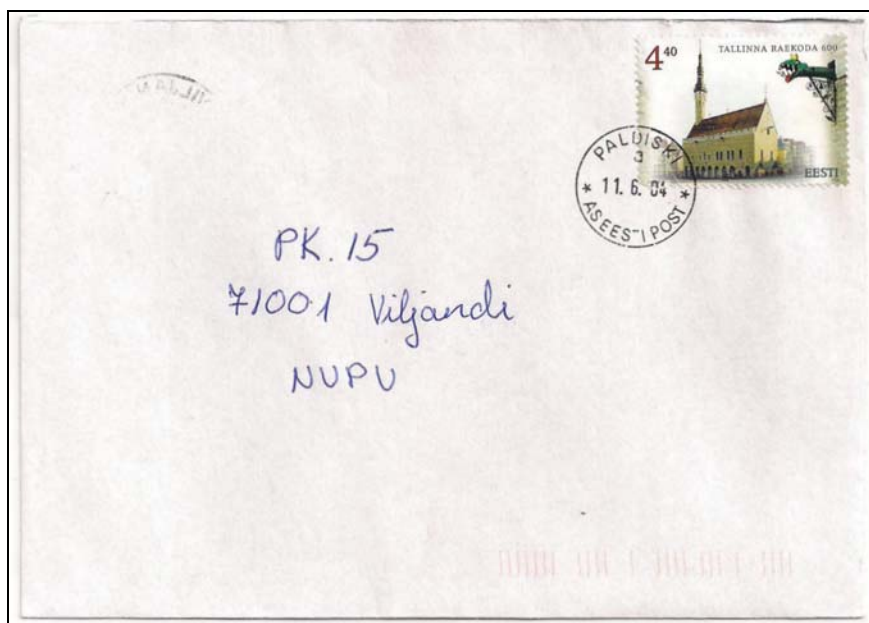
De vuurtoren, ongeveer 3 kilometer ten noordwesten

van Paldiski, staat op het schiereiland Packerort/Pakri.

De huidige vuurtoren stamt uit 1889. Tijdens de Tweede Wereldoorlog

Afb. 15a (71 %)

Afb. 16 (69 %)

is de toren zwaar beschadigd, maar in 2001 weer volledig gerenoveerd.

De bouw van de eerste vuurtoren werd bevolen door Peter de Grote.

Deze eerste vuurtoren uit 1760 werd in 1808 buiten gebruik gesteld voor een nieuwe toren. De nieuwe vuurtoren uit 1889 staat vlakbij de 'oude'.

Literatuur

Baltischport / [W.-D.] Röttger. - In: P.Ob.Ost 1979 ; Nr. 2. - S. 7-12
Aanvullingen: 1980 ; Nr. 4 (1980/2). - S. 4. - 1981 ; Nr. 6. - S. 4. - 1982 ; Nr. 7. - S. 3. - 1983 ; Nr. 9. - S. 3. - 1983 ; Nr. 10. - S. 3. - 1986 ; Nr. 15. - S. 5

Jan Kaptein,
Olav Petri
Ruud van Wijnen

Baltikum : Zeitschrift für Philatelie und Postgeschichte 2016 ; Nr. 2

In de tweede Baltikum vallen twee uitvoerige artikelen direct op. Hannes Westendorf toont en beschrijft aantekeningen die tussen 1833 en 1875 op poststations in het gebied van het huidige Estland op brieven werden aangebracht, bijvoorbeeld als een stempel in ongerede was geraakt. Die aantekeningen zijn niet alleen lastig te vinden omdat ze slechts korte tijd werden gebruikt, maar ook omdat ze meestal op de achterzijde werden aangebracht.

Daar komt nog bij dat het maar de vraag is of een gevonden aantekening wel een postale oorsprong heeft. Wellicht krabbelde de afzender of de ontvanger van een brief er zelf iets op. Thomas Löbbering vervolgt zijn artikelenreeks over uitwisseling van post in Valk/Valga in de periode 1919-1920. Nu gaat hij dieper in op de ontwikkeling van de civiele post en laat daarbij overtuigend zien hoe geschiedenis en het functioneren van de post in elkaar grijpen.

Hij besteedt o.a. aandacht aan de verdeling van de stad tussen Estland en Letland en het functioneren van de censuurdienst. Ditmaal in "Baltikum" ook de nodige aandacht voor Letland.

Karl-Heinz Baars werpt in twee bijdragen én de vraag op of aan Letse postwaardestukken mogelijk antwoordkaarten werden vastgenaaid én bespreekt een aantal aanvullend beportte briefkaarten. Enige korrels zout achter de hand lijken me hier raadzaam.

Ruud van Wijnen toont "Nebensterp", zoals "Retour" en "Interdit", uit de tijd van de sovjetbezetting 1944-1990 en vraagt lezers om Estse, Letse en Litouwse soortgenoten te melden. (Stand op dit moment: 0) (afb. 2).

Gerecenseerde tijdschriften of artikelen daaruit kunt u tegen porto- en/of kopieerkosten opvragen via de redactie.

Afb. 2 (70 %) (collectie Jan Kaptein)

In het artikel van Ruud van Wijnen in Baltikum 2 is ook sprake van 'Zettel', notitiebriefjes van de post. Hier een voorgedrukt briefje uit Sovjet-Litouwen. Het adres op de brief klopt niet. СПРАВКА betekent 'Inlichting' en daaronder Adressenbureau van de Litouwse Sovjet Republiek. De geschreven regel bovenin het briefje: 'In de stad Vilnius is er 1 bekend'.

Het stempel is van het adressenbureau.

De brief is verzonden via het Letse Valka, stempel ВАЛКА ЛАТВ ССР [VALKA LATV SSR]. In het geschreven adres onderaan de brief, lijkt de afzender in het Estse Valga te wonen, ЭССР [ESSR].

Voor Litouwen houdt Bernhard Fels de eer hoog: hij schrijft over private post.

Voor in de agenda: de volgende bijeenkomst van de Arge Baltikum zal plaatsvinden in Hennef in het week-einde van 19-21 mei 2017.

Ruud van Wijnen

Internet

www.baltikum.nl

Deze nieuwe site over de filatelie van het Baltische gebied is nog in opbouw, dus af en toe is er iets nieuws te zien. De site wordt zo gemaakt dat hij ook voor tablet geschikt is.

De site is tweetalig, Nederlands en Engels. Ook het literatuuroverzicht op rubriek is nu op deze site te vinden.

www.japhila.cz/hof/0428/synopsis.htm

Op Japhila zijn allerlei exposities te zien. Deze expositie heeft als titel 'Military censorship in Imperial Russia 1904 – 1917'. De expositie is afkomstig van David Skipton. Er is ook veelcensuurpost uit de Baltische provincies te zien: www.japhila.cz/hof/0428/index0428_125.htm

Jan Kaptein